

הישיבה המאה-ועשרים-ושלוש של הכנסת השתים-עשרה

יום שני, י"ג בכסליו התש"ן (11 בדצמבר 1989)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:01

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

חוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם ותובותיהם. (תיקון).
התש"ן-1989, של חבר הכנסת צחי הנגבי: הצעת חוק
לתיקון פקודת מניעת טרור (מס' 3), התש"ן-1989, של חבר
הכנסת אמנון רובינשטיין: הצעת חוק החברות הממשלתיות
(תיקון - קווי פעולה של חברות ממשלתיות), התש"ן-
1989, של חבר הכנסת אברהם פורז: הצעת חוק לתיקון
פקודת התעבורה (תיקון), התש"ן-1989, של חבר הכנסת
יצחק לוי: הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (נוהג צעיר).
התש"ן-1989, של חבר הכנסת חנן פורת: הצעת חוק-יסוד:
משק המדינה (תיקון - ציון מקורות מימון בהצעת חוק).
התש"ן-1989, של חבר הכנסת שבח וייס.

עוד הונחה על שולחן הכנסת הודעת מנכ"ל משרד
העבודה והרווחה בעקבות מסקנות הוועדה לביקורת מצבם של
ילדים בנושא: "תופעת ההתעללות בילדים", והערות יושב-
ראש הוועדה.

היו"ר ר' פנחס:
תודה למזכיר הכנסת.

היו"ר ר' פנחס:
הריני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

הודעה למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:
כרשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום
על שולחן הכנסת:

לקריאה שנייה ולקריאה שלישית - הצעת חוק מבקר
המדינה (תיקון מס' 15), התש"ן-1989, שהחזירה הוועדה
לביקורת המדינה: הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 27).
התש"ן-1989, שהחזירה ועדת החוקה, חוק ומשפט.

לקריאה ראשונה - הצעת חוק הקצבאות (פיצוי בעד
איחור בתשלום) (תיקון), התש"ן-1989, של חבר הכנסת
יאיר צבן.

לדיון מוקדם - הצעת חוק המועצות האזוריות
(כחירות), התש"ן-1989, של חבר הכנסת דוד מגן: הצעת

ב. שאילתות ותשובות

2. השאלה צריכה להיות מופנית אל מערכת הביטחון ולא
אל שר המשפטים.

היו"ר ר' פנחס:
רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת מיכאל איתן.

מיכאל איתן (הליכוד):
כמו רבות מהשאילתות, גם השאלת הזאת הוגשה על
סמך מידע המגיע מאמצעי התקשורת. התפרסמה מודעה
בחתמת הארגון: מודעה זו פורסמה בארץ, ועל כן, עם כל
הכבוד, קשה לי לקבל את תשובתך על השאלה הראשונה.
אפשר היה להשיב "אינני יודע" בגלל טעמים כלשהם: "אינני
יודע" מתוך חוסר יכולת לדעת. אולי זה לא לגיטימי שאני
שואל, אולם אני רוצה לדעת את התשובה.

שר המשפטים ד' מרידור:
הוועד הנקרא "הוועד הישראלי-פלשתיני לזכויות האדם"
הגיש לאחרונה בקשה לרשם העמותות במשרד הפנים להירשם
כעמותה שמטרתה הגנה על זכויות האדם.

על שאלתך הראשונה, אשר למקורות המימון של הגוף
הזה, התשובה היא שאינני יודע. שאלתי את אלה המופקדים
על העניין והם ענו לי שאינם יודעים, ועל כן תשובתי היא
שאינני יודע. זהו ועד חדש, ואינני יודע אם יש לו מקורות

היו"ר ר' פנחס:
חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הראשון בסדר-היום:
שאילתות ותשובות. אני מזמין את שר המשפטים, השר
מרידור, לענות על השאלות. בבקשה.

909. ועד ישראלי-פלשתיני לזכויות האדם

חבר הכנסת מ' איתן שאל את שר המשפטים ביום כ"ז בתמוז
התשמ"ט (30 ביולי 1989):

לאחרונה נוסד ארגון חדש, המתכנה "ועד ישראלי-
פלשתיני לזכויות האדם". בראש הוועד עומדים, בין היתר,
אישים המזוהים, למיטב ידיעתי, בתמיכתם באש"ף.

ברצוני לשאול:

1. מה הם מקורות המימון, בארץ ובחוץ-לארץ, של
הארגון הנ"ל, והאם יש ביניהם גופים הקשורים במישרין או
בעקיפין עם אש"ף?

2. אילו צעדים מתכוונת מערכת הביטחון לנקוט כדי
למנוע מהארגון הנ"ל הסתה כנגד צה"ל ומדינת ישראל?

שר המשפטים ד' מרידור:
1. אינני יודע.

הגורמים הנזכרים בדיווחי-חשבון הם, כידוע, משרד העבודה והרווחה, משרד החינוך והתרבות, משרד הכריאות, משרת ישראל ומועצת העיתונות.

היו"ר ר' פנחס:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת צבן, בבקשה.

יאייר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני שר המשפטים, תודה על התשובה המפורטת. השאלה הראשונה המתבקשת היא לגבי קצב היישום של החלטות בעניין כל כך רגיש וכל כך חשוב. הרוח הזה הוא משנת התשמ"ז. ההמלצות, חלקן כבר התקבלו, ובנושאים מהותיים אנחנו עדיין בתהליך חקיקה שלא הגיע אל שולחן הכנסת. השאלה היא: מדוע אנחנו כל כך אטיים בנושאים כל כך חיוניים?

השאלה השנייה היא, אדוני השר — יש כאן המלצות מפורטות בעניין רשת חוקרי נוער. האם, לפי מיטב ידיעתך, גם בתחום זה יישמו הדברים לשביעות רצונך?

היו"ר ר' פנחס:

חבר הכנסת יאייר צבן, זו שאלה נוספת, לא סדרת שאלות.

יאייר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

זה אותו עניין. לפני חודשים ספורים היה סכסוך בעניין זה — ויש שלל עדויות מוקלטות — בין המשטרה לבין משרד העבודה והרווחה. אולי גם משרד המשפטים היה מעורב בעניין הזה. האם העניין הזה נפתר? תודה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת יאייר צבן. כבוד השר, בבקשה.

שר המשפטים ד' מרדור:

יורשה לי, חבר הכנסת יאייר צבן, שלא להשיב על כל אחת מהשאלות, כי אם לא כן אצטרך להופיע בתשובה על הצעה לסדר-היום. נכון הוא שהממשלה פועלת לפעמים לאט, אבל דווקא בנושא זה דווקא לאחרונה — נדמה לי, שהיתה התקדמות מרובה. פירטתי את הדברים בתשובתי הראשית. לא הכול יושם, עדיין קיימות בעיות תקציב, הזכרת את חוקרי הנוער למשל, ובעיות אחרות.

הדברים נמצאים בתהליך יישום, והדיווחי-חשבון שמסרתי כאן מוכיח זאת. אנחנו נמשיך ביישום ההמלצות בקצב שנוכל לעמוד בו ובכפיפות למגבלות הידועות לכול, של תקציב המדינה. אם יש בעיות בין משרדים ממשלתיים, אני מקווה שהן אינן רבות וגם הן תיפתרנה.

1083. חריגות בעבודה השופטים

חבר הכנסת נ' ארד שאלה את שר המשפטים ביום כ"ז בחמוז התשמ"ט (30 ביולי 1989):

לאחרונה התפרסמו מקרים מספר של חריגות בעבודתם של שופטים. ביניהם — שופט מחוזי אשר גרס סחבת מיותרת — "מעריב", 18 ביולי 1989, ושופט העבודה אשר, לפי הידיעה, החמיר גורדין על-ידי תיקון בכתב ידו לאחר המשפט ושלא בנוכחות הנאשם — "חדשות", 18 ביולי 1989.

כרצוני לשאול:

1. האם הידיעות הנ"ל נכונות?

2. האם ננקטו צעדים כנגד השופטים הנ"ל?

3. האם תוכל לפרט את הנוהל הכללי בטיפול בשופטים

מימון. שאלת שאלה, והתשובה עליה היא כזאת לא מפני שאני או הממשלה רוצים להסתיר משהו, אלא משום שאלו הידיעות המצויות בדינו.

1081. דוח ועדת-מלמד

חבר הכנסת י' צבן שאל את שר המשפטים ביום כ"ז בחמוז התשמ"ט (30 ביולי 1989):

ועדת-מלמד מונתה בי-1985 על-ידי שר המשפטים לבדוק את נושא עבירות המין נגד ילדים. המלצות הוועדה פורסמו בי-1985 וחלק ניכר מהן לא יושם.

כרצוני לשאול:

1. כמה מהמלצות הדוח יושמו?

2. האם נערך משרד המשפטים להבטיח יישומן של כל המלצות? אם כן — כיצד?

3. מדוע מתעכב יישומן של המלצות רבות, בהן המלצות שאינן כרוכות בתוספות תקציביות?

שר המשפטים ד' מרדור:

תיקון חוק העונשין בקשר לקביעת עבירות מין חדשות התקבל כחוק בחודש מרס 1988.

תיקון חוק סדר הדין הפלילי בעניין גבייה מוקדמת של עדות קטין, סעיף 117 לחוק — נושא זה נכדק בוועדה לסדר הדין הפלילי בראשות השופט אליעזר גולדברג. תזכיר החוק בנושא הופץ בי-1989. משרד המשפטים מכין טיוטת חוק שתועבר לוועדת שרים לענייני חקיקה לקראת הגשת הצעת החוק מטעם הממשלה.

כידוע לחברי הבית, בימים אלה התקבל תיקון עקיף לחוק לתיקון דיני ראיות (הגנת ילדים), ולפיו ניתן להעיד קטין שטרם מלאו לו 14 שנים על-ידי חוקר נוער לא רק לגבי עבירות מין אלא גם לגבי עבירות של התעללות ואלימות קשה שביצע בו הורה; כמדין חוק חוק זה כדי לאפשר את העדויות של קטין שטרם מלאו לו 18 שנה שלא בנוכחות הורה אלא בפני סניגורו בלבד במשפט פלילי בשל עבירות מין שביצע ההורה באותו קטין. כל זאת, כמובן, אם סבר בית-המשפט שהעדויות הקטין בנוכחות הוריו עלולה לגרום נזק נפשי לקטין הקורבן.

תיקון זה צורף, לפי בקשת משרד המשפטים ומשרד העבודה והרווחה, להצעת החוק של חברי הכנסת דדי צוקר וחנן פורת לעניין עבירות נגד קטינים וחסרי ישע.

בכל הנוגע להעדרת משפטים בנושא עבירות מין נגד קטינים, הנהלת בתי-המשפט, שאלה פניתי, הודיעהני ש"בתי-המשפט נותנים עדיפות מיוחדת, מבחינת קביעת מועד קרוב, לא מיידי, לדיון בחקיקה שהשהיתם עלולה לגרום ללחצים על קטינים לחזור בהם מעדותם, כמפורט בהמלצות ועדת-מלמד. — — — הקדמת הדיון וזירוז הדיון בחקיקה של התעללות מינית בקטינים במסגרת המשפחתית היא הצעד הראשון, ומובן שהיא נשקלת על-ידי כל שופט ושופט".

המלצות הוועדה הובאו לידיעת השופטים בדרכים שונות, לרבות בהשתלמויות שאנחנו מקיימים לציבור השופטים.

יתירה מזאת, משרד המשפטים פונה מדי פעם לגורמים שונים שהוזכרו בדיווחי-חשבון כדי לוודא את יישומן של המלצות הוועדה על-ידים. נכון להיום, רוב רובן של ההמלצות בצעו על-ידי משרדי הממשלה השונים.

1084. הונאת רב רושם נישואין

חבר הכנסת י' עזרן שאל את שר המשפטים ביום כ"ז בתמוז התשמ"ט (30 ביולי 1989):

ביום 6 באוגוסט 1986 הועבר לפרקליטות מחוז המרכז תיק החקירה בנוגע להונאת רב רושם הנישואין, חבר לשכת הרכנות בראשון-לציון, הרב שמואל טרוביץ. מדובר בזוג שהצהיר לגבי אחד מכני הזוג כי הוא יהודי.

ברצוני לשאול:

1. האם החליטה הפרקליטות בדבר אופן הטיפול בתיק זה? אם כן — מה הן החלטותיה?
2. אם לא — האם מוכן כבודו לזרז את החלטת הפרקליטות?

תשובת שר המשפטים ד' מרידור:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

פניתי בנדון לפרקליטת מחוז המרכז, ולהלן תשובתה: "על-פי בדיקה שערכנו בלשכתנו בעקבות תלונה של הרב טרוביץ, נפתחה חקירה פלילית והוגש כתב אישום לבית-משפט השלום ברחובות, ת"פ 1691/86. כתב האישום הוגש נגד שלושה, ובסיום ההליכים ב-21 ביוני 1986 הורשעו הנאשמים 1 ו-2 וגורו עליהם עונש של שישה חודשי עבודה לתועלת הציבור, ארבע שעות שבועיות, סך הכול 100 שעות, וזאת כפיקוח שירות המבחן. ערעור שהגישו הנאשמים 1 ו-2 לבית-המשפט המחוזי בתל-אביב נדחה. הנאשם השלישי זוכה על-ידי בית-משפט השלום"

1128. שלטון החוק

חבר הכנסת א' גמליאל שאל את שר המשפטים ביום כ"ז בתמוז התשמ"ט (30 ביולי 1989):

ברצוני לשאול:

1. כמה אנשים הועמדו לדין בארבע השנים האחרונות בהסתמך על החוק האוסר פרסום דבר תועבה?
2. כמה אנשים הועמדו לדין בארבע השנים האחרונות בהסתמך על החוק האוסר ביצוע הפלות כתנאים האסורים?
3. כמה אנשים הועמדו לדין בארבע השנים האחרונות בהסתמך על החוק האוסר הונאה בכשרות?
4. כמה אנשים הועמדו לדין בארבע השנים האחרונות בהסתמך על חוק שעות עבודה ומנוחה?

תשובת שר המשפטים ד' מרידור:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

פניתי לפרקליטת המדינה בנדון, ולהלן תשובתה: "אין לפרקליטות המדינה נתונים סטטיסטיים לפי פירוט העבירות. הנהלת המשרד שוקדת עתה על מחשוב המערכת, ולאחר שזה יושלם אפשר יהיה לקבל נתונים סטטיסטיים כמבוקש. הגשת כתבי אישום לפי החוקים הנוכחים בשאלתא נעשית על-ידי גופים אחרים, כמו המשטרה, משרד העבודה והרווחה, משרד התעשייה והמסחר, ולא על-ידי משרד המשפטים"

1141. פרסום חומר תועבה

חבר הכנסת א' גמליאל שאל את שר המשפטים ביום כ"ח בתמוז התשמ"ט (31 ביולי 1989):

אשר יש חשד כי לא ביצעו את עבודתם כדין או שנמתחה ביקורת עליה על-ידי שופטי בית-המשפט העליון?

שר המשפטים ד' מרידור:

1. הידיעות הנוכחות אינן נכונות.

2. לפיכך, התשובה היא שלילית.

3. סימן ה' בפרק א' לחוק בתי-המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984, עוסק בשיפוט משמעתי לשופטים.

קיים נוהל פנימי המפרט את דרכי הטיפול והבדיקה בתלונות נגד שופטים. נוהל זה מיושם בכל המקרים שבהם מוגשות אלינו תלונות נגד שופטים.

היו"ר ר' פנחס:

תודה. רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת נאוה ארד

נאוה ארד (המערך):

אדוני השר, אני מודה לך על התשובה. אני רוצה לשאול: אמרת שהידיעות אינן נכונות. הנושא הוא נושא רגיש מאוד ולכן הגשתי את השאלתא, כי קל מאוד לדבר דרך אמצעי התקשורת על שופטים, ואז יש בעיה לכל מערכת המשפט. אם הידיעות אינן נכונות — האם יש אפשרות שלא השופט עצמו יכחיש? הווי אומר, במידה שהדברים נבדקו — האם קיים גוף שיודע לציבור בשם של אותם שופטים שאכן הידיעות אינן נכונות? האם אתם שוקלים להביא לידיעת הציבור את ההליכים המקובלים? מפני שאנחנו צפויים למצב שבו יהיו עוד יישובים כגון אלה אשר לשופטים, ואנחנו מקפידים מאוד שהצדק יראה ולא רק ייעשה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה. כבוד השר, בבקשה.

שר המשפטים ד' מרידור:

מערכת המשפט נתונה לביקורת ציבורית לגיטימית בכל אשר היא עושה. מטבע הדברים, כשהביקורת הציבורית מתבצעת, יש שנופלות בה טעויות המחשירות שופטים על לא עוול בכפם ונגרם נזק למערכת. המסקנה איננה שצריך לאסור ביקורת, אלא המסקנה היא שצריך להיוזר יותר בביקורת. אני מבקש להקפיד על כך ששופטים לא ישיבו על התלונות האלה, כדי שלא להכניס שופטים לוויכוח עם עיתונים, עם מדליפים או עם מתלוננים אלמונים.

הביקורת הפנימית שלנו באמצעות הנוהל שהזכרתי, שיפוט משמעתי לשופטים וכל דרך הבדיקה שאנחנו נוקטים בהנהלת בתי-המשפט, בפרקליטות המדינה, מבטיחים, לדעתי, שהבדיקות תיעשינה בצורה יסודית ונדע את האמת בכל טענה שנשמעת. כאשר אנחנו מוצאים שאין שחר לתלונה, אנחנו דואגים לפרסם זאת מטעם דוכרת משרד המשפטים, ולא על השופט לעשות זאת.

דא-עקא, כאשר יש תלונות מפורטות, אנחנו מקפידים מאוד שלא לפרסם דבר תגובה בטרם נדע בוודאות שאנחנו מפרסמים את האמת. לא יעלה על הדעת, שאנחנו נטעה בתגובה. לפעמים, בגלל הרצון לבדוק את הטענות היטב, חולף זמן ונגרם נזק קשה מאוד למערכת. אני ביקשתי מעורכי העיתונים שנפגשתי אתם להקפיד יותר בבדיקת תלונות על מערכת השיפוט, בגלל הייחוד והקושי להגיב מייד, בטרם מפרסמים תלונות כאלה.

ואין הוא יכול לפתור עצמו באמירה שאין אלה שעות קבלה או ימי קבלה.

הדבר נקבע במפורש בתקנות סדרי הדין (סעד מידי בימי מנוחה ומחוץ לשעות העבודה הרגילות בבתי-המשפט), התשל"א — 1971.

בדין נהג השופט חליל עבוד שהסכים להטריח את עצמו בשבת כדי להודיע החלטתו שבה קבע שיש לשחרר אנשים ממעצרים. צריך לשאול השופט את עצמו, וכך כנראה גם עשה השופט עבוד במקרה זה, האם ראוי להשאיר את האנשים במעצרים בשבת ולא להודיע על ההחלטה בשבת; האם מותר לומר "חילול שבת", כי הרי מדובר בשופט עבוד שאיננו מחויב על-פי דיני ישראל; האם ראוי היה שהשופט עבוד לא "חלל" את השבת ואנשים יישארו במעצר? אני חושב שהוא צדק בהחלטתו.

היו"ר ר' פנחס:

תודה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת הרב רביץ. בבקשה.

אברהם רביץ (דגל התורה):

אדוני השר, אני מסכים אתך שלשופט עבוד מותר לחלל שבת. יכול להיות שאסור לו כלל לשמור שבת לפי הדין. אבל הבעיה היא, שכבוד השופט הזמין גם עדים ועובדים יהודים, ודומני שהמקרה לא היה בגדר של פיקוח נפש הדוחה שבת, ובעיקר שהעניין הנדון היה דווקא מעצרים של אנשים ולא שחרורם.

נוסף על כך, הייתי רוצה לשאול את אדוני השר: האם אכן נהוג הדבר גם אצל שופטים יהודים, שהם יתירו שחרור עצירים בשבת? תודה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה. כבוד השר, בבקשה.

שר המשפטים ד' מרידור:

למיטב ידיעתי, השופט עבוד לא זימן שום עדים ליום שבת. הוא רק בא לקרוא את החלטתו, לסכם דיון, ולא לזמן עדים. דובר בבקשת המשטרה להאריך מעצר של תושבים דרוזים מרמת-הגולן, ומסתבר שהשופט עבוד החליט שאת חלקם צריך לשחרר. על כן, מדובר בשחרור אנשים שלא היה טעם שישבו במעצר.

גם לגבי שופטים יהודים, כמובן, הדין איננו שונה, כמובן זה שאם מדובר בעניין דחוף ביותר ואין דרך למנוע את התוצאה המתבקשת — קרה לעתים רחוקות מאוד ששופט היה חייב לפעול גם בשבת. זה קורה לעתים רחוקות ביותר ובאמת במקרים קיצוניים ביותר. הדברים האלה כמעט שלא קורים אצלנו במערכת.

במקרה הזה דובר בשופט עבוד מנצרת, במעצר תושבים דרוזים מרמת-הגולן, ולהחיל דווקא במקרה הזה את קדושת השבת — נראה לי, שאנחנו קצת מרחיקים לכת.

1256. מכני בתי-המשפט

חבר הכנסת ש' וייס שאל את שר המשפטים ביום י"א בחשוון התש"ן (9 בנובמבר 1989):

בתי-המשפט בחיפה חסרים מבנים מודרניים אשר ירכזו בתוכם את קריית-המשפט כולה.

ברצוני לשאול:

האם התוכנית לשינוי המצב מתגבשת ומתממשת?

בחק העונשין, סעיף 214(א), המדבר על פרסום חומר תועבה, נאמר: "העושה אחת מאלה, דינו — מאסר שלוש שנים: (1) מוכר חומר תועבה, או מחזיקו, מדפיסו או מעתיקו לשם מכירה, השכרה או הפצה; (2) מציג חומר תועבה לראווה או מפיצו לשם הצגה במקום ציבורי; (3) מנהל עסק למכירה, לפרסום או להצגה של חומר תועבה או משתתף בו; (4) מפרסם במודעה, או מודיע ברכים בכל דרך אחרת שפלוגי עוסק במכירה, בהדפסה, בהענקה, בהצגה, או בהפצה של חומר תועבה, או שניתן להשיג חומר תועבה אצל פלוגי במישרין או בעקיפין".

ברצוני לשאול:

1. מה הוא "חומר תועבה" לעניין זה?

2. כמה אנשים או גופים הועמדו לדין בהסתמך על חוק זה בכל אחת מחמש השנים האחרונות?

תשובת שר המשפטים ד' מרידור:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

פניתי בנדון ליועץ המשפטי לממשלה, ולהלן תשובתו:

1. המושג "חומר תועבה", כמו גם מושגים נורמטיביים אחרים המופיעים לעתים בחוקים, אינו ניתן להגדרה מופשטת כוללת ונוקשה, ובתי-המשפט מיישמים אותו בכל מקרה בהתאם לנסיבותיו.

מבלי למצות את היקף תחולתו של המושג ניתן לומר, כי רואים חומר כתועבה אם לפי כל אמות-המידה המקובלות בחברה זהו חומר קלוקל הפוגע כמוסר וכמידות. וכך רואים כפרסום תועבה כל פרסום שעיקרו הוא גירוי יצרים ואין בו ערך מדעי, ספרותי או אמנותי.

2. אין נתונים סטטיסטיים.

1206. דיון משפטי בשבת

חבר הכנסת א' רביץ שאל את שר המשפטים ביום א' באב התשמ"ט (2 באוגוסט 1989):

בעיתון "הארץ" מיום א', כ"ז בתמוז התשמ"ט, נמסר על אודות נשיא בית-המשפט השלום בנצרת, השופט חליל עבוד, שהורה לקיים בשבת דיון משפטי בבקשת המשטרה להאריך את מעצרים של 12 תושבים דרוזים מרמת-הגולן.

הדיון החל כבר ביום שישי אך לא הסתיים, והשופט הורה להמשיך ולשמע את הטענות למחרת — בשבת. עובדי בית-המשפט הסבירו לשופט כי מדובר בחילול שבת, ומכיון שהדין אינו דחוף, ביקשו לדחותו ליום ראשון. השופט סירב ועמד על כך שבית-המשפט יפתח בשבת, ושיגיעו אליו כל הגורמים הקשורים לדיון, בכלל זה יהודים, שהיו מעורבים ישירות בדיון.

ברצוני לשאול:

1. האם הוצא לצורך הדיון היתר עבודה בשבת?

2. אם לא הוצא היתר כאמור, אילו צעדים ברעת השר לנקוט?

שר המשפטים ד' מרידור:

על בתי-המשפט להיות מסוגלים לתת בכל עת סעד חוקי לכל הפונה אליהם; במקרים מסוימים, ואין מקרים רבים כאלה, חייב שופט לעשות כן אפילו הדבר קורה בשבת או בחג.

קומה. עשינו במקומות אחרים דברים נוספים ונמשיך לעשות. בית המשפט העליון מצוי כחוליכי בבנייה, ויפנה מקום לבית המשפט השלום בירושלים. זה עניין רב-תקציבי, ואנחנו מנסים לגייס תקציבים דרושים. הדבר לא קל. אני מקווה שבתוך שנים ספורות תיפתר גם הבעיה הזאת.

1257. פרשת יהושע בן-ציון

חבר הכנסת ע' זוסמן שאל את שר המשפטים ביום י"א בחשוון התש"ן (9 בנובמבר 1989):

במוסד "ממון" של "ידיעות אחרונות" מיום 8 באוקטובר 1989 מוזכרים מאמציו של מר עזרא חבשה, מנהל מחלקת החקירות של כונס הנכסים הרשמי, לאתר נכסים של יהושע בן-ציון, על-מנת לגרום לחשלוש חובותיו. כאותה כתבה מוזכרים מאמציהם של המקורבים לבן-ציון לקבל מבית המשפט החלטה כי אין עוד תוקף להחלטה הקודמת בדבר פשיטת הרגל של בן-ציון משנת 1976.

ברצוני לשאול:

1. האם נכונה הטענה המוזכרת בכתבה, כאילו מצויים כספים נוספים, שעל היעלמם טרם נידון בן-ציון? ואם כן — מה עושה משרד המשפטים כדי לחקור נושא זה?

2. בשים לב לנוק שנגרם למדינה כתוצאה ממעשיו של בן-ציון. האם לא יוקצו משאבים ואמצעי חקירה מתאימים?

שר המשפטים ד' מרדור:

אני משיב מה שהשיב לי האפוטרופוס הכללי שאליו פניתי.

1. לא ידוע לכונס הנכסים הרשמי על כספים שהועלמו על-ידי מר יהושע בן-ציון. נערכו חקירות רבות הן על-ידי כונס הנכסים הרשמי והן על-ידי הנאמנים לאיתור כספים כאלה, אולם ללא תוצאות.

2. בחקירות האמורות הושקעו מאמצים ומשאבים ללא תועלת מעשית. לא קיימת בעיה של משאבים להמשכת החקירות לגילוי ולאיתור נכסים של מר יהושע בן-ציון. שהוא כידוע פושט רגל.

בהתחשב בזמן הארוך שחלף מאז הוכרו מר בן-ציון כפושט רגל — זה היה בשנת 1976 — נשקלת האפשרות להביא את פשיטת הרגל לידי סיום בהתאם להוראות החוק.

1320. חנינה לאייבי נתן

חבר הכנסת י' עזרן שאל את שר המשפטים ביום כ"ח בחשוון התש"ן (26 בנובמבר 1989):

ברצוני לשאול:

האם תהיה מוכן לשקול, לאור הנסיבות המיוחדות, פנייה לנשיא המדינה כי יחון את אייבי נתן?

תשובת שר המשפטים ד' מרדור:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. לא הוגשה בקשה לחנינה על-ידי מר נתן.
2. לא הובעה כל חרטה על-ידי. לכן התשובה על השאלה היא שלילית.

שר המשפטים ד' מרדור:

הנהלת בתי המשפט נוקטת צעדים להקמת היכל משפט לעיר חיפה — פרויקט "שקמונה". יש לנו אפשרות לקבל מגרש "שקמונה" בוואדי-סאליב.

נבדקות כל הבעיות הכרוכות בכביצו התוכנית, ובין השאר הערכת שווי הנכסים שבידי הנהלת בתי המשפט בעיר חיפה ובדיקת היקפם של צורכי בית המשפט כזה וההשקעות הכרוכות בהגשמת תוכנית זו.

במסגרת השנה הזאת לא היו לנו אמצעים תקציביים מספיקים לקידום התוכנית. אני מקווה כי בשנים הקרובות יהיו אמצעים כאלה בידני.

התוכנית היא, כי היכל המשפט שיוקם בעיר חיפה יכיל תחת קורת גג אחת את כל יחידות בתי המשפט המפורזות עתה בעיר. אני רוצה לומר לחברי הבית, שזה אחד המקומות הקשים ביותר, כי בחיפה בתי המשפט מפורזים ב-11 מבנים שונים, ואנחנו רוצים לאחד אותם. יש פה הוצאה תקציבית גדולה, ולא אפרט כאן את המספרים. העניין נמצא אצלנו בבדיקה יסודית. אני מוכרח לומר שבסדרי העדיפויות של המדינה להוצאת כספים לא תמיד אנחנו מקבלים קדימה ראשונה, וייתכן שיש הצדקה לכך, כאשר יש לפנינו פרויקטים לאומיים לא מעטים. בשנה האחרונה עשינו רבות בבתי המשפט שונים ואנחנו עושים גם בימים אלה. תורה של חיפה יגיע גם כן — עדיין לא בשנה זו.

היו"ר ר' פנחס:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת שבת וייס. בבקשה.

שבת וייס (המערך):

אדוני שר המשפטים, בינתיים ועד שירחיב יש בעיה שחלק גדול מן המעצרים מתכצעים בקטע שליד היכל העירייה, שם מסתובבת אוכלוסייה רבה מאוד שבאה להסדיר את ענייניה בעירייה וגם בבית-המשלה הממוקם מול היכל העירייה. יש טעם לפגם, יש בזה אפילו מן החיזיון הבלתי-אנושי בכך שכל הקבוצות של המובלים למעצר, ביניהם לפעמים גם אנשים חפים מפשע כסופו של דבר — הכול נעשה במקום כל-כך צפוף והומה אדם: יש פה פגיעה בזכות מסוימת לדיסקרטיות.

האם אפשר, לפחות במסגרת הנוכחית, להתארגן קצת אחרת, כדי שהמעצרים והשחוררים ייעשו במקום ציבורי פחות והמוני פחות?

שר המשפטים ד' מרדור:

חבר הכנסת וייס, אתה מצביע על תופעה קשה, שאיננה התופעה הקשה היחידה בכל הנוגע למבנים של בתי המשפט בחיפה, ולצדדי איננה התופעה הקשה היחידה לגבי מבנים בארץ כולה. גם חדרי המעצר במקומות רבים אינם ראויים, הם מאכלסים יותר מדי עצירים בתנאים לא מספיקים. גם תנאי הובלת העצירים שהזכרת, הבעיה קיימת לא רק בחיפה אלא גם במקומות אחרים. הבעיה היא, שכדי לפתור את השאלות האלה, כדי לתקן את המצב הזה, נדרשים אמצעים רבים.

שבת וייס (המערך):

היום הוא יום זכויות האדם.

שר המשפטים ד' מרדור:

אני יודע. אנחנו פועלים במסגרת תוכנית ארוכת-טווח שחלקה כבר מיושם: אני לא רוצה לפרוס אותה פה, אבל בבית המשפט כחל-אביב נוספת קומה שלמה, בנצרת נוספת

לא ידוע לנו על קיום דוח כלשהו, שעל-פיו היקף הכספים שנעלמו מהבנק הינו כפול מהסכום שבגיניו הורשע מר בן-ציון. ההליכים בגין פשיטת הרגל הנ"ל נמשכים."

אני מוסיף: ראה תשובתי על השאלת הקודמת באותו עניין.

היו"ר ר' פנחס:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת צבן. בבקשה.

יאי צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני שר המשפטים, בפרסום שהיה — דובר על דוח. צוין גם שם מחבר הדוח, מר עזרא חבשה. בדוח מוזכרת גם העובדה שמר בן-ציון גלגל את ענייניו באמצעות 32 חברות פיקטיביות, ודווחות וכד'. האם אני צריך להבין שכל הדוח הזה שהוזכר לא היה ולא נברא? האם עמדת שר המשפטים היא, שכאשר אדם הורשע בגין גנבה בשווי של עשרות מיליוני שקלים, לא תהיה מצדך נכונות לפשרה, כאשר יוכח כעצם הצעת הפשרה שלאיש יש מקורות כספיים? כי אם זה נכון שהם הציעו מיליון דולר, אדם שהוא עירום ועריה אין לו מיליון דולר להציע כהצעת פשרה להסדר של פשיטת רגל.

שר המשפטים ד' מרידור:

ההחלטה אם להגיע להסדר פשרה על-פי פקודת פשיטת הרגל תהיה, בסופו של דבר, בידי בית-המשפט שצריך להחליט על כך. עמדת המדינה תיקבע לפי ההסדר שיוצע. מוכן מאליו, ולא יעלה על הדעת, שאם ייורדע למדינה שיש לאדם כספים שהוא מחביא או מסתיר מעיני הציבור או מעיני בית-המשפט או מעיני האפוטרופוס הכללי, אנחנו נאשר הסדר כאילו אין כספים כאלה. אבל אינני יודע אם מה שכתוב בעיתון הוא נכון. לו ידענו שיש כספים כאלה במקום כלשהו, אני מניח שכונס הנכסים הרשמי כבר היה שם ידו על הכספים האלה, לטובת הנושים כולם, לרבות המדינה.

יאי צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

שר המשפטים ד' מרידור:

זו התשובה לגוף העניין. יותר מזה אינני יודע ואינני יכול לומר כך.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לשר המשפטים.

1355. פרשת יהושע בן-ציון

חבר הכנסת י' צבן שאל את שר המשפטים ביום ב' בכסליו התש"ן (30 בנובמבר 1989):

כ-8 באוקטובר 1989 התפרסמה בעיתונות ידיעה שעל-פיה מופעל לחץ מצד אישים מהמפד"ל ומחוגים הקשורים לימין על המערכת המשפטית לסייע ליהושע בן-ציון להיחלץ מהתואר "פושט רגל", בטענה שהוא חסר פרוטה אך יוכל לגייס סכום סמלי תמורת ביטול הליך פשיטת הרגל.

ברצוני לשאול:

1. האם יש אמת בפרסום בדבר מגעים מאחורי הקלעים לביטול הליך פשיטת הרגל?

2. האם נכון שהוגש דוח כלשהו על פרשה זו לכונס הנכסים הרשמי?

3. אם כן — האם קיים דוח מידע האומר כי היקף הכספים שנעלמו מהבנק הוא כפול מהסכום שבגיניו הורשע בן-ציון, והאם נברק מידע זה?

4. אם יש אמת בדברים שצינו לעיל, מה היא עמדת משרד המשפטים, ומה ככוונתו לעשות?

שר המשפטים ד' מרידור:

גם בעניין זה פניתי לאפוטרופוס הכללי, ואני מביא כזה את תשובתו כלשונה.

"לא היו אלי" — אומר האפוטרופוס — "ועד כמה שידוע לי לאף אחד מעובדי האגף, כל פניות מצד אישים במפד"ל או מצד חוגים הקשורים לימין" — אינני יודע מה זה "ימין" אבל כך הוא כותב — "בקשר למעמדו של מר יהושע בן-ציון."

למר יהושע בן-ציון התמנה נאמן, והוא עורך-דין אוריאל גורני.

בשנה האחרונה היו פניות מספר מצד איי-כוחו של פושט הרגל, שהציעו הסדר פשרה עם פושט הרגל. בקשר לכך קיימנו מפגש עם פרקליטת המדינה ועם הגבירת נעמי שטרן, פרקליטת מחוז תל-אביב, אזרחי, בהשתתפות כונס הנכסים הרשמי ועוזריו, אולם הוחלט שלא לקבל את הצעת ההסדר.

נערכו חקירות רבות ומקיפות הן בארץ והן בחוץ-לארץ. כדי לגלות רכוש של מר יהושע בן-ציון. חקירות אלה נמשכות.

ג. הצעות לסדר-היום

יום זכויות האדם הבין-לאומי

רבות. באותו יום עצמו אנחנו ננופנו מכל פניות העולם על פגיעה בזכויות האדם בשטחים המוחזקים על-ידי צה"ל.

אדוני השר, חברי כנסת נכבדים, הדעת אינה סובלת את מה שאנחנו עושים בשטחים, אבל אני רוצה היום להתייחס לזה. אין לי ספק, שאילו היו ערך האדם וחירותו מופנמים אצלנו יותר משהם למעשה, כי אז — גם בשטחים שאינם חלק ממדינת ישראל, גם בשטחים שבהם לא חל השיפוט של מדינת ישראל, גם בשטחים הכבושים על-ידינו ששם יש אוכלוסייה תחת ממשל צבאי, היינו מכבדים את חירות האדם בהתאם לאמנות הבין-לאומיות. אבל הבעיה בשטחים — למרות האצבע המאשימה המופנית כלפינו בגין מעשינו — תיפתר, ואני מאמינה ומקווה, בהקדם האפשרי, בדרכים פוליטיות.

היו"ר ר' פנחס:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום — הצעות לסדר-היום מס' 1740, 1759, 1865, 1955, 2026, 2032 ו-2061 בנושא: יום זכויות האדם הבין-לאומי. רשות הדיבור לראשונות המציעים, חברת הכנסת שולמית אלוני, ואחריה — לחבר הכנסת שבח וייס. בבקשה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, אתמול התייחס העולם כולו ליום זכויות האדם הבין-לאומי: לאחר הרבה הרבה שנים היה זה תג גדול לחברה האנושית לנוכח ההתפתחויות באירופה המזרחית, לנוכח שחרור של עם שקם ואמר שלא יכולים עוד לדכא את זכויות האדם למשך שנים

שמענו איך אמר זאת ראש הממשלה בעניין השב"כ: אני לא רוצה דיקטטורה של החוק.

במידה שיש לנו זכויות האדם, כולן מעוגנות בפסיקה של בית-המשפט. למשל, חופש העיתונות במדינת ישראל, במידה שישנו, מקורו בפסק-דין בעניין "קול העם". אבל פסק-הדין לא ביטל את החוק, והכנסת לא הלכה בעקבות פסק-הדין לחוקק חוק הקובע שיש חופש עיתונות ולעגן את הפסיקה בחוק. להיפך, לא זו בלבד שנשארה לשר הפנים סמכות לסגור עיתונים, נעשו אף ניסיונות לצמצם ולעשות overruling, על-ידי לעקוף את העקרונות שנקבעו בפסק-דין "קול העם" על-ידי חוקים כאלה ואחרים כדי לצמצם את חופש העיתונות.

חופש פולחן — אין במדינת ישראל הכטחה לחופש פולחן. צריך היה להיות פסק-דין פרץ נגד כפר-שמריה כדי שבית-המשפט יתיר חופש פולחן. גם כזה אין עדיין שוויון. מדוע? העיריות פעלו לפי חוקים מנדטוריים. מה קבע בית-המשפט העליון? — שאי-אפשר, בשם אחדות הציבור, לשלול מאנשים את הזכות לקיים תפילות לשיטותיהם. אבל האם אומנם יש במדינת ישראל, התומכת בגופים דתיים, שוויון בתחום חופש הפולחן? האם רב רפורמי או קונסרבטיבי יכול להיות רב צבאי? האם הם נהנים מאותם מענקים? אומנם יש לנו פסק-דין, אבל המגבלות והחוקים שקבעו את האפליה נשארו בחוק, אפשר להשתמש בהם, והסמכות של השר נשארה.

חופש ההפגנה — בית-המשפט נתן את חופש ההפגנה בפסק-דין סהר, כי עד היום יש למשטרה סמכות, לפי פקודה מ-1926, שלא לאפשר לאנשים להפגין. בתיווצים כאלה ואחרים, או בנוסח כזה או אחר, חופש ההפגנה בארץ איננו חופש מלא, אף שבית-המשפט קבע בבירור בפסק-הדין שלו את העיקרון הדמוקרטי של חופש ההפגנה.

אני יכולה למנות דוגמאות נוספות. לביטול הצנזורה על מחזות הגיעו דרך בית-המשפט. המאבק על האיסור לפטר אדם ממקום עבודתו בשל השקפת עולמו — זה היה פסק-דין בעניין אלדר-שייב נגד משרד החינוך, שנקבע בבג"ץ. זכות הציבור לדעת, הזכות לאינפורמציה — פסק-דין סומיל. אנחנו יכולים לראות, שעקרונות בסיסיים להגנה עלינו באו מבית-המשפט.

אבל אנחנו איננו יכולים בכנסת הזאת ובכנסות שתבואנה אחריה לסמוך על בית-המשפט, כי הכנסות עושות overruling. כאשר קבע בית-המשפט הגבוה לצדק שצריכות להיות נורמות לחלוקת כספים, למשל, חוקקה הכנסת חוק שהערים על פסיקת בית-המשפט וביטל אותה וסגר בפני אזרחים את הדרך לטעון בפני בית-המשפט, כי בית-המשפט צריך לכוף את ראשו בפני חקיקה של הכנסת.

היו"ר ר' פנחסי:

חברת הכנסת אלוני, זמן תם. אני מבקש שתסיימי.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

דווקא כשהיא הגיעה אל "אל המעיין" אתה עוצר אותה?

היו"ר ר' פנחסי:

היא יכלה להגיד את זה בתחילת דבריה. עברו עשר דקות, זמנה תם.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני מבקשת שתאפשר לי לסיים.

הבעיה המרכזית שלנו לאורך זמן היא הבעיה של חירויות האדם במדינת ישראל כמכונה הקונסטיטוציוני שלנו. כאן בארץ שבה אנחנו ריבוניים.

לפני ימים מספר עלתה שוב הצעה בנושא חוק-יסוד: זכויות האדם ושוב הורדה ונרתחה. יש לי הצעה, אדוני שר המשפטים — אני מקווה שאתה תקבל אותה, ואפשר לקיים אותה — שאתה ויושבי-ראש הכנסת תזמו יום עיון שלנו בשיתוף עם האקדמיה — משפטנים, אנשי מרע המדינה וכמה אנשים מחוכמת ישראל, כאלה שהם בכחית זקן ובקי, נשב יחד ונחשוב כיצד צריכה המדינה הזאת להתקיים. שהרי אם אומנם מבחינה ערכית-קיומית אנחנו חברה דמוקרטית, כי אז לא ייתכן שאנחנו נשאיר בידי ממשלה שררה בלתי מוגבלת, ויש לה שררה בלתי מוגבלת, שאותה היא קיבלה באמצעות סעיף 11 לפקודת סדרי השלטון והמשפט של שלטון קולוניאלי. חברה שלממשלתה יש סמכות שרירותית — מבצעת מעשים שרירותיים.

שבח וייס (המערך):

אם כבר, סעיף 7 קצת יותר מסוכן, כי זה מצב חירום שלנו.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני יודעת, אבל שם יש בקרה חזרת. אני מדברת על הצד הקונסטיטוציוני. בסעיף 11 אימצנו את סמכויות הנציב העליון, את הפקודות המנדטוריות, בכלל זה הפקודה שבגין קרא לה "נאצית", שדב יוסף אמר שהיא טרורית באמצעות השלטון — היא הפקודה העוסקת בתקנות הגנה לשעת-חירום. היא איננה יחידה. מייד אנע בדברים אלה.

לפי סדר מתוקן. קובעים תחילה סייגים לשלטון ואחר כך מוסרים את השלטון. אינני צריכה ללכת לאומות העולם, אלך למורשת שלנו. תחילה קיבל עם ישראל את התורה, את הקוד של עשה ולא תעשה, של מותר ואסור. הקוד הזה ניתן לכל העם, והיו הכול רואים את הפקולות: נשים, גברים, זקנים וטף — ורק לאחר שיתן הקוד, נכנסו והקימו את המלכות.

הכלל הזה קיים בכל חברה מתוקנת. מי שאיננו רוצה שלטון רודני הופך את המשטר ואת הממשלה לשרתי הציבור ולא לשולטים ולרודנים בציבור. עם המהפכה האמריקנית, כבר ב-1776, קבעה מדינת יורג'יניה את זכויות האדם, ומדינות אחרות קיבלו אותן עוד לפני שהיתה הבחירה הגדולה. מייד עם המהפכה הצרפתית, ב-1789 — ביולי היתה המהפכה ובאוסט כבר נקבעו זכויות האדם, לפני שמסרו סמכויות, כי יש להגביל את השלטון.

כך אומנם רצתה ממשלת ישראל לעשות, ולכן הבחירות הראשונות היו לאספה המכוננת. האספה המכוננת עשתה פוטש — המלה "פוטש" היא של עיר ויבטינסקי והלל קוק, שהיו שייכים למפלגתו של שר המשפטים — לא קיבלה חוקה. לא קיבלה את מגילת זכויות האדם והתפטרה.

מה המצב אצלנו כיום? חברי הכנסת, שימו לב, יש לנו בעיה קיומית ממדרגה ראשונה. המאבק איננו על סעיף השוויון. המאבק אצלנו הוא על ביקורת שיפוטית. יש אצלנו בכנסת מפלגות, ששתי המפלגות שהצהירו שהן רוצות בחוקה ובחוק-יסוד: זכויות האדם נכנעות להן, והמפלגות האלה רואות בבית-המשפט העליון ובבית-המשפט של מדינת ישראל בכלל כתי-משפט של עכום.

מה המצב אצלנו? הפרלמנט, שצריך היה להיות הריבון, המחוקק, המבטיח את חירויות האדם, לא הגן על זכויות האדם. הממשלה לעולם אינה רוצה להפחית מהשררה שלה.

היו"ר ר' פנחס:
בבקשה.

לשוויון וכדי לצמצם את שרירות הלב של השלטון ולחזור לקוד המרסן כל שלטון; אנחנו חייבים לא רק לספר על זכויות האדם בעולם, אלא לבנות אצלנו את המערכת ולדרון על זה לא במסגרת של עשר דקות תוך לחץ הפטיש של היושבי-ראש, אלא בדיון מקיף, כדי שנדע שאין העניין של השרירות, בקואליציה זו או אחרת, מנחה של קיום מדינת ישראל. תודה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחברת הכנסת שולמית אלוני. רשות הדיבור באותו נושא לחבר הכנסת שבח וייס, ואחריו — לחבר הכנסת תופיק טובי.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושבי-ראש, חברי הכנסת, אם לא היינו שולטים באוכלוסייה של יותר מ-1.5 מיליון תושבים ללא זכויות פוליטיות, ואם לא היתה אינתיפאדה ואם לא היה מצב שבנינו האינתיפאדה כנראה תימשך, אם לא היינו נתונים יותר מ-21 שנים במצב שאנחנו נגררים יום יום לפגיעה באנשים חסרי מגן — טוב מאוד שהם חסרי מגן, כי אחרת היתה כאן מלחמה יום יום — הייתי בהחלט גואם נאום דומה לזה של חברת הכנסת שולמית אלוני, שהיה עוסק בדקויות קונסטיטוציוניות ובעניינים שנובעים מכך שטרם השלמנו חקיקת חוק-יסוד: זכויות האדם, ובוויכוח האם כדאי להבטיח זכויות באמצעות חוקה נוקשה או גמישה ובוויכוח מה טוב יותר, האם טוב יותר שהכנסת תחוקק או בית-המשפט יחוקק באמצעות חקיקת משנה — אומר לכם שטוב יותר שביית-משפט יעשה את זה — וכשאר עניינים של דקויות חשובות מאוד, אבל לא חשובות ביותר בעת הזאת.

אני אומר את זה לא בכיקורת כלפי חברת הכנסת שולמית אלוני, היא באמת רבת-זכויות, אולי אין עוד בבית מישור שנושא על כתפיו מקרן השפע של זכויות במאבק לחירויות האזרח, גדולות וקטנות, גם בחיי היום-יום, גם בפעילותה הציבורית, גם בפעילותה האישית, גם בפעילותה המפלגתית וגם בפעילותה הפרלמנטרית.

אבל הנושא המרכזי היום הוא המצב שבו נתונה מדינת ישראל; מצב שבו אנחנו נגררים למעשים הסותרים את תרבותנו. רובם סותרים ומשנים את אופיינו. אני לא חושב שאנחנו עם אכזר. אפשר להוכיח שבנסיבות קשות מאוד, עדיין רוב גדול של הציבור היהודי, רוב עצום של חייליו מתנהג על-פי נורמות בבוהות מאוד, מגלה רגישות אנושית ממדרגה ראשונה, אבל אנחנו נגררים למצב שבו מתכרסם עוד ועוד הגלעין המוסרי שלנו.

יש לי טענה קשה יותר כלפי אנשים דתיים, נושאי משרות ושאנים נושאי משרות; לפעמים אני תמה כיצד הם, שמקדישים כל כך הרבה זמן לתורה ולהפצתה, בתקופה כל כך קשה רובם כלאים או למצב של שתיקה או למצב של הגנה סלקטיבית, או גרוע מזה, למצב של הגנה טוטלית על מעשים שאחלקם אנחנו נאלצים לעשות ואת חלקם איננו נאלצים לעשות. זה אולי הדבר המקומם ביותר; אותי מקומם הדבר הזה יותר מאשר רצונם לקיים דיני ההלכה במדינת ישראל; בעניין זה אני יכול להבין אותם, אני יכול להבין את דבקותם בחתונה יהודית מסורתית ובכל הדקויות שלגביהם הן חישוקי העם הזה, ואני, אגב, עם כל הוויכוח שיש לי אתם פה ושם, יכול להבין את המניעים שלהם, והם לא מביאים בהכרח לתוצאות קשות או, חלילה, קטלניות. בעניין הזה אפשר להתווכח, לרכז, ופה ושם לשנות. לא זה הוויכוח הגדול היום ביני, בין אנשים שכמותי, לבין הממסד הדתי. ואני לא אומר בולוול "ממסד דתי". נחוצים גם ממסדים דתיים, כפי שקיימים ממסדים תרבותיים ואחרים.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כשאנחנו רואים את ההתדרדרות, כשאנחנו רואים מערכת שלמה מזלזלת במערכת השיפוטית, שהיא למעשה הבלנס היחיד הקיים, קמה לנגד עינינו מערכת אחרת, כוחנית, משפטית. שם מותר לשופט להזמין עדים, בנוכחות צד אחד, להזמין ללשכתו הפרטית בבית-הכנסת. הוא עצמו אמר בטלוויזיה, שהזמין את העדה לספר עמה בבית-הכנסת. תארו לכם שנשיא בית-המשפט המחוזי יזמין צד אחד, שלא בנוכחות צד שני, ללשכה שלו לשוחח אותו.

שר המשפטים ד' מרידור:
על איזו מערכת את מדברת, על מערכת בתי-המשפט?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
על מערכת בתי-הדין הרבניים. אדוני שר המשפטים, יש אצלנו אחריות קולקטיבית.

ההתנגדות הקיצונית לחקיקת חוק-יסוד: זכויות האדם אין מקורה בסעיף השוויון, גם לא בחוק השבות, שהכול יודעים שהוא חוק כניסה לישראל ושיש לו פתחיה כי הוא שייך לחוקי הגירה — אלא יש כאן אירצון לקבל את מרות המערכת השיפוטית הקיימת היום, והיא עדיין העוגן האחד והיחיד לזכויות האדם בישראל.

היו"ר ר' פנחס:
חברת הכנסת אלוני, אני מבקש שחסימי.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני רוצה לומר עוד שני משפטים. אנחנו מדברים הרבה על אפליה שקיימת ועל אטימות כלפי אזרחים שאינם אזרחים. אנחנו מדברים הרבה על אפליה הקיימת בנושא של דת ומדינה, שעה שהיום אף אחד איננו אפטרופוס על היהדות; יהודי הוא מי שמגדיר את עצמו כיהודי ואחרים רואים אותו כך, ואיש אינו אפטרופוס על כך. אבל משום שהעיקרון של השוויון ושל ערך האדם איננו מופנם, אנחנו רואים אבסורדים נוספים.

אדוני היושבי-ראש, הרשה לי לגמור בדבר שיעלה אולי חיוך על שפתך.

היו"ר ר' פנחס:
חברת הכנסת אלוני, נתתי לך שלוש דקות.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
בשלוש מערכות בחוק כחוב, שלקציני קבע מגיעה הנחה פלונית. רשויות מקומיות קבעו שלקצינים — כן ולקצינות — לא; לעיוורים — כן, לעיוורות — לא. יש רשימה שבה התרגום של החוק מבחינת זכויות — — —

היו"ר ר' פנחס:
עיוור כן, ועיוורת לא?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
לעיוור הוא נתן 100% הנחה אבל לעיוורת רק 50%. יש ידוגמאות ואין הזמן מתיר להרחיב זאת. יש אפליית מבחינת הגדרה לשונית, מבחינת הגדרה דתית.

היו"ר ר' פנחס:
אם תביא זאת לאישור, כולם יאשרו את השוויון פה-אחד.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
— — — בחינת הגדרה אתנו-צנטרית, כדי לתנך

קריאה:

— — —

שבח וייס (המערך):

רוב השופטים, לפי דעתי, אינם צריכים לרצות את החוקה הזאת. זה יצמצם מאוד את הפעולות שלהם. היום הם בשלטון בלתי-מוגבל כמעט בתחום הזה. האם אינני מבין את זה? יש פסקי-דין שמדדימים בקדמה שלהם. איזה שופט עליון צריך חוקה שתדקדק דקדקי עניות כאשר הוא יוצר את החוקה לבדו, בפסקי-דין? חברת הכנסת שולמית אלוני ציטטה פה את כל החוקה הזאת. חברים, זה העניין.

היו"ר ר' פנחס:

שאלה לחבר הכנסת שלמה דיין.

שלמה דיין (התאחדות הספרדים שומרי תורה): כדי להעשיר את ידיעותי, אבקש לדעת אם באנגליה הנאורה יש חוקה.

שבח וייס (המערך):

אין חוקה, ודאי שאין חוקה. אינני יכול להרצות כאן מה היא חוקה; אני עושה זאת, אבל לא כאן. חוקה היא פחות-אדיירת האנטומיה, הפיסיולוגיה ושאר-הרות של המשטר. היא נועדה למנוע עריצות של הרוב וגמישות מופרות בחקיקה פריודית. בשניונים בחקיקה, למשל, אם ש"ס תרצה מחר להקים קואליציה עם מפלגת העבודה, היא תגיד: אנחנו דורשים זה וזה וזה, ובעקבות זאת נשנה כמה חוקי-יסוד. זה מה שאגודת ישראל מנסה לעשות. פחות-אדיירת. מכיוון שבאנגליה מתקיימים העקרונות האלה ממילא, יש להם חוקה ריאלית. יש בעניין זה אסכולות ויוכחים. יש אסכולה לגליסטית, משפטנית, ויש אסכולה ריאליסטית. כאשר מתקיים במשטר מסוים מצב חוקתי, הוא לא נזקק לדוקומנטים רבים כל כך. לנו בארץ יש כמה מיתוסים: אחד מהם הוא השלמת החוקה, ואחר — שינוי שיטת הבחירות. גם זו שטות, כאילו זה ישנה את פני החיים. האם זאת הבעיה של מדינת ישראל — שינוי שיטת הבחירות? יש כאן גם גנדרנות, שהיא בחלקה אקדמית ובחלקה פופולרית אקדמי. הבעיה היא: מתי נגמור סוף סוף עם השלטון בשטחים ונסיים דיכוי של מיליון וחצי איש? כל היתר, על רקע זה, הוא בעיות קטנות.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת שבח וייס. רשות הדיבור, באותו נושא, לחבר הכנסת חופיק טובי, ואחריו — לחבר הכנסת אוריאל לין.

חופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, ב-10 בדצמבר 1948 קיבלה עצרת האומות המאוחדות את ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם. על כן מציינים מדי שנה יום זה כיום זכויות האדם בעולם. קבלתה של הכרזה זו היא אחד מציני הדרך כמאבק האנושות להבטחת כבוד האדם וזכויות האדם ללא הבדל גזע, מין, לאום ודת.

בעולם כולו משיג עניין זכויות האדם הישגים חשובים. בניגוד למצב אצלנו. הכיבוש הישראלי המתמשך זה 22 שנה רומס עד עפר את זכויות האדם בשטחים הכבושים, שנכבשו ביוני 1967, ובאותו זמן הולכות ונשחקות זכויות אדם בישראל. בהשפעת הכיבוש מתערערים הערכים הדמוקרטיים והמוסריים.

בהתנהגותה של ממשלת ישראל בשטחים הכבושים, בניגוד להכרזות זכויות האדם ולאמנות בין-לאומיות, כמו אמנת

חברי הכנסת, יש הרגשה, ובצדק, שלנגד עינינו מתקיים מצעד ניצחון לרוח החופש. מה שמתרחש באירופה הקומוניסטית מדהים לא רק בקצב שלו, אלא בכך שהדרך ליתר הומניזם נסללת בצעדים הומניסטיים. זהו אולי אחד הדברים המרתקים, מהפכה חברתית בלי שפיכות דמים. רבולוציה בקצב, רבולוציה בתוצאה, בלי שפיכות דמים. אולי פיצוץ-מה על אותה שפיכות דמים שליוותה חלק מן המשטרים האלה בעבר, כאשר קיימו משטר טירני, עריץ ונורא.

אני יודע שבאווירת ההתלהבות הזאת יש גם מי שמצפה שהם יפרדו מהסוציאליזם. אני לא מצפה לכך. אני שמח מאוד שהם נפרדים מכל הכלים הטוטליטריים, הדוקטרינריים, הדוגמטיים והעוקבים מרס שבאמצעותם הם השחיתו את הסוציאליזם. אבל הייתי שמח מאוד אם במדינות אלה היה נשאר גרעין גדול מאוד ורוב של סוציאלי-דמוקרטים, כי הסוציאליזם הדמוקרטי מגשים הרבה יותר את זכויות האדם והאזרח מהדמוקרטיה הליברלית הקפיטליסטית. בכך אין ספק.

אני רוצה להעיר לגבי הנקודה היהודית. מי שלא יגלה עירנות למצב שבו תתגלגל הדמוקרטיה של מזרח-אירופה לכיוון של לאומנות — ויש סימנים כאלה, פה ושם — שיביא בחשבון שלנו יש חשבון קשה מאוד עם הקבוצות הלאומניות בארצות מזרח-אירופה, אשר שגשגו בתקופה של שלטון דמוקרטי. אני מדבר על פולין ועל ארצות אחרות.

אבל יש סיבה להתפעם ממה שמתרחש שם. יש סיבה להתפעם גם מכך שכמה ארצות בדרום-אמריקה שוב עלו לשלטון משטרים דמוקרטיים, באסיה יש כמה אומות שמצליחות לשמור על משטר דמוקרטי, למשל הודו, שאפילו עברה בימים אלה את נקודת הרתיחה של חילופי שלטון או שינויי שלטון, וזה סיפור לא פשוט באומות דמוקרטיות שיש להן מפלגת שלטון מסורתית דומיננטית.

כמוכן, בזמן האחרון היתה גם הטרגדיה של כיכר השלום השמימי בסין. אני מבין שהסינים חששו שברגע שהשלטון לא יהיה מסוגל לירות על ההמונים הוא יפסיק לשמור על המונופול שלו. מבחינתם, כשיטה דיקטטורית — הם עשו מעשה נכון; וזוועתי, אבל נכון מבחינת המתודה שלהם. ברגע ששלטון לא מסוגל לירות על מפגינים, לא מסוגל פוליטית, לא מסוגל מוסרית, במשטרים שבהם יש שלטון של מפלגה אחת, מתחיל קץ המונופול של מפלגה אחת.

חברי הכנסת, לא עת לדין בדקויות קונסטיטוציוניות היא העת הזאת. אני מוכרח לומר לכם, שלא התפעמתי כלל מן הקרב הגדול על חוקי-יסוד: זכויות האדם. הבנתי את העניין. פרופסור אמנון רובינשטיין עשה את זה באופן מסורתי. כאשר הוא עושה את זה, אני יודע שזה חלק מובנה באישיותו ובאמונתו. הוא היה גם מורה שלי. אבל זה שפה ושם עולים על העניין גם כל מיני טרמפיסטים — זה חביב, זה להיט, בייחוד כשכוע שבו אין דיון על ענין או על משהו אחר.

קריאה:

— — —

שבח וייס (המערך):

גם אני אתך פה. אינני נגר. זה לא נושא מרכזי היום במדינת ישראל. הנושא המרכזי היום במדינת ישראל, הנושא החיוני והראשון, איננו שינוי שיטת הבחירות ולא הוספת איזה חוק שיתחרה בכג"ץ. תאמינו לי, שפסקי-דין של השופט ברק ושל כמה שופטים נוספים עושים לנו יותר קונסטיטוציה מתוספת זו או אחרת לחוק. האם אינני משפטן. אינני מבין את העסק הזה?

שהתגלתה והבניעה את הליכוד ואת שר המשפטים מוכיחה כמה חזקים עדיין הכוחות המתנגדים לזכויותיהם ולשוויונם של אזרחי מדינת ישראל.

התקנות הבריטיות לשעת-חירום משנת 1945 עדיין קיימות ומשמשות אמצעי פגיעה בזכויות האדם הבסיסיות.

נעדר שוויון מלא של האשה, עם כל צעדי הקדמה שנעשו. נעדר שוויון העדות. גוברת הכפייה הדתית. בחברה הישראלית, שמצטמקים בה השירותים הסוציאליים, מתרחבים המצוקה החברתית, האבטלה, העוני, כפי שקורה בחברה הישראלית בתוקף מדיניות המלחמה והכיבוש, ונרמסות בפועל זכויות האדם לחיים בטוחים, לחיי כבוד, לשוויון, לזכות לעבודה ולקיום אנושי הוגן.

מדיניות האפליה הלאומית כלפי האוכלוסייה הערבית בכל שטחי החיים, מדיניות הקרקע והחתימה המתמדת לנישול הערבים מאדמתם, האפליה בשירותים, בתעסוקה, העדר ייצוגם בעיצוב דמותה ומדיניותה של מולדתם, שהיא ישראל, אפילו בניהול ענייניהם שלהם, בהיותם מטרה קבועה לקריאות לטרנספר ולעקירתם ממולדתם עלידי כל מיני גזענים — כל אלה מהווים פגיעה בהכרח זכויות האדם.

במים אלה, עם התגלות ממדי העוני בישראל, בלט חלקה של האוכלוסייה הערבית, העולה על השיעור שלה בקרב אוכלוסיית ישראל. שני שלישים מ-224,000 הילדים בישראל החיים מתחת לקו העוני הם ילדים ערבים. שליש מחצי מיליון הנפשות בישראל החיות מתחת לקו העוני הן ערבים.

זה אומר הרבה מאוד לגבי מידת כיבוד זכויותיהם ושוויונם של התושבים הערבים בישראל, וביום זכויות האדם אנו מעלים את הקריאה להבטחת שוויונם המלא כאזרחים של מדינת ישראל.

ביום זכויות האדם אנו מעלים את התביעה לבטל את כל החוקים וסעיפי החוקים שיש בהם אפליית האזרח הערבי בהיותו ערבי, כמו חוק חיילים משוחררים, המעניק קצבת ילדים מועדפת, וכן אותם סעיפים בחוק האזרחות המפלים לרעה את בן הארץ הערבי.

ביום זכויות האדם אנו קוראים להסיר מסדר-יומה של הכנסת, משולחן ועדת החוקה, חוק ומשפט, את הצעת החוק המבישה שבאה בדמות תיקון לחוק מניעת טרור, הצעה שיש בה דברים חמורים, המנוגדים להכרזת זכויות האדם, יש בה החרמה שרירותית וללא משפט של רכוש, אפילו מזון ותרופות, עלידי שירותי הביטחון והמשטרה, יש בה סמכות בלתי-מוגבלת לקציני משטרה להפקיע רכוש או כספים כשהם רק חושדים שמקורם בארגון טרור. זה חוק נגד פעילותם ההומניטרית של גופים וולונטריים ערביים, המקיימים שירותי בריאות, חינוך וסעד, שחובתה של ממשלת ישראל לקיימם והיא אינה עושה זאת.

ביום זכויות האדם אנו מזהירים מההסתה הפרועה ומפעולות הדיכוי של המשטרה כלפי האוכלוסייה הערבית בטענה של הצטרפות כביכול לאינתיפאדה — מאסרים שרירותיים, עינויים כחקירה, אילוצים של ילדים וצעירים להודות בדברים שלא עשו. אני אומר זאת בכל האחריות. המשטרה יודעת היטב, שאין אינתיפאדה בישראל —

היו"ר ר' פנחס:

חבר הכנסת תופיק טובי, אתה צריך לסיים. כבר נתתי לך שתי דקות נוספות, וגם הן תמו.

יובה: בשלילת חירותו הבסיסית של העם הפלשטיני עצמאיים באמצעות ניהול מדיניות דיכוי אכזרי, שהביאה להרג של מאות נשים, זקנים, צעירים וילדים; בעשרות האלפים שנעצרו, באלפי הבתים שנהרסו ובאלפים שגורשו ממולדתם מאז הכיבוש; בניהול מדיניות דיכוי אכזרי, שהגיעה לשיאים גבוהים כשנתיים של האינתיפאדה — בהפרה גסה כזאת של זכויות האדם זוכה ישראל לגינויים ולנדידוים בקרב כל משפחת העמים, דעת הקהל ומוסדות האו"ם.

דין-חשכון ארגון "אמנסטי" מאוקטובר, מלפני חודשים, גינה את ישראל כחריפות על הפרת זכויות האדם. הגינויים חזרו ונשנו בהחלטות של עצרת האו"ם. ביקורת שמשימעות מדינות רבות באונוי ממשלת ישראל היא בבחינת אצבע מזהירה ומאשימה.

ממשלת ישראל חייבת, אם יש לה זיק של דאגה לעתיד החברה הישראלית וליחסי ישראל עם סביבתה ועם משפחת העמים, להקשיב למה שאמר אתמול מי שניצח על הסכם קמפ-דייוויד, הנשיא לשעבר של ארצות-הברית ג'ימי קרטר, בטקס חלוקת פרסים לשני הארגונים העוסקים בזכויות האדם: "בצלם" הישראלי ו"אל-חק" הפלשטיני.

מר קרטר אמר: "רק לאחרונה התמקדה תשומת הלב הפומבית של פעילי זכויות האדם בהשפלה ובסבל הנגרמים בגדה המערבית וכרצועת-עזה לכני האדם אשר לא ידעו ב-22 השנים האחרונות אף יום אחד של חירות. אין הם יכולים להצביע, אין הם יכולים להתכנס בדרכי שלום, אין הם יכולים לבחור את מנהיגיהם, אין הם יכולים לנוע ללא הגבלות, ואין הם יכולים להחזיק בבעלות על רכוש מבלי להסתכן בהפקעתו באמצעות שפע תחבולות משפטיות — לעתים קרובות נאסר עליהם להחליף עץ זית שמת, להעמיק באר מים שנחרבה או לשווק את פרי אדמתם בתחרות עם שכניהם הדומיננטיים. הדיכוי הזה הוא שחולל את אלימות האינתיפאדה — — — והנוקל לנפש היה הדרי. השלום, המוניטין והמצפון של אזרחי ישראל סבלו נזק נוראי בשעה ש-40 מהם איבדו את חייהם. זה מחיר המלחמה". כך נכתב היום בעיתון "הארץ". אלה דברים שנאמרו בלשון של המעטה.

אם לא ייגמר הכיבוש, אם לא תגיע ישראל לשולחן הדיונים עם אש"ף, אם לא יוכבדו זכויותיהם של הפלשטינים לעצמאות ולחירות ולא תסתיים המלחמה הארורה הזאת וישרור השלום — לא רק ייפגעו וייהרסו עוד יותר זכויות האדם של בני שני העמים, אלא יעמוד בספק עצם עתידם הבטוח.

חברי הכנסת, הכיבוש המתמשך מאין את שחיקת זכויות האדם גם בתוך ישראל עצמה, וכן מוכחת אמרתם של אנגלס ומרקס: "עם המשעבד עם אחר אינו יכול להיות חופשי". ביום זכויות האדם אנו קוראים לממשלת ישראל לכבד את זכויות היסוד של האדם הפלשטיני, את זכותו לחיים עצמאיים, לחיי כבוד, גם כדי לא להביא להרס מוחלט של היסודות הדמוקרטיים וזכויות האדם בחברה הישראלית עצמה.

העובדה שחסרה בישראל חוקת-יסוד וכן שחסר חוק-יסוד: זכויות האדם מאיצה את השחיקה שגורם הכיבוש לחירויות הדמוקרטיות, לזכויות האדם ולשוויון האזרחים — יהודים וערבים — בישראל.

אנו תמכנו ביוזמה שהיתה לפני שלושה שבועות להעביר את הצעת חוק זכויות האדם לוועדה, אם כי הסתייגנו מסעיפים לא-מעטים ומהעדר סעיפים חיוניים. אבל ההתנגדות

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני מסיים.

— אלא יש מאבק ציבורי נגד מדיניות הכיבוש ולמנן השלום.

אנו קוראים לכבד את זכויותיהם של התושבים הערבים. זכותם להיאבק, כמו יתר אזרחי מדינת ישראל, נגד מדיניות הכיבוש והדיכוי של הממשלה ולמנן השלום.

אנו קוראים לכבד את רצונם של אותם צעירים, המסרבים לשרת בשטחים הכבושים מטעמי מצפון, ולשחרר ממאסר את כל אסירי המצפון, ככלל זה את אייבי נתן, לוחם השלום.

ביום השנה ה-41 להכרזת זכויות האדם אנו קוראים לחקיקת חוקת-יסוד וחוק זכויות האדם בישראל ולביטול חוק איסור המפגשים עם אנשי אש"ף, שכל כולו פגיעה בזכויות יסוד של האדם.

לממשלת ישראל אנו קוראים לקיים את סעיפי ההכרזה לכיבוד זכויות האדם הן ביחס לעם הפלשטיני בשטחים הכבושים והן ביחס לכלל אזרחי מדינת ישראל, יהודים וערבים, כדי שתיחסם הדרך בפני חברת דיכוי, גזענות וגיוון ערכים.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת תופיק טובי. רשות הדיבור באותו נושא לחבר הכנסת אוריאל לין, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

אוריאל לין (הליכוד):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, מאז קמה מדינת ישראל הצלחנו ליצור חברה הבנויה על יסודות דמוקרטיים של אמת, זכויות, האדם הן חלק בלתי-נפרד ממשטר דמוקרטי, כשם שכלכלה חופשית גם היא חלק בלתי-נפרד ממשטר דמוקרטי, אם כי בנושא זה קשה לומר שהגענו אל מה שאנחנו שואפים להגיע אליו.

אין מדינת ישראל צריכה להתחייב בהישגיה בתחום החשוב הזה של זכויות האדם וחוכיות הפרט. אני אומר זאת כי לאחרונה אנחנו שומעים ביקורת לא מעטה, גם מבפנים וגם מבחוץ, ובשאלת זכויות האדם ובשאלת זכויות הפרט בישראל. אני אומר בהדגשה נוספת, שאנחנו זכאים להיות גאים בהישגינו בתחום זה של זכויות הפרט וחוכיות האדם בישראל.

יש לנו חופש ביטוי וחופש עיתונות, שאין כמעט דומה להם בכל המדינות בעולם המערבי. אנחנו נותנים בנושא זה של חופש הביטוי וחופש העיתונות חופש לא-מוגבל כמעט. כל אימת שהתעוררה השאלה מה יש להעדיף, האם את זכויות הפרט הנפגע או את חופש העיתונות או חופש הביטוי — כמעט בלא יוצא מן הכלל נתנו עדיפות לחופש הביטוי ולחופש העיתונות. יש גישה בלתי-מופרעת כמעט למקורות המידע: אני אומר "כמעט" — חוץ מאשר לסודות מדינה, כמובן, ולפעמים גם לסודות מדינה. אין לנו כלל כמה להתחייב באווירה של המשטר הדמוקרטי, ביסודות המשטר הדמוקרטי ובזכויות הפרט שיצרנו בישראל. אם כמה מאתנו לא מבינים זאת, חבל מאוד.

אני רוצה להזהיר את עצמנו מפני מגמה של זכויות אדם, או זכויות פרט, בעלות ערך הצהרתי, שלפעמים אין מאחוריהן דבר יותר מאשר ערך הצהרתי. אם ניקח, למשל, את הצעת חוק זכויות האדם המונחת לפנינו, מה משמעות המלים "לכל

אדם יש הזכות לגופו ולרכושו. אין פוגעים בזכות זו"? מה משמעות המלים? האם משמעות הדבר היא, שאם המשטרה נכשלה במתן הגנה נאותה על גופו של האדם, המדינה תפצה את האדם על כך? מה הממשות של הצהרה מסוג זה? האם איננו צריכים לתת ממשות לדברים, כי אם המדינה תובעת מאדם לסכן את חייו ולשלם מסים כדי לקיים את רשויות המדינה, מן הדין הוא שגם תהיה לה חובה להגן על גופו ועל רכושו של האדם? ואם היא נכשלה במתן ההגנה הזאת, היא צריכה לשלם על כך, והאזרח זכאי לפיצוי, כי אם לא כן אין שום משמעות להצהרה מסוג זה.

אני רוצה לומר לכם, שיש לנו הרבה מה לעשות בתחום זכויות האדם, אף שאנחנו זכאים גם להיות גאים בהישגינו, אבל לא דווקא בדרך ההצהרתית הגורפת שהפכה להיות ססמה, ואני אינני מזלזל בערכים הללו. כדי שיוכן: אני אינני מזלזל בהם. אבל הערכים ההצהרתיים האלה אינם פותרים את הבעיות הקשות מאוד של זכויות האדם באותן פינות אפלות וחשוכות, שאנחנו לא נכנסים לתוכן. ורק בחודשיים האחרונים נוכחנו כוועדת החוקה, חוק ומשפט בקיומן של כמה מאותן פינות אפלות. כמו, למשל, פגיעה חמורה בסודיות רפואית של אנשים, דבר שהיה כמעט בבחינת רמיסת זכויות של אדם, תחום הדורש טיפול יסודי ביותר, ואנחנו גם נטפל בו.

חבר הכנסת דוד ליכאי הציע הצעת חוק שיש בה משום קידום מרחיק-לכת של זכויות האדם בישראל, והוא העביר אותה כאן, בכנסת, בשבוע שעבר — שחרור אדם כערוכה בלי לבווחו ובלי צורך להביאו לבית-המשפט, אלא בדרך מקוצרת בתחנת המשטרה. האמינו לי, הצעת חוק זו תגן במידה רבה מאוד על זכויות הפרט ותמנע השפלה מיותרת של הרבה אלפי אזרחים במדינת ישראל. זוהי דאגת-אמת לזכויות הפרט.

אני רוצה שנבין: אין לנו אשליה בתחום חשוב מאוד. כאשר אתה נמצא במצב מלחמה, אינך יכול לקיים את זכויות הפרט כפי שאתה מקיים אותן במצב שלום. כאשר אתה צריך להיאבק בארגוני טרור, אינך יכול להיאבק בהם באמצעים הרגילים הניתנים למערכת אכיפת החוק על-פי החוק הפלילי, או הפרוצדורה הפלילית; אינך יכול להתמודד עם ארגוני טרור בכלים אלה, וכולנו יודעים היטב את הדבר. כאשר אנחנו מדברים על הפרת זכויות האדם ביהודה, בשומרון ובנצח, אנחנו לפעמים מתעלמים מכך שאנו מדברים על מצב מלחמה ולא על מצב רגיל, שאיננו מדברים בטיפול במעשים פליליים רגילים. הבעיה היא גדולה הרבה יותר ומקיפה הרבה יותר.

קחו לדוגמה אותה תעמולה עוינת כלפי החוק לתיקון הפקודה למניעת טרור, חוק שדיכו עליי כרגע חבר הכנסת תופיק טובי. האם יעלה על הדעת, שאנחנו נאפשר לארגוני טרור להזרים כסף לישראל כאוות נפשם וכרצונם? האם אנחנו באמת לא מבינים שהזרמת כסף היא נשק בידי ארגוני הטרור כמו כל נשק אחר? הרי אין צורך תמיד לירות, אין צורך תמיד להניח פצצות. אפשר להשיג מטרות של ארגוני טרור גם בדרך של הזרמת כספים, ואפשר להזרים כספים גם דרך אגודות, שהייתי אומר: כל הכבוד למטרות ההומניטריות ולפעולות ההומניטריות שהן מבצעות. אבל זה לא אומר שמדינה אינה יכולה, ואסור לה להילחם כנגד דרך, או כנגד איזה אפיק של השתלטות של ארגוני טרור. בהחלט מותר לה לעשות זאת, ואי לחברה שאין לה האומץ לקום ולהילחם למען עצמה בגלל חשש של ביקורת שטחית המשמעת בעולם הרחב; ואני מוכרח לומר לכם שהייתי עד, במידה לא מעטה, לאותם אנשים ולאותם גורמים שפעלו, משום היותנו מדינה דמוקרטית

מסוימים בתוכנו היו רוצים שתהיה. עלינו לראות את האו"ם כפרופורציה הנכונה, ובהתאם לכך להתייחס אליו, וכך לכל ההכרזות ולכל מיני תאריכים ראוותיים הנקבעים על-ידי המוסד הזה הנקרא "ארגון האומות המאוחדות".

יום זכויות האדם הבין-לאומי גם הוא אירוע של האו"ם. האם אין זה לעג לרש? מי כמו האו"ם יודע להפלות בין עם לעם, בין מדינה למדינה? האם הקדיש המוסד המכובד הזה מושב לזכויות האדם בסוריה, ששם עונו, למשל, טייסיו עד מוות? ללבנון, ששם נרצח זה שמונה שנים עם שלם? לפרס, ששם מדכאים מיליונים ואליפים מוצאים להורג? לחימן, לקוריאה, למדינות דרום-אמריקה, לבית-המועצות וגרורו-תיה, שרק תמול-שלושום נרמסו שם זכויות האדם?

ואם על זכויות האדם מדובר, האם רואים הדיפלומטים באו"ם, בני-יורק, את מה שקורה כמה מאות מטרים מאותו בניין גדול-ממדים, בניין האומות המאוחדות — את 300,000 מחוסרי הבית האומללים ברחובותיה של ניו-יורק; את האלפים חסרי הזכויות האלמנטריות המתגוררים ברחובותיה של העיר הזאת ומתחממים על הברזלים והסבכות במדרכות, אשר מהן עולה קיטור חם של הרכבת התחתית ומחמם; את האלפים העטופים בסחכות המתלגלים כסוממים בגני העיר?

מה קורה בבריטניה הגדולה, גם היא בין השומרות על זכויות האדם? הבה נצא לריכוזים של המהגרים מהודו, מפקיסטן ומאפריקה בלונדון, נראה איך כל הפגנה מסתיימת שם בעשרות פצועים, בהרס בתים, בנזק לרכוש, בגז מדמיע באלות ובנשק חם לפי הצורך. שם עומד לו השר ג'רי האו ומדבר בזעם על רמיסת זכויות האדם בישראל ובשטחים, אבל כאשר נוגע הדבר לבריטניה טוען אותו שר: "מדינה חייבת להתגונן בכל מקום, אפילו הריק מגבולותיה, ועליה לשמור על חיי תושביה ועל החוק ועל הסדר בתחומי שליטתה".

כך גם בכל המדינות ה"דמוקרטיות", אשר מלמדות אותנו, את מדינת ישראל, פרק בזכויות האדם.

כמוכן, אין אנו חיים בחלל ריק. אנו חברים באו"ם. אבל הכול במידה, ולא יותר. איך אמר בן-גוריון? — אוי"ם-שמום.

ובכן, באותה מגילת או"ם, כסעיף על זכויות האדם, נאמר כי כל בני האדם נולדו בני-חורין ושווים בזכויותיהם ובכבודם. זו הכרזה יפה כשלעצמה, אף שהיא הכרזה בעלמא, ללא חוקף, אפילו לא מוסרי; נראה שכך דרכו של האו"ם. אבל לכל הפחות עלינו לדעת ולהכריז, כי המקור להכרזה זו הוא בתורת משה עבד השם, שקיבלה מהקדוש-ברוך-הוא, אשר ברא את האדם בצלמו ובדמותו. בצלם אלקים ברא אתו, זכר ונקבה ברא אתם — זה היסוד של השוויון ושל זכויות האדם. בתורתו הקדושה נמצא את זכויות האדם האמתיות, היא מכילה הכול, הן בהתנהגות כלפי המקום, והן כלפי האדם.

חברי הכנסת, אתמול חילקה האגודה לזכויות האזרח בישראל את פרס זכויות האדם. כמהלך הרבי-שיח שקדם לטקס, בנושא "שוויון בפני החוק" — ישראל, 1989", התבטא אחד המרצים, פרופסור זאב שטרנהל, במשפט חמור מאוד, ועל מערכת המשפט והיועץ המשפטי לממשלה לתת את הדעת אם אין כאן עבירה חמורה על החוק. פרופסור שטרנהל אמר, בין השאר, כי בתנאי הכיבוש והסיפוח הקיימים היום אי-אפשר אפילו לחלום על שוויון בפני החוק, והוסיף כי "זכותו של כל אדם במדינה חופשית למרוד בכל חוק הנראה בעיניו מטומטם". הכרזה מעין זו היא חמורה, והיא למעשה קריאה

ומשום שיש אצלנו חופש ביטוי מוחלט, עד כדי הסתה של אמצעי התקשורת העולמיים הנמצאים כאן במדינת ישראל, על-מנת להגיע לעולם הגדול, על-מנת ליצור דעת קהל וכך להגיע שליחת מכתבים אלינו, למדינת ישראל, מפרופסורים נכבדים, שאינם מבינים את הבעיה, שלא ניסו ללמוד אותה והם רק מושפעים מדימויים המגיעים אליהם בתקשורת.

חברי הכנסת, אני רוצה גם לומר: אפשר להתווכח על החוק האוסר מפגשים עם ארגוני טרור, אפשר לחמוך באייבי נתן, ואני מאמין בהחלט בכנות כוונותיו; ואני מאמין בהחלט שהמלחמה שלו היא מלחמה מצפונית — אבל את החוק יש לכבד. אני שמעתי התבטאויות ממשפטים נכבדים מאוד, בכללם גם חברי הכנסת, שהם עברו את הגבול: פה כבר לא מדובר בביקורת על החוק, פה מדובר בכיווי החוק, ואם אנחנו נרשה לעצמנו לבזות חוקים של הכנסת, אנחנו נערער את יסוד היסודות, שזהו שלטון החוק, שעליו מבוססים כל זכויות האדם וכל הערכים של משטרנו הדמוקרטי.

הבה נשים סייגים לעצמנו, גם כאשר יש לנו ביקורת על חוקים אשר איננו מסכימים אתם, כי זה היסוד לשלטון החוק ולמשטרנו הדמוקרטי. תודה רבה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת אוריאל לין, רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, ואחריו — לאחרונה בנושא זה, חברת הכנסת גאולה כהן.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ידוע שהיהודים מתלהבים מכל בשורת ישועה הבאה מבחוץ. מי לא זוכר את הפסטיבל של החגיגות במלואת 200 שנה למהפכה הצרפתית? משרדים מיוחדים ברדיו ובטלוויזיה, סיקור של הפסטיבל לציון המהפכה שנערך בפרס, מוספים מיוחדים בעיתונות. ההתלהבות של בני עמנו יצרה רושם, כאילו מה שקרה בצרפת לפני 200 שנה שניה את סדרי בראשית בשביל כל עמי העולם, ובכללם העם היהודי. הצהרת זכויות האדם, שבאה עם המהפכה הצרפתית, שינתה גם את גורל עמנו, וניתנה לנו זכויות אזרח מלאות ושוויון מעמד בצרפת ובעולם כולו. מתי אנו חוגגים בהתלהבות את ציון המהפכה הצרפתית? — 45 שנה אחרי שואת יהדות אירופה, אחרי השמדת שליש מעמנו, כאשר האנטישמיות שוב מרימה ראש ויהודים במדינות מסוימות חוששים מפני פוגרומים.

גם הפסטיבל סביב יום זכויות האדם הבין-לאומי נראה לנו כפסטיבל של שוטים, כפי שהדיר אותו אחד העיתונאים המבריקים בישראל, שמואל שניצר. תמיד אנחנו הראשונים, המתקדמים, הליברלים, דורשי טובתם של אחרים. זה, כנראה, גורלנו. בעיקר — להידמות לגויים, ככל הגויים בית ישראל.

גם הכנסת נזעקה לדון היום בנושא זכויות האדם כאות הזדהות עם יום זכויות האדם הבין-לאומי, אשר נקבע על-ידי האו"ם, אותו מוסד, מכובד שבו אנו חברים, חברים מן המניין; אותו מוסד אשר השווה את היהדות והציונות לגזענות, ואינו מפסיק להוקיע את ישראל בכל הזדמנות.

צר לי מאוד, אבל קשה לי להתייחס ברצינות לאו"ם בהרכבו הנוכחי, כאשר למדינת האנטי-ישראליות ולמדינות העולם השלישי יש בו רוב אוטומטי מוצק לכל החלטה אנטי-ישראלית ותמיד אנו נמצאים על שולחן הניתוחים. התייחסותנו אינה יכולה להיות רצינית ומכבדת, כפי שחוגים

אנחנו חיים 41 שנים במדינת ישראל, והתפתחה בתוכנו מערכת שלמה של זכויות האדם — לצערי, לא עלידי הכנסת אלא עלידי בית-המשפט. בית-המשפט העליון, בסדרה של פסקי-דין מימי בראשית של המדינה הזאת ועד ימינו אלה, קובע אחד לאחד את מרכיבי מגילת זכויות האדם. אני סברתי, ועדיין אני סובר, שהמחוקק, הכנסת, אינם רשאים לפטור עצמם מן האחריות לחוקק את חוק זכויות האדם ככל חוק אחר, ואולי לפני כל חוק אחר, ואינם צריכים להעביר את האחריות הזאת לבית-המשפט העליון ולומר, אם תרצו: ידינו לא שפכו את הדם הזה — לאלה שרואים בכך שפיכת דמים, רחמנא ליצלן: או לומר: בית-המשפט העליון יעשה את המלאכה, אנחנו איננו עוסקים בה.

בין היתר, בגלל השקפתי זו, יזמתי את חקיקת חוקי-סוד: זכויות היסוד של האדם, זאת ההצעה שהובאה כאן בקריאה טרומית לפני שבועות מספר ונתקבלה כאן. לא נסוגתי מן החוק ההוא ואני מתכוון, כפי שהודעתי אז, לגבש הסכמה רחבה, בלי שום זכות וטו לאיש, כדי להגיע לחקיקת חוקי-סוד: זכויות היסוד של האדם, בכנסת ישראל. חבל מאוד בעיני, שחלק מהמתנגדים הציבו זה מול זה את היותנו מדינה יהודית והיותנו מדינה דמוקרטית, את ערכי היהדות ואת ערכי השוויון וזכויות האדם. אני חושב שלא היה מקום להעמדה הזאת של הערכים השונים, אלו מול אלו.

החוק איננו המערכת היחידה שבה קיימות זכויות האדם. לזכויות יש משמעות חוקית, יש להן הגנה בחוק, אבל החוק איננו אלא הגדר החיצונית, הגבול שאותו אסור לעבור. לפעמים השלטון נמצא ליד הגבול, ליד אזור הגדר, ואל יבוא אנשי השלטון, כולנו, אל נבוא אל בתי-המשפט בטענה: מדוע אחם מתערכים במעשי השלטון? לשלטון אין מה לחפש ליד גבול החוק. לפני שמגיעים לגבול החוק יש מערכות נוספות, אחרות וחשובות, של ערכים, של נורמות, של חינוך, מערכות חברתיות שמונעות מן האדם ומן השלטון להתקרב לגבול החוק. ואם בתי-המשפט נאלצים פעמים רבות מדי לפסוק שאנשים בשלטון עברו על החוק, אין אנו צריכים להלין על מערכת החוק והמשפט. לא בידיה לקבוע הכול, לא בידיה לתקן את כל התיקונים הדרושים. עלינו לפשפש במעשינו במערכת החינוך, במערכת הערכים שאנחנו מנחילים לעם בארץ הזאת.

במסגרת זכויות האדם, שנבקעו עלידי בית-המשפט במשך השנים, התפתחה במדינת ישראל שיטה חברתית ומשפטית שאנחנו רשאים להתגאות בה. אני חושב שחופש הביטוי, שקיבל חיווקים — הוא קיבל תוספות וחיווקים נוספים מדי פעם בפעם בפסיקה של בית-המשפט — הוא מיסודות המשטר הדמוקרטי. גם החלטות שלא היה להן טעם, כמו החלטות לאסור השמעת שירים ברדיו — אני זוכר את הימים ההם, ימי בן-גוריון, שבהם אסרו השמעת שירים ברדיו, או כימינו אלה שמנסים, בלא טעם, לאסור השמעת שירים ברדיו — החלטות מסוג זה אין להן מקום במדינה כמו שלנו, ואני שמח שהחלטות אלו לא היו בעלות תוקף היום כשם שהן לא היו בעלות תוקף בשנות ה-50. השירים, אין להילחם בהם עלידי איסור השמעתם.

אבל, גבירותי ורבותי, אדוני היושב-ראש, אדם איננו חי בחלל ריק. כדי שאדם יוכל להתקיים, כדי שאדם יוכל ליהנות ממה שהטבע מעניק לו, כדי שאדם יוכל לפתח את כשרונותיו ואת אישיותו, הוא נמצא בתוך מסגרת חברתית, בתוך מסגרת מדינית. כדי לקיים את מסגרת המדינה ומסגרת החברה חייבות

למרידה בכל חוקי המדינה, וכפרט כאשר היא נאמרת עלידי מלומד, מרצה בכיר באוניברסיטה, ורכה השפעתה על הדור הצעיר.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כולנו בעד זכויות האדם. מדינת ישראל נמצאת במצור, כאשר שונאים מכפנים מוסתים עלידי גורמי חרץ, חוגים טרוריסטיים רצחניים, ועליה לדעת להבחין, ורק עליה להחליט, איפה הגבול של הזכויות לאלה המבקשים את נפשם.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת אברהם ורדיגר. חברת הכנסת גאולה כהן איננה נמצאת. אם כן, ישיב שר המשפטים, השר דן מרידור. בבקשה, כבוד השר.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, איננו זקוקים לארגון האומות המאוחדות כדי לציין את זכויות האדם. איננו זקוקים ליום מיוחד. את זכויות האדם לא למדנו מן האו"ם, לא מן העולם ולא מאומות העולם. זכויות האדם באות מתוכנו, מאמונתנו כבני אדם וכיהודים. אנחנו מאמינים בזכויות האדם, ואנחנו למדנו לעולם בתחילת ספר הספרים, כבראשית פרק א', כי בצלם אלוהים ברא את האדם, זכר ונקבה ברא אותם, ואנחנו למדנו שהאדם הוא נזר הבריאה, ולא נברא העולם אלא כשביל האדם. תורתנו איננה מתחילה אפילו בראשיתו של העם היהודי, אלא בראשיתו של האדם, ורק אחר כך בראשיתו של העם היהודי.

אנחנו יודעים שהאדם הוא נושא הזכויות, והאדם איננו זקוק לשלטון שיעניק לו זכויות. ההיפך הוא הנכון. האדם נולד וחי כנושא הזכויות, והוא המעניק לשלטון אותן סמכויות שהוא רוצה להעניק לו ואותן סמכויות וזכויות שמותר לו להעניק לשלטון בלי לפגוע בזכויותיו היסודיות של חברו.

גם בהאמינו בזכויות האדם, מעולם לא אמרנו ואין אנחנו אומרים שיש זכויות מוחלטות, שיש זכויות שאין לפגוע בהן. שיש זכויות שהן מעל לכל האחרות. שום זכות איננה מוחלטת ואיננה עומדת ברשות עצמה ולכדה. כל זכות ראויה לאיוון עם זכויות אחרות, עם זכויות של אחרים.

חופש הביטוי, השוויון, החירות, חופש התנועה, חופש ההפגנה, חופש האספה — כל אלה הם מיסודות המשטר החופשי, המשטר הדמוקרטי, ועדיין יש לכל אחד מאלה גבולות הנקבעים עלידי פסיטת היסוד של החברה, עלידי הערכים האחרים שלה, עלידי חובתה לקיים את מוסדותיה ושלטונה.

חופש הביטוי, למשל, איננו מוחלט. חופש הביטוי מאוזן עם הזכות של אדם אחר שלא יפגעו בשמו, שלא יכפישו וישמיצו אותו. חופש הביטוי מאוזן מול האינטרסים של החברה והמדינה לשמור על ביטחונה.

חופש התנועה מאוזן גם הוא מול אינטרסים אחרים, כגון ביטחון המדינה, או זכות הקניין של אנשים שאינם מסכימים שאתה תנצל את חופש התנועה שלך בתוך קניינם.

אנחנו משטר דמוקרטי, אבל דמוקרטיה איננה רק שלטון הרוב. משטר דמוקרטי אמיתי הוא משטר, שבו ידוע ומקובל לא רק מה מותר לרוב, אלא גם מה אסור לרוב. משטר דמוקרטי אמיתי הוא משטר, שבו אין לרוב זכות ליטול זכויות מסוימות בלא הבחנה, או זכויות מסוימות בלא הצדקה, מכל אדם.

המקומות במידותיהם הטובות של ישראל, שאינם פוגעים באחרים, אינם מכים בהם, אינם נוהגים בהם מנהג שלטון נוגש. אומר לו מלך כוזר: "כשיהיה בידכם, תהרגו אף אתם בשונאיכם". עונה על כך החבר: "מצאת מקום כאבי, מלך כוזר". וזהו המבחן שאנחנו נכתובים: האם כשהשלטון בידנו, כשהכוח אצלנו, ננהג אנו כפי שדרשו שנהגו בנו? אני חושב שאנחנו עושים את המאמצים האלה בתנאים קשים מאוד זה למעלה מ-40 שנה, ואנו צריכים להמשיך ולעשות אותם.

את חוקי-יסוד: זכויות היסוד של האדם שהצעת, לא הצעתי מפני שאנחנו נמצאים היום במדינה דיקטטורית חסר-חלילה. אני חושב שעם קבלתו ניהפך מדיקטטורה לדמוקרטיה. אנחנו דמוקרטיה, דמוקרטיה מתקדמת, מן המתקדמות בעולם.

אבל, דווקא בימים האלה, כשאנחנו נמצאים בתוך מלחמה, כשאנחנו מנסים לשמור תוך כדי מלחמה על ערכים, וזה אינו קל, ויש ויכוחים בציון ובלפעמים בתוך השלטון, על דרכי המלחמה והשמירה על ערכים, חשבתי שנוכח יהיה, גם מן הצד החינוכי, להציב את הדגל, להציב את הדגם ולומר: כאלה אנחנו רוצים להיות, מדינה כזאת אנחנו רוצים לראות, משטר כזה אנחנו רוצים לקיים בחוכנו.

אני חושב, שהשוויון והחופש ושאר ערכים במדינה הזאת צריכים להיות חשובים לכולנו. אני חושב שצריך להבין שהכנסת הזאת לא תפגע בעצמה ולא תמעט מכוחה אם היא תסכים למשטר של איוונים ובלמים בין הרשויות, אם היא תדע שגם היא איננה בלתי מוגבלת, ושלא כל רוב משתנה בחוכה יכול להחליט כל דבר.

אני חושב שאנחנו, המאמינים שאפשר לקיים בארץ-ישראל מדינה יהודית, עם רוב יהודי, עם מיעוט ערבי ועם שוויון זכויות, דווקא אנחנו צריכים לומר שאין שום סתירה בין ציונות לבין זכויות אדם: בין חברה מערבית, דמוקרטית, ליברלית, מתקדמת, לבין מדינה יהודית; בין ארץ-ישראל לבין הומניזם — אין שום סתירה.

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
אדוני השר, התוצאה תהיה שניאבאק למען קבלתו של החוק.

שר המשפטים ד' מרידור:
לו נכחת בתחילת דברי היית גם שומע. הסתפקת כנראה רק בסיום.

אדוני היושב-ראש, גבירתי ורבותי חברי הכנסת, ביום זכויות האדם הבין-לאומי אנחנו, שנפגענו יותר מעמים אחרים, המקימים עתה מדינה, הנלחמים עדיין על קיומה, יכולים להביט בגאווה כמראה ולומר לעצמנו, שלא רבים נהגו כמותנו, בתנאים קשים, במלחמה אכזרית המתנהלת נגדנו זה 40 שנה. אבל אסור לנו לומר שאנחנו מרוצים מהמצב הקיים. אבוי לעם ואבוי לאדם שאיננו שואף עוד להתקדמות, עוד לשיפור, עוד לשינוי לטובה. ובזמן הקשה שאנחנו חיים בו, בהיותנו שרויים במלחמה, אנחנו צריכים לעשות מאמץ גדול להמשיך ולהיטף לזכויות אדם, לחופש, לשוויון, תוך שמירה על כל מה שמדינת ישראל מייצגת.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
זה מה שמושם היום, אדוני השר? — — —

שר המשפטים ד' מרידור:
אני מאמין שזה מה שאנחנו עושים. אני מאמין שזה מה שאנחנו צריכים להמשיך לעשות. תודה רבה.

המדינה והחברה להיות בעלות סמכויות ולהטיל על האדם חובות, כשהיעדרן — בהעדר הסמכויות והחובות האלה — לא תתקיים המדינה ותתפורר החברה. ולכן, עם כל החשיבות העצומה שאני מייחס לזכויות האדם, לקביעתן בספר החוקים ולחינוך על-פיהן, צריך תמיד לזכור, שאין אפשרות לקיים את הזכויות האלה בלא מערכת החובות המקבילה לה.

אנחנו, שקמנו כמדינה יהודית בארץ-ישראל, לא מכוח החלטת האו"ם אלא מכוח זכותנו ההיסטורית על הארץ הזאת, אנחנו שקמנו כמדינה יהודית נאלצים, לצער כולנו, זה יותר מ-40 שנה להילחם על זכות קיומנו כמדינה. אנחנו המדינה היחידה בעולם שעצם קיומה מוטל בספק עליידי אויביה, או רובם. אנחנו מנסים לקיים את המדינה הזאת ולהילחם על קיומה תוך כדי שמירת זכויות האדם. אני מכיר דוגמאות כאלה בהיסטוריה האנושית של מדינות שאנחנו רוצים להידמות אליהן. ייזכר כל אחד מאתנו כתנאים שבהם הוקמה הפרדציה של ארצות-הברית של אמריקה. שם דובר על שוויון כל האנשים והתכוונו לומר, כנראה: שוויון כל האנשים הלבנים, כי לשחורים לא היה שוויון בימים של הצהרת העצמאות האמריקנית. יסתכל כל אחד בהתנהגות האמריקנית או האנגלית בזמן שהמדינה האלה נלחמו במלחמות — מלחמת העולם השנייה, יפנים וגרמנים, מלחמות באנגליה ובאמריקה, מלחמות גדולות ואדירות של אמריקה ואנגליה לאחרונה בגרנדה ובפוקלנד — אין נשמר חופש הביטוי וחופש העיתונות במלחמות קיומיות נוראות כאלה. אנחנו מנסים לקיים את זכויות האדם בד בבד עם מלחמת הקיום, ואין זה מבחן קל. אין זו משימה קלה ואין נוסחאות פלא. יש התמודדות יומיומית של השלטון והאזרחים והעיתונות ומערכת בתי-המשפט עם בעיות הצעות חדשים לבקרים, בעיות הנובעות מן המלחמה על קיומנו, בעיות הנובעות מכך שאנו חייבים להפעיל חוקים, תקנות, נהלים, שהלואי שלא היינו חייבים להפעיל אותם: החל בתקנות הגנה לשעת-חירום מ-1945 וכלה בחוקים ובתקנות של הימים האחרונים.

נגילת זכויות האדם איננה יכולה להיות מרשם להתאבדות לאומית. האיוון הזה צריך להימצא, ואני מאמין שמצאנו אותו עד היום. גם בחוקי-יסוד: זכויות האדם — ואני מקווה ומאמין שנחוקק אותו, שלא ירחק יום חקיקתו — גם בו לא ייפגע האיוון הנדרש בין היותנו מדינת העם היהודי, לבין היותנו מדינה שוויינית, דמוקרטית לכל אורחיה. זאב ז'בוטינסקי הביא פעם אחת את הדוגמה של גנב שנכנס אליו הביתה, שר את המרסילייה, אתה עומד דום, כי שרים את המרסילייה, ובינתיים הוא מרוקן את ביתך. לא לשירת המנונים כזאת אנחנו מתכוונים. מכאן הביקורת, מכאן התשובות. מכאן המאבק המתמיד בין זכויות האדם, מצד אחד, לבין חובתנו לקיים את המדינה הזאת לעם היהודי ולאזרחיה, מצד שני.

איו מדינה אנחנו רוצים לקיים? איזה משטר אנחנו רוצים לקיים בחוכנו? ודאי שקל מאוד להיות בעד זכויות האדם. בעד זכויות המיעוט, בעד זכויות הדוכאים והחלכאים כשאתה עצמך מיעוט. כשהשלטון איננו בידך, כשאתה באופוזיציה. המבחן האמיתי איננו כאשר טענות המוסר והצדק וזכויות האדם עוזרות לך ומסייעות בידך. המבחן האמיתי הוא כשבידך הכוח, כשאתה השלטון. ואנחנו היהודים, בעולם כולו, נשאנו את דגל זכויות האדם ונושאים אותו עד היום כנגד משעבדים, עריצים ונוגשים. לאחר שהקמנו מדינה והכוח הוא בידנו — אז אנחנו נכתבים.

בספר "הכורזי" של רבי יהודה הלוי מתפאר החבר באחד

הי"ר מ' וירשובסקי:

מה אתה מציע אדוני השר? אלה הצעות לסדר-היום.

שר המשפטים ד' מרידור:

לאור הדברים שנאמרו כאן על-ידי הדוברים השונים ולאור דברי תשובתי, אם ייאותרו הדוברים להסתפק בתשובתי, מה טוב. אם לא ייאותרו, אציע להסיר את ההצעות מסדר-היום.

הי"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אני צריך לשאול, חברת הכנסת שולמית אלוני איננה. חבר הכנסת שבח וייס גם כן איננו. חבר הכנסת חופיק טובי?

חופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני לא מסתפק בדברי התשובה של השר.

הי"ר מ' וירשובסקי:

אתה לא מסתפק. כרגע שאתה לא מסתפק, אני מציע

— — —

אמנן רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אני רוצה להציע להעביר לוועדה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

את כל ההצעות או הצעה אחת?

אמנן רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אני מבקש להעביר לוועדה את הצעתה של חברת הכנסת שולמית אלוני, ונימוקי הוא, שהנושא של זכויות האדם הוא נושא אקטואלי, מעשי, בעל השלכות מיידיות על חיי החברה בארץ. אין זה עניין להרצאות מלומדות, זה עניין שנכחן במעשה. משום כך, דיון במליאה לא ישרת שום מטרה, אלא יהיה משום חזרה על הרבה דיונים שהיו לנו על זכויות האדם. לעומת זאת, דיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט, שינסה לכרוך האם ניתן לתקן ולשפר זכויות אדם בישראל באמצעות פעולה של בית-המחוקקים, ולא באמצעות הטפות מוסר והרצאות, זה לדעתי הנושא הראוי לו.

הי"ר מ' וירשובסקי:

תודה. יש הצעה של חבר הכנסת אברהם פורו להעביר את הצעתו של חבר הכנסת שבח וייס לוועדה.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, היו כמה הצעות. קודם כול, צריך לשאול את חברי הכנסת שהשתתפו בדיון, אם הם מקבלים את הצעתו של השר. אתה עשית הפסקה. אחרי שחבר הכנסת חופיק טובי אמר שהוא לא מסכים, עשית הפסקה ונתת את רשות הדיבור לחבר הכנסת רובינשטיין.

הי"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת ורדיגר, אולי אתה צודק. ההנחה היא זאת, כרגע שחבר הכנסת אומר שהוא אינו מסתפק בדברי השר, ממילא השאלה לגבי אחרים מיותרת. אז צריך יהיה להצביע. אני מוכן לעשות את הדבר שאתה מציע, שנראה לי גם אפשרי, אם כי לדעתי לא הכרחי. חבר הכנסת אוריאל לין? חבר הכנסת ורדיגר, אתה מוכן להסתפק בתשובת השר?

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):
אני מסתפק.

ראובן רבלין (הליכוד):

חבר הכנסת אוריאל לין מסתפק בתשובתו של השר.

הי"ר מ' וירשובסקי:

איני יודע. הואיל וחבר הכנסת שבח וייס איננו, אני יוצא מתוך הנחה שהוא היה מסכים להעביר זאת לוועדה, אם ההצעה תעלה.

אברהם פורו (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, אם הוא איננו, סימן שהוא תובע דיון במליאה. כל עוד הוא לא אמר אחרת, הוא תובע דיון במליאה. אני מבקש להעביר לוועדה. אני רוצה לנמק.

הי"ר מ' וירשובסקי:

בבקשה, תנמק.

אברהם פורו (תנועת המרכז — שינוי):

כשל חשיבות העניין של זכויות האדם והמערכה הציבורית המתנהלת בעיקר על-ידי אגודת ישראל ומפלגות חרדיות נוספות נגד החוק הזה, לאור ההצעה שהוצעה פה והתקבלה בשעתה בקריאה טרומית, וגם לאור הצעתו של שר המשפטים, אני חושב שיש חשיבות עליונה במעלה שהעניין יידון בוועדה, ואני מציע שהצעתו של חבר הכנסת שבח וייס תובא לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת.

הי"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חבר הכנסת מוחמד מיעארי, בבקשה.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

אני מבקש להעביר את הצעתו של חבר הכנסת חופיק טובי לוועדת החוקה, חוק ומשפט. הנימוק הוא קצר. כבוד שר המשפטים ניסה לפרוס בפנינו תמונה ורודה מאוד לגבי זכויות האדם. אם הדבר כל כך טוב, למה התוצאה כל כך רעה? הוא דיבר על מראה שהוא יכול להתגאות בו. אני מציע לו להסתכל עוד פעם אחת ולראות באמת מה היא התמונה המצטיירת היום לגבי זכויות האדם, אם בתוך מדינת ישראל — ההתנהגות כלפי האזרחים הערבים, ואם בשטחים — שבהם זועק המצב לשמים.

כבוד השר, עיין בדוחות "אמנסטי", עיין בדוחות של זכויות האדם ותראה מה היא התמונה הנכונה.

אני אומר, הדבר חשוב מאוד. מנסים להטעות את עצמם ואותנו כאילו המצב הוא טוב. הדברים טעונים דיון וליבון, לשם שינוי המצב הקיים. דיון בוועדה יכול לתרום את תרומתו. תודה רבה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, יש לנו מצב כזה: כמה חברי כנסת הסתפקו בהודעת השר והצעתם לא קיימת, או שהיא אינה מובאת להכרעה, לדיון ולהכללה בסדר-היום. נשארו שלוש הצעות, ואני מצביע בעד העברה לוועדת חוקה, חוק ומשפט, או הסרה, כהצעת השר. אני אצביע על כל הצעה בנפרד.

חופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, אפשר לשאול את חברי הכנסת אם הם מסכימים להצעה להעביר את הצעתם לוועדה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

בסדר. חברת הכנסת שולמית אלוני, היתה פה הצעה של השר להסתפק בהודעתו. הואיל ואת לא היית, היתה פה הנמקה להעביר את ההצעה שלך לוועדה, כי השר אמר, שאם לא מסתפקים, הוא בעד הסרת ההצעות.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני בעד העברת הנושא לוועדה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

את חבר הכנסת שבח וייס אינני רואה, אבל אני מניח

— — —

שמעון שטרית (המערך):

הוא יהיה מוכן להעביר את הנושא לדיון בוועדה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת תופיק טובי?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מסכים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אתה מסכים, כסדר. חברי הכנסת, אני מעמיד להצבעה כל
הצעה בנפרד.

נואף מסאלחה (המערך):
יחד.

היו"ר מ' וירשובסקי:

הואיל ואין התנגדות, נצביע על ההצעות יחד. יש הצעה
להעביר את ההצעות של חברי הכנסת אלוני, וייס וטובי
לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):
אני מציע להצביע על כל הצעה לחוד.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת פורז, המציעים לא ביקשו זאת. חבר הכנסת
פורז, האם אתה עומד על כך שההצבעה תהיה נפרדת?

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):
כן.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
רק בעלי ההצעה יכולים להציע זאת.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אדוני היושב-ראש, גם אני מבקש הצבעה נפרדת.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):
אני חוזר ב', אני מוכן.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני רואה שלפי התקנון אפשר לדרוש לקיים הצבעה
נפרדת. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה נפרדת. מי בעד
הצעתה של חברת הכנסת שולמית אלוני להעביר את הנושא
לוועדת החוקה, חוק ומשפט? זו הצבעה מס' 1.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה להעביר את הנושא

לוועדה 16 —

נגד 13 —

נמנעים 1 —

ההצעה להעביר את הנושא שהעלתה חברת
הכנסת ש' אלוני לוועדת החוקה, חוק ומשפט
נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

הצעתה של חברת הכנסת שולמית אלוני הועברה לוועדת
החוקה, חוק ומשפט. אני מעמיד להצבעה את הצעתו של חבר
הכנסת שבח וייס. מי בעד העברתה לוועדת החוקה, חוק
ומשפט? מי בעד הסרתה מסדר-היום? זו הצבעה מס' 2.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה להעביר את הנושא

לוועדה 17 —

נגד 13 —

נמנעים — אין

ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר
הכנסת ש' וייס לוועדת החוקה, חוק ומשפט
נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

ב-17 קולות נגד 13, בהעדר נמנעים, הועברה גם הצעתו
של חבר הכנסת שבח וייס לוועדת החוקה, חוק ומשפט. אני
מעמיד להצבעה את הצעתו של חבר הכנסת תופיק טובי
להעביר את הנושא לוועדה, או להסירה מסדר-היום, כהצעת
השר. זו הצבעה מס' 3.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה להעביר את הנושא

לוועדה 14 —

בעד ההצעה שלא לכלול את

הנושא בסדר-היום 15 —

נמנעים 1 —

ההצעה שלא לכלול את הנושא שהעלה חבר
הכנסת ח' טובי בסדר-היום נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

הצעתו של חבר הכנסת תופיק טובי הוסרה ב-15 קולות
נגד 14, עם נמנע אחד.

חברי הכנסת, תם הדיון בנושא הזה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זאת כוונה וחרפה.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
שופטים אדם ולא נושא.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
תחבייש.

— הצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל-עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) —

ד. הצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל-עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית), התש"ן — 1989 *
(קריאה ראשונה)

משהוכרע כי אין מחילים את החוק הישראלי על יהודה ושומרון וכי ההסתכלות על המקומות השונים היא כאילו מדובר בשתי ארצות שונות אולם בעלות קשר כלכלי וחברתי עמוק — שוב לא נותרה ברירה אלא להתקין תקנות המסדירות את ניהול החוק והמשפט במקומות אלה, תוך קיום זיקה של ארץ אחת לחברתה.

אין אנו בטוחים, כי התקנות הקיימות עונות על הצרכים. נתקלנו במקרים שבהם לא כוודו בארץ פסקי-דין מקומיים של ערכאות ביהודה ושומרון, אפילו במקרים קשים של חטיפת ילדים. גם רשויות המדינה, למשל פקדי סעד, מתייחסות כחוסר אומון למידת החיוב של פסקי-הדין של בתי-משפט מקומיים ביהודה ושומרון.

אולם כעת מדובר בהארכת תוקף התקנות הקיימות, ואין פנאי לעיין בהן כראוי. מוצע כזה שאחרי אישור הארכת התקנות הן תיבדקנה, ויוכנסו בהן שינויים הנחוצים להפעלה יעילה יותר של מערכות המשפט בארץ לגבי תושבי יהודה ושומרון וגם כלפי תושבי ישראל ואזרחיה.

ברצוני לציין ולעמוד על כך, שמלבד שתי הדרכים שצינתי — החלת המשפט הישראלי על יהודה ושומרון והתקנות הנדונות כאן — היתה קיימת גם דרך שלישית, שמשום מה לא נקטו אותה.

רוב מכריע של תושבי יהודה ושומרון היהודים הם שומרי תורה ומצוות. לא מוכן מדוע לא הוסמך בית-הדין הרבני ביהודה ושומרון למלא את מקום בית-המשפט האזרחי בישראל לגבי היהודים שם. ברור הדבר, כי מבחינת השקפתם רוצים יהודים אלה במשפט התורה, וניתן היה להפעיל מעבר ל"קו הירוק" בתי-דין רבניים בסמכויות חוקיות רחבה ביותר ובכל תחומי המשפט. זה לא היה נחשב סיפוח, אך זה היה מבטיח את האופי היהודי ואת שיטת המשפט הנכונה לגבי המתנחלים.

ידוע לי, כי משרד המשפטים שקד על כך שלבתי-הדין הרבניים ביהודה ושומרון לא תהייה סמכויות רבות יותר מלבתי-הדין הרבניים שבארץ, ולשם כך הוקמו שם בתי-משפט מקומיים. אני סבור שזו היתה גישה לא-נכונה, ועדיין לא מאוחר לתקן אותה ביוזמה של תושבי האזור ובשיתוף פעולה עם משרד המשפטים כאן. הבה נקיים לפחות ביהודה ובשומרון, עם האוכלוסייה הדתית שבהם, את "אישיבה שפטי" ככראשנה ויעצין ככתחלה, ונחזיר עטרה ליושנה בהרחבת סמכויות השיפוט הרבני שם.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת פנחסי. רשות הדיבור לחבר הכנסת תופיק טובי, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, התקנות האלה הן חלק ממערכת הכיבוש, הנמשך יותר מ-22 שנה, כיבוש המונע את השלום, יוצר תהומות ביחסי שני העמים, מטיל מעמסה כלכלית וחברתית, וגורם נזק רב לעתיד החברה הישראלית. התקנות המוצעות כאן יוצרות מעמד מיוחד לאזרחים

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להמשך הדיון בהצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל-עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית), התש"ן — 1989, בקריאה ראשונה. ראשון המהדיינים, במסגרת דיון אישי, חמש דקות, הוא חבר הכנסת רפאל פנחסי, ואחריו — חבר הכנסת אברהם ורדיגר.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, אני מבקש להעיר: בתום הדיון בנושא הזה בשבוע שעבר היה אחרון בתור חבר הכנסת טובי, והוא היה צריך להתחיל את הדיון היום.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת תופיק טובי, יש בעיה טכנית. היה צריך למצוא יושב-ראש שיחליף את חבר הכנסת פנחסי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני לא מתנגד, אבל היית צריך לומר זאת ולהציע את ההסדר הזה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת תופיק טובי, אתה צודק. אני מתנצל ומודיע שהראשון בהמשך הדיון — בניגוד למה שנאמר בישיבה הקודמת, שזה יהיה חבר הכנסת תופיק טובי — הוא חבר הכנסת פנחסי, היושב ראש בישיבה וביקש ממני להחליף אותו כדי שיוכל להמשיך לכהן כיושב-ראש הישיבה. לכן אתה תהיה השני, אף שנאמר שתהיה הראשון. זה נרשם בפרוטוקול. אני מתנצל בשם הנשיאות. האם אתה מרוצה, חבר הכנסת טובי? יש שדרים שחזקה עלי לקיימם.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

יש דברים, שצריך גם לעשות אותם.

היו"ר מ' וירשובסקי:

איני מתווכח אתך. אני רק מספר לך למה זה קרה. אתה צודק, וטוב שהערת. בבקשה, חבר הכנסת פנחסי, במסגרת של חמש דקות.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, גם אני מודה לחבר הכנסת תופיק טובי. לו הייתי אני מנהל את הישיבה, אתה היית ראשון הדוברים. ביקשתי מהיושב-ראש להחליף אותי לחמש דקות כדי שאוכל —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני באמת חושב שחבל שלא תיאמו זאת מראש, אבל זאת המציאות. בבקשה.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, התקנות שלפנינו כאן להסדיר את ניהול המשפט ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה כלפי תושבי ישראל ואזרחיה וכלפי המתנחלים, וכישראל — כלפי המתנחלים תושבי יהודה ושומרון.

— הצעת חוק לחיקוק ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל-עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) —

אחרי מחבל בליווי יועץ משפטי. שהרי כל קצין וחיל הקורא על חיל שהועמד למשפט, מפני שירה על מחבל שניסה להכותו או לחטוף את נשקו. יחשוב פעמיים לפני שהוא ינקוט את הצעדים הללו, ולא אחת יעדיף שלא להיכנס לעימות כלל.

אם מדברים על ניסיון לחסל את האינתיפאדה, לא ייתכן לשקול כל צעד וכל פעולה במאזני הצדק המשפטי. מעולם לא נהג צה"ל בצורה כזו, ולא קשה לנחש מה היו התוצאות במלחמות ישראל או במדרסים אחרי המחבלים, אילו נתנו לקצינים ייעוץ משפטי לפני כל פעולה.

במלאת שנתיים לאינתיפאדה, נדמה שהגיעה השעה להפסיק לדקדק בקטנות. אין זאת אומרת שצריך, חלילה, להתעלם מתקנות ולעבור על חוקים. אולם מכאן ועד ביקורת ובדיקה משפטית של כל פעולה צבאית עדיין רחוקה הדרך. למותר לציין, שהערכי הממוצע בשטחים וכן בגבולות "הקו הירוק". מבחינת היטב בהסכנות של כוחות הביטחון, והדבר רק מכביד על החיילים שנאלצים לפעול כשידיהם קשורות, תרתי משמע. אני, כמובן, תומך בהצעת החוק.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת אברהם ורדיגר. רשות הדיבור לחבר הכנסת שמואל הלפרט, אחריו — לחבר הכנסת יאיר לוי; אם הוא לא יהיה — לחברת הכנסת עדנה סולודר.

שמואל הלפרט (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, סיעת אגודת ישראל בכנסת, כאשר היתה באופוזיציה וכאשר היתה בקואליציה, התייחסה לנושאים הקשורים בענייני חוץ וביטחון לגופו של דבר. זו הסיבה לכך שכאשר הועלו בכנסת נושאים אלו תמכה אגודת ישראל בדרך כלל במדיניות הממשלה, אם לא היו סיבות יוצאות מן הכלל לעשות אחרת.

הצעת החוק שלפנינו, הנקראת חוק לחיקוק ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום, התש"ן-1989, עוסקת בחיקוקים משפטיים וטכניים שנחיצותם עלתה בעקבות דיונים משפטיים שונים. כמובן, אנו תומכים בהצעת החוק. לדעתנו, מן הראוי להעניק לכוחות הביטחון את כל האפשרויות ואת כל הכלים, כדי שיוכלו לבצע את המשימות המוטלות עליהם, לרבות סיוע משפטי שיש בו כדי להקל עליהם.

במלאת שנתיים להתקוממות בשטחים ברור יותר ויותר, כי מדובר כאן בפעולות חבלה מתוכננות בידי ארגוני החבלה בתונים ובדמשק, ולא דווקא בהתפרצויות ספונטניות ומקומיות של תושבים אלו ואחרים. פעולותיהם של המסיתים למיניהם, רעולי הפנים וכונופיות המחבלים כמו "הפנתר השחור" ו"הנשר האדום", שלעתים אפילו מכריזים את התושבים לצאת להפגנות ולידידי אכנים — מוכיחות שוב ושוב, כי אין מדובר כאן במרי אזרחי אלא בהסתה ובפעולות חבלה מתוכננות ומכוונות. אין ספק, שרבים מהתושבים היו מעדיפים להימנע מכך ולחיות בשקט, להתפרנס ולחנך את ילדיהם.

לנוכח מצב זה ברור שעל הכנסת לסייע בידי כוחות הביטחון גם בדרכים משפטיות, כדי שהפעולות נגד האינתיפאדה, שכאמור לעיל אינן פעולות נגד התושבים אלא נגד המסיתים והמחבלים, יצליחו במידת האפשר.

מכל הסיבות הללו אנו תומכים בהצעת החוק המונחת לפנינו.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת הלפרט. רשות הדיבור לחבר הכנסת

הישראלים העוברים עבירות בשטחים הכבושים לעומת תושבי השטחים הכבושים, וכיבוד הן יוצרות מעמד מיוחד למתחילים, בעצם מעמד של קולוניאליסטים. לאורח הישראלי העובר עבירה בשטחים הכבושים לפי החוק הזה יש דין אחר ומשפט אחר מאלה של תושבי אותה שבה הוא עובר את העבירה. החוק הזה יוצר דין אחד לארון, המשוחרר משפיטה בבתי-המשפט שבהם דנים את האוכלוסייה הפלשתינית, ודין אחר לאוכלוסייה הפלשתינית. חוק זה נובע מהמעמד העליון והמוערך ששלטונות הכיבוש יוצרים לבני העם הכובש, בין שמדובר במתחילים ובין שמדובר במבקרים, לעומת עם-הארץ.

הפתרון אינו בסיפוח ובהחלת החוק הישראלי על השטחים הכבושים, אלא בסיום הכיבוש ובהשתחררות מכללי השעבוד שישראל מטילה על העם הפלשתיני, שבסופו של דבר הופכים את עם ישראל לעם לא-חופשי, לעם המאבד את חירותו ואת ביטחונו.

הבקשה לאישור הארכת תוקף התקנות לשנתיים, עם ציון שנתיים לאינתיפאדה ועם סימנים לתזוזה כלשהי לקראת שיחות להסדר, נראית כהתגרות וכביטוי של כוז לסיכוי השלום. גם אם יחזיק הכיבוש מעמד עוד שנתיים, ואני מקווה שלא, כל האירועים וההתפתחויות, ובראשם האינתיפאדה עצמה, מצביעים ואומרים, אומרים בקול רם, כי אין שום עתיד ופרספקטיבה לכיבוש; סופו להסתיים עם ניצחון המאבק של העם הפלשתיני לעצמאות, במדינתו העצמאית, בצדה של ישראל, עם ניצחון השלום הישראלי-פלשתיני, וסופו של חוק זה יהיה בסל האשפה של ההיסטוריה.

אני מציע להחזיר את הצעת החוק לממשלה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת תופיק טובי. רשות הדיבור באותו נושא לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, ואחריו — לחבר הכנסת שמואל הלפרט, במסגרת חמש דקות.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת החוק לחיקוק ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום לגבי שיפוט בעבירות ועזרה משפטית ביהודה, בשומרון ובעזה מובאת לכנסת מדי פעם כדי לאפשר את הפעלתן הלכה למעשה. הפעם נוספו תקנות מספר על אלו הקיימות.

מדובר כאן בשורה ארוכה של סמכויות שבלעדן לא תוכל מערכת המשפט לפעול, כמו מתן סמכות לבית-משפט בישראל לשפוט אדם מישראל אשר בא ליהודה, לשומרון ולעזה, ועבר שם עבירה שהיתה בת עונשין אילו בוצעה בישראל; הגשת עזרה לבתי-משפט צבאיים בשטחים כדי להעמיד לדין אזרחי ישראל שעברו על צווי מפקד האזור; סמכות חקירה וחיפוש לשוטרים לגבי עבירות שהן כנות עונשין בבתי-המשפט הצבאיים; מתן סמכות לשלטונות ישראל לבצע עונשים פליליים ומעצרים שהטילו שלטונות הצבא באזור; מתן אפשרות לבצע באזור עונשים וצווים שהוטלו בישראל על תושבי האזור, ועוד שורה ארוכה של סמכויות.

בהזמנות זו, כאשר אנו דנים בתקנות שעת-חירום ובנושאים המשפטיים הקשורים אליהן, מן הראוי להעלות שוב בעיה המוכרת זה זמן רב. למרות כל החוקים והתקנות, למרות כל הסמכויות והאפשרויות, עדיין מתקבל הרושם, כי כוחות הביטחון לא מסוגלים לפעול כפי שהיו צריכים לפעול ביהודה, בשומרון ובעזה. לא לחינם מספרים הלצה על חייל הרוף

— הצעת חוק לחיקוק ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל-עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) —

אבל כאשר ההתקוממות בשטחים נמשכת כבר שנתיים, וכאשר פעילותם של רעולי הפנים למיניהם הולכת ומחריפה — גם בתוך "הקו הירוק" — לדעתי, מן הראוי היה להחמיר יותר את התקנות כנגד המחבלים וכנגד אלו המסייעים להם ולא רק נגד הישראלים החיים ביהודה, בשומרון ובעזה.

גם סמכויות השיפוט הכלולות בחוק לא ברורות לי לגמרי. קיבלתי תלונות מספר מתושבי יהודה ושומרון שנקראו למשפט ברמלה, ובסופו של דבר התברר שלבית-המשפט בעיר זו, הסמוכה למקום מגוריהם, אין כלל סמכות שיפוט אלא רק לבית-המשפט בירושלים. נדמה לי שנושא זה לא מכוסה בתקנות החדשות והוא גורם טרדה רבה לתושבי יהודה, ושומרון ועזה.

כמו כן, יש להקל על התושבים ביהודה ובשומרון בהגשת תלונות במשטרה. תחנות המשטרה ביהודה ובשומרון אינן מסוגלות, כנראה, למלא את תפקידן עקב מחסור בכוח אדם. על-כן יש לאפשר הגשת תלונות בתחנות המשטרה בישראל, במקומות הסמוכים למקום המגורים של המתלונן.

גם התקנה לגבי חובת השמירה טעונה שיפור. ידוע לי, שקיימת בעיה לגבי שמירה על יישובים יהודיים בשטחים. לא תמיד יש די כוחות צבא למילוי משימות אלו ומסתבר שלא תמיד יש די מתיישבים המוכנים לשמור. יש צורך לטפל בנושא תוך התייעצות עם הגורמים המקומיים, כדי לפתור את הבעיות שהתעוררו בנושא זה.

ואם הזכרתי את התקנה לגבי חובת השמירה, אשר התוספת שלפנינו באה לחקן עיוות ואפליה בין השומר מכוח צו של מפקד כוחות צה"ל באזור לבין שומר בארץ, הרי יש לפעול גם להשוואת זכויותיו של הממונה על השמירה, הנקרא רב"ש — רכז כיטחון שוטף — באזורי יהודה ושומרון לאלו של הממונים על השמירה בתחומי "הקו הירוק".

כמו כן, יש לשבח על החלת חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה גם על מתגוררים לפי הוראות צה"ל וכן על מתן גמלאות במקרה של פגיעה. ייתכן שהדבר יביא ליתר נכונות לשמירה מצד המתיישבים.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת אליעזר מורחי. רשות הדיבור לחבר הכנסת שמעון שטרית, ואחריו — לאחרון הדוברים, חבר הכנסת מוחמד מעארי.

שמעון שטרית (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנחנו מקיימים את הדיון הזה על הארכת תוקפן של תקנות שעת-חירום, שמעצם טבען הן טכניות אבל הן דרושות כל עוד יש שתי מערכות שיפוטיות המתקיימות זו בצד זו: אנחנו מקיימים היום את הדיון בעיצומם של דינים במלאות שנתיים לאינתיפאדה בשטחים, שהתחילה, לצערנו, לחלחל במידה מסוימת גם לתוך "הקו הירוק".

אני, כמוכן, אתמוך בהצעת החוק. שהיא טכנית במהותה ונובעת מהצרכים שהזכרתי. אבל כרצוני להתייחס לכמה היבטים הקשורים להשפעות של האינתיפאדה. עסקנו בימים האחרונים בחשבון-נפש ובבדיקה של היבטים רבים של האינתיפאדה, בהערכות מדיניות, בהשלכות חברתיות ובהשלכות כלכליות. בדיון הזה אני רוצה להתייחס לכמה השלכות של האינתיפאדה על המערכת המשפטית והשיפוטית. פעולות המרי, הפרות הסדר, האלימות והפעולות

אייר לוי — איננו כאלום. רשות הדיבור לחברת הכנסת עדנה סולודר, ואחריה — לחבר הכנסת אליעזר מורחי. אני מודיע שרשימת הדוברים להיום סגורה. יש עוד שלושה דוברים — אחרי חבר הכנסת מורחי — חבר הכנסת שמעון שטרית, ואחריו — חבר הכנסת מוחמד מעארי.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, זהו שילוב מיוחד של הדיון על זכויות האדם ושל הדיון על הארכת תוקף חוקי חירום שבו אנחנו עוסקים כאמור בחיקוק טכני, שבא ביום מלאות שנתיים לאינתיפאדה.

המציאות שנכפתה עלינו, שלאחר יותר מ-40 שנה אנחנו עדיין נאלצים להסתייע בחוקי חירום, ומאז מלחמת ששת-הימים בחוקי חירום נוספים, היא מציאות שקשה להתרגל אליה, וטוב שאנחנו נאלצים מדי פעם לעצור לרגע ולקיים דיון גם כאשר אנחנו מאריכים באופן טכני אותם חוקי חירום.

חסר לי בדיון הזה חבר הכנסת לשעבר אליעזר גרנות, שנהג לעלות שוב ושוב ולהביא הצעה לחיסול חוקי החירום, אבל מובן שלפני זה יש לחסל את המציאות המביאה לצורך בקיומם של חוקי החירום.

אחת הבעיות הקשות במציאות הקיימת היא, לדעתי, ערעור מערכת החוק בכללה. ציינו זאת חברים כבר בדיון בשבוע שעבר: כעצם חיים שני עמים באותה כר אתר בשתי מערכות של חוק. מצד אחד, מדברים על חוק שווה לאזרחים החיים באותה ארץ, ומצד שני יש כרסום שאנחנו עצמנו מכנסמים בחוקים שלנו ובכוננו ההתנהגות שעליהן התחננו וחיננו. נדמה לי, שזאת מציאות קשה של שיבוש ערכים ושיבוש חוק, שהיא מן הנזקים הקשים ביותר של האינתיפאדה. השאלה היא, מה אנחנו עושים — וזה נושא שאנחנו עוסקים בו בימים אלה — מה אנחנו עושים על-מנת לסיים את המצב הזה ולמצוא פתרון שבו לא נזדקק לשתי מערכות חוק באותו שטח כדי שלא נעמוד בפני סכנה של כרסום באותם חוקים שקבענו כדי שנוכל לחיות בדרך שהינו רוצים לחיות בה.

כמוכן, אני אצביע בעד החוק ובעד שני התיקונים שהוכנסו בהצעה המונחת לפנינו. עם זה, אני חוזרת ואומרת שאנחנו מוכרחים לעשות כל מאמץ, ואני מקווה שהדיומה שממשלת ישראל נקטה אותה, ובימים אלה מנסים לקדם אותה, תאפשר לנו בזמן הקרוב, אולי לפני תום השנתיים, שלא להיוק עוד לחוקי חירום, וכל עוד אנחנו נזקקים לחוקי החירום — לפחות נצליח לעמוד על הערכים שלנו ולדבוק בהם על-אף מציאות החירום שאנחנו נתונים בה. תודה רבה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחברת הכנסת עדנה סולודר. רשות הדיבור לחבר הכנסת אליעזר מורחי, ואחריו — לחבר הכנסת שמעון שטרית.

אליעזר מורחי (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, במסגרת הדיון על הצעת החוק לחיקוק ולהארכת תוקף של תקנות לשעת-חירום כרצוני להתייחס לעובדה, שיותר מדי תקנות וחוקים מובאים לכאן דווקא כנגד ישראלים הנמצאים בשטחים.

מיותר לומר שאני מתנגד לכל עבירה ולכל צורה של עקיפת חוק על-ידי ישראל, או חברה ישראלית המנצלים את השטחים כמקלט-מס, או לצורך ביצוע עבירה אחרת.

חוכרת ח', ישיבה כ"ג

— הצעת חוק לחיקוק ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל-עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) —

לא קבעו את מקום המעצר, לא היתה חתימת ידו של שר הביטחון. בימינו, מאז סוף שנות ה-70, מאז פסק-דין אלון-מורה — ולא חשובים המספרים של החקים שבהם התערב בית-המשפט העליון אלא המהות, בית-המשפט העליון קבע והתערב כפועל בהחלטות בענייני ביטחון, לגוף ההחלטה.

לכן, כדי לאזן במידת מה, כיוון שאנחנו עוסקים היום בהחלת מערכת השפיטה או כשיחוף הפעולה השיפוטית בין אזור יהודה ושומרון ועזה ובין שטח השיפוט של מדינת ישראל, אני רוצה לומר, שאין חלקי עם המבקרים. אין חלקי עם המגנים. בסטנדרד המוחלט, לא בסטנדרד היחסי — בסטנדרד היחסי אנחנו עולים על מדינות אחרות — אני חייב לשבח את התרומה של בית-המשפט העליון והמערכת השיפוטית של מדינת ישראל לביקורת שיפוטית, גם מהותית, גם דינית, על המעשים של מערכת הביטחון. תודה רבה.

הי"ר ר' פנחס:

רשות הדיבור לחבר הכנסת מוחמד מיעארי, אחרון הדוברים.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, קיום שני הדיונים שהיו, בזה אחר זה, זכויות האדם מצד אחד והחקיקה להארכת תוקפן של תקנות לשעת-חירום מצד שני, הוא דבר סימבולי, הממחיש את הפער בין דיבורים למציאות.

כאשר שר המשפטים מתאר את התמונה שהוא רואה במראה בעניין השמירה על זכויות האדם, אני חושב שיש לו בעיה. או שהוא אינו מיטיב לראות או שהוא עוסק בקוסמטיקה, כדי לייפות את התמונה המכוערת שכל העולם רואה לנגד עיניו.

כבוד היושב-ראש, חוות דעת של משפטנים, אנשי חוק, ממלאות את דפי העיתונות. כולן כמעט, ללא יוצא מן הכלל, קובעות כי בשטחים הכבושים אין חוק ואין משפט, אין דין ואין דין. האלה היא השופט. הרחוב הוא בית-המשפט שבו מוצאים אנשים להורג, שם הם נפצעים, משם הם נלקחים בשירותי לבתי-הסוהר.

אפילו אם מביאים אנשים למה שקרוי בית-משפט, בתוך חצר בית-המשפט עצמו, לא חוסכים מהם לא פצצות גז ולא הכאה באלות, כפי שקרה, כבוד השר, לפני שבועיים, כאשר הביאו אסירים לבית-הדין הצבאי ברמאללה, וכשהם עוד בתוך המכונית טענו שהם שרו שירים לאומיים וורקו עליהם פצצות גז, סחבו אותם כשהם קשורים זה לזה ונתנו בהם מכות. והם נמצאים בתוך מה שקרוי בית-משפט.

אוי ואבוי לחוק ולמשפט כאשר ההתעלמות מהחוק ושכירתו הופכות לכלל, והחריג הוא שהופך לכלל, כפי שהמצב כיום. כמה מקרים כבר עלו לפני שר המשפטים, לפני היועץ המשפטי, לפני שר הביטחון, ובדברים חמורים ולא של מה בכך, וכולם אומרים: זה חריג, אנחנו חוקרים, ממנים קצין חוקר. האם מישור נתן אי פעם דין וחשבון על תוצאת החקירה הזאת?

מדובר בחיי אדם, חברי הכנסת. מדובר בהשפלת אנשים, בשלילה של זכויות האדם. אני חושב שמי שמתפאר במצב הזה ראי שיחזור לבידוד את עצמו. אני לא רוצה לצטט את "אמנטי", כי אנחנו רואים את זה בעצמנו, כמו עיינינו. אנחנו לא צריכים אישורים. אנחנו לא צריכים מישור שיבוא להעיד.

הרצחניות והטרוריסטיות לסוגיהן גרמו זעזוע קשה מאוד ליסודות המוסריים והמשפטיים שעליהם ייסדנו את סדר החיים בשטחים. ריבוי העצורים, ריבוי המשפטים, לפעמים עד עשרות אלפים, והנסיבות הקשות בהם, העמידו למעשה את מערכת התביעה ואת מערכת השפיטה במשבר. אני חייב להודות שכאשר קוראים פסק-דין, כמו פסק-הדין הראשון בעניינם של חיילי "גבעתי", כאשר רואים את מהלך "משפט גבעתי" השני, וכאשר קוראים את הדוח של האגודה לזכויות האזרח שהושיבה צופים בבית-המשפט ברמאללה — כאורח מדינת ישראל וגם כמשפטן אני לפעמים נבוך.

אני נבוך לא על-פי סטנדרדים יחסיים. שר המשפטים דיבר כאן על מערכות משפט אחרות, כיצד הן תפקדו במצבי מלחמה ואולי גם במצבי מלחמה מוגבלים כמו בפרשת פוקלנד, כאשר בריטניה סגרה את ירידת האירועים בפני התקשורת, כמו בגרנדא — ארצות-הברית סגרה את האזור בפני התקשורת. המבוכה שלי איננה על-פי מבחן יחסי. המבוכה שלי היא על יסוד מבחן מוחלט. במישור היחסי אינני מרגיש קושי. אני יכול לעמוד בגאווה ובקומה זקופה מול כל משפטן שיבוא אתי חשבון וידבר אתי על מה שעשו עמים אחרים, מדינות אחרות כסיטואציות משכריות דומות ואולי אפילו חמורות פחות משלנו. הדברים שאני אומר כביקורת עצמית והמבוכה שאני מדבר עליה הם משום שהסטנדרדים שאני רוצה שכולנו נציב לעצמנו הם סטנדרדים מוחלטים של צדק, סטנדרדים מוחלטים של זכויות אדם, סטנדרדים מוחלטים של הגנה על עצמנו מפני השחתה מוסרית. הגנה על עצמנו, קודם כול. החשש שלי אינו מפני דוח בין-לאומי שפסוק את פסוקו, או ועדה בין-לאומית שתפסוק את פסוקה — זה פחות מרשים אותי. אני יכול להציג תקדימים אחרים שיפריכו את הנתונים האלה.

אני אומר לעצמנו: אנחנו צריכים בכל יום ויום להזהיר את עצמנו מפני התפתחות שעלולה להתרחש מטבע הדברים, שמה יישחקו אותם סטנדרדים שאנחנו מחויבים בהם, על-פי המסורת היהודית, על-פי המסורת האנושית, אותן מסורות שלפיהן אומרים שאדם נכרא כבלם, ששרושהין במסורת היהודית — בעניין הגנה על זכויות האדם כאשר הוא אדם והגנה על עצמנו מפני השחתה מוסרית כתוצאה מהסיטואציות הקשות לכלי נשוא שבהן אנחנו נמצאים; שמה הסטנדרדים שאני מחויב בהם לא יקוימו עליינו. אנחנו חייבים זאת קודם כול לעצמנו, לא משום שאנחנו צריכים להרגיש לא נוח כלפי מדינות אחרות.

בהקשר זה אומר, שבית-המשפט העליון של מדינת ישראל, שכל כך הרבה השתלחו בו בשבועות האחרונים, ובית-משפט אחרים שכל כך הרבה השתלחו בהם, לא תמיד היתה ההשתלחות בלתי-מוצדקת. היו מקרים — בלי להתייחס לשאלת הסגנון — של ביקורת שהיתה במקומה. גם בית-המשפט איננו חופשי מביקורת. כל שופט הוא נושא משרה ציבורית, וככזה הוא כפוף לביקורת. אבל נעלם מנגד עיני המבקרים, שבמאזן הכולל, התרומה של בית-המשפט העליון דווקא בביקורת על רשויות המדינה בהחלטות ביטחוניות, אין דומה לה בכל מערכת שיפוטית אחרת בכל העולם. אני אומר זאת כמשפטן.

הרבה פעמים עושים השוואות בין התפקיד שמילא בית-המשפט העליון בשנים הראשונות של מדינת ישראל — ועושים זאת מתוך שבח לבית-המשפט העליון אז ומתוך ביקורת על בית-המשפט העליון עכשיו — וטעות מוחלטת בידם על העושים זאת. ההתערבות באותן שנים היתה בקשר לשאלות פרוצדורליות. לא התייעצו, כשהיו חייבים להתייעץ.

ביהודה ובשומרון, הנוסע שם, העובר שם או העובר שם — יחול עליו דין של אזרח ישראלי ביהודה ובשומרון, זה נכון, בין שהאזרח הזה הוא יהודי ובין שהוא ערבי. אין שום הבדל. לכן לא צריך לומר, שיש פה הבדל על-פי לאום או גזע. יש פה הבדל לפי אזרחות. זה נכון. זה נובע מן המצב הלא-נורמלי הקיים היום ביהודה, בשומרון ובעזה, מצב שכל אחד מאתנו רוצה לשנות אותו בכיוון מסוים ואין הסכמה לאומית על דרך השינוי. צריך להכיר בעובדות האלה ולא לנסות לטעון טענות שאין בהן, לדעתי, ממש, בכל הכבוד, אלא אם רוצים פתרון פוליטי מסוים. אני מסכים לך.

יותר מזה: מערכת המשפט איננה יכולה, איננה מסוגלת ואין זה תפקידה להתגבר על האינתיפאדה. חברים טענו כאן טענות לגבי היעף המשפטי הצמוד לחיילים. אין יועץ משפטי צמוד לחיילים: עם זאת, חיילים צריכים לכבד את החוק. כאשר נלחמים, צריך לשמור על נורמות של מוסר ועל החוק. בכל הכבוד לדברי חבר הכנסת ורדיגר, ששאל שאלה תיאורטיות, מה היה קורה לו היה יועץ משפטי לפני כל פעולה — אני חולק על דעתו. לא צריך יועץ משפטי לפני כל פעולה. כל חייל יודע בתוכו מה מותר ומה אסור. על מקרי גבול לא-ברורים עוד לא העמידו אנשים לדין. אין קשר בין זה לבין מלחמה במחבלים. אני מבקש שלא לקשור דברים שאינם קשורים אלה לאלה.

המצב ביהודה ובשומרון איננו קל גם מפני שאנחנו שומעים מה שקורה שם. כשהרגים אנשים, לא קל לנו. כששומעים שנהרגים ילדים, האם יש בתוכנו אדם היכול לעבור על כך בשקט? כאשר נרצחים אנשים על-ידי מי שנרצחים — גם זאת אנחנו שומעים — האם יכול משהו לעבור על כך בשקט? כאשר קורה שחייל, תוך כדי פעולה, בלי שאני אקבע עכשיו אם הוא אחראי או לא אחראי, נמצא במצב שהוא יורה ונפגע משהו, האם זה קל לנו?

אנחנו במלחמה מסוג מיוחד ומסוים. החוק הזה איננו בא לדון בה. אל נחלק את הבית הזה לאנשים הרגישים לעניינים אנושיים, לאנשים שאכפת להם וכואב להם כאשר נהרגים ילד או ילדה, ולאנשים שהם אחים, שלא אכפת להם והם מצפצפים. אין כאלה, אינני מכיר כאלה, אני חושב שאין כאלה אצלנו.

לגוף העניין: כל עוד אנחנו במצב המשפטי והחוקי הקיים, אין מנוס אלא להאריך את חוקי התקנות האלה בחוק בשנתיים נוספות. כל אחד מאתנו יצעה שהשנתיים האלה תעבורנה או תצומצמנה עד שיימצא פתרון של קבע. אינני יודע אם נגיע לכך בשנתיים הקרובות, הלוואי שכן. אין ביטחון בכך.

הושמעו על-ידי כמה חברים הערות שונות בנושאים שונים. אינני רוצה להיכנס לפרטים, במלים ספורות אומר: חבר הכנסת ליבאי השמיע הערות לגבי מקומם של סעיפים מסוימים, סעיף 4 וסעיף 6. הצעת החוק תגיע לוועדה, ובוועדה אפשר לדון בכך. ייתכן שיש מקום לחיקונים האלה. חלק מן ההערות לא נגעו לנושא עצמו, אלא היו הערות צדדיות.

היתה הערה של חבר הכנסת אורון בעניין דוח ועדת-לנדוי, של השופט משה לנדוי, בעניין צמצום המעצר מ-18 יום לשמונה ימים. אכן יש המלצה כזאת. אני חושב שזאת המלצה טובה, ואני חושב שצריך לעשות מאמץ לכבד המלצות, אף שדוח-לנדוי הוא דוח קשה עם מסקנות לא-קלות במובנים רבים. האמת היא, וצריך לומר אותה כאן, שדוח-לנדוי ניתן לפני תחילת האינתיפאדה, כאשר מספר העצורים היה נמוך יותר. אז היתה בתוקף ההוראה שהוציא

כל מי שרק יטריח את עצמו לעקוב אחרי העיתונות הישראלית יוכל לקבל תמונה לא-משמחת, כבוד השר.

היה טוב יותר להודות שהתמונה לא טובה, אינה מספקת. אז לפחות תהיה תקווה שמישהו יעשה מאמץ כדי לשנות אותה. אבל אם אנשי השלטון מרוצים מעצמם עד כדי כך שהמצב הוא כזה — המצב הוא חמור, מסוכן ויכול להביא לתוצאות הרת-אסון. אני יכול רק לקוות שהחוק הזה, שמבקשים להאריך אותו בשנתיים, לא יהיה צורך להשתמש בו אפילו עוד חודש אחד. תודה.

הי"ר ד' חיוכן:
שר המשפטים, האם כוונתך להשיב? בבקשה.

שר המשפטים ד' מרדור:
אדוני היושב-ראש, גבירתי ורבותי חברי הכנסת, גורלו של הדיון הזה, שמדיין בחוק המוצע הוא הופך להיות דיון מדיני על מצב יהודה, שומרון ועזה. אני רוצה להודות בכך שהמצב הנוכחי אינו מצב תקין. אני חושב שהמצב הנוכחי אינו תקין מפני ש-22 שנה נמשך מצב לא נורמלי, שבו חיים בארץ אחת בשתי שיטות משפט, שבו אין שיטת משפט אחת לאדם הגר במעלה-אדומים ולאדם הגר בנצרת, שבו החוק הישראלי חל בנצרת ואינו חל במעלה-אדומים. אני רק לא יודע איך אפשר לטעון מצד אחד, שהמצב הזה של שתי שיטות משפט אינו נורמלי, ומצד שני להתנגד לכך שתהיה שיטת משפט אחת בכל הארץ. פה יש איזו סתירה מיניה וביה. הטוענים כך צריכים לשאול את עצמם, מהו הפתרון שהם מציעים.

אני חושב, שראוי לומר שהדברים האלה אינם נוגעים רק למי שרוצה לנהוג, כמוני, לפי התורה המדינית שאני מאמין בה. גם אנשים שרוצים ויחורים מסוימים אומרים, כך שמעתי, שכל זמן שלא יהיה פרטנר לויתורים האלה, יישאר המצב הקיים. אם, למשל, לא יסכים הצד הערבי לוותר על ירושלים, הם לא יעשו שום הסכם שלום ולויתור על ירושלים, וכל זמן שלא יהיה ויתור כזה — ואני מקווה שלא יהיה לעולם — יישאר המצב הקיים. הם אומרים: לא יוחל החוק הישראלי. אומרים, דווקא אנשים בצד השמאלי של הקשת, רובם הגדול: יישאר המצב הקיים, הלא-נורמלי, עוד חמש שנים, עשר שנים, 50 שנה או 100 שנה, כל זמן שלא ייאות השליט ממונה, יהיה מי יהיה, לקבל את תנאינו לשלום. האם זה מצב טוב? לא, זה מצב רע.

קודם דיברנו על המצב במדינת ישראל, ואמרתי מה שאמרתי. חבר הכנסת מיעארי, ואינני חוזר בו, אני מודה שהמצב ביהודה, בשומרון ובעזה איננו נורמלי. שלטון שנמשך 22 שנה ואיננו מוסדר מבחינה חוקית, מין יצור לא ברור שכזה — זה מצב לא-רגיל. אינני חושב שטוב להמשיך בו. טוב להסדיר אותו. לדידי, אני רוצה להסדיר אותו בדרך שאתה אינך מסכים לה. אבל אין מחלוקת בינינו — — —

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
או שאתה מצרף או שאתה יוצא.

שר המשפטים ד' מרדור:
אני חולק עליך, כידוע, ואינני רוצה לפתוח בויכוח פוליטי. שמעתי את דבריי בקשב רב, כמו את דברי החברים האחרים שדיברו כאן. אינני מרוצה מן המצב הקיים, ודאי שלא. יש שתי מערכות, אבל הן אינן מערכות מפותות, כפי שהתבטאו כמה חברים, מבחינת הגזע או הלאום. אין זה נכון. מה שחל על אזרחי ישראל ביהודה ובשומרון חל עליהם בין שהם בני העם היהודי ובין שהם בני העם הערבי. אזרח ישראלי הנמצא

חוברת ח', ישיבה קכ"ג

— הצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל-עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית): הצעת חוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 36) —

ה צ ב ע ה

בכר ההצעה להעביר את הצעת	החוק לוועדה	13 —
נגד		4 —
נמנעים	אין	—
ההצעה להעביר את הצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל-עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית), התש"ן—1989, לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.		

היו"ר מ' וירשובסקי:

החוק הועבר להכנה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית לוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת. אני מודה לשר המשפטים.

ה. הצעת חוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 36), התש"ן—1989 * (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

אנו צריך לעלות על 10%. לפיכך שיעור זה אושר, בה בשעה, כאשר בהצעה המקורית הופיע שיעור של 15% כחוקה לכל מקרה.

דן תיכון (הליכוד):

אברהם שוחט (המערך):

10% ממחיר העלות. הוא אשר אמרת.

סעיף 3 בתיקון מתייחס לנושא של שיעור עליית המדד — 70% משיעור עליית המדד. במקומו יכוא שיעור עלייה מלא של המדד. למעשה, בפועל, זה שנים מספר העניין מתקיים. התיקון בא למעשה לאשר מצב קיים, שכן השרים היו זכאים להעלות זאת בלי שהדבר יתבצע בחקיקה.

בהצעת הממשלה היה תיקון לסעיף 44 לחוק העיקרי, תיקון שבא להוסיף הגדרה לביטוי "הוציא או שילם", כדי להבטיח שהתשלום בהסדר אשראי לא יוכר כתשלום שבעקבותיו יש לתת מענק, אלא אם אישרה מינהלת מרכז ההשקעות את ההסדר. הוועדה מצאה שתיקון זה מיותר ולא כללה אותו בנוסח הצעת החוק המונח לפניכם. בעניין זה יש הסתייגות לחבר הכנסת מיכאל איתן.

היתה בעיה של האישור לגבי מועד ביצוע ההשקעה. הממשלה רצתה להחמיר עם המשקיעים בעניין זה ודרשה שיוכח התשלום בפועל. אנחנו, רוב חברי הוועדה, חשבנו שזמן הראוי הוא שלא לבצע את השינוי ולא להכביד על המשקיעים בסעיפים נוספים.

סעיף 4 הגדיר למעשה הגדרה מדויקת יותר את הנושא של ריבית פיגורים. במקור, אם תסתכלו בהצעת החוק, הופיעו המלים "בצירוף ריבית פיגורים מיום קבלתו", ואילו התיקון מגדיר בדיוק מה היא ריבית הפיגורים: "כתוספת ריבית פיגורים כפי שנקבעה בהודעת החשב הכללי כמשרד האוצר לגבי איחור בהעברת כספים מהמערכת הכנקאית (במקום זה

בזמנו ראש הממשלה מנחם בגין, שקבעה גם חובה להביא מייד לפני שופט ביהודה ובשומרון, כפי שנעשה הדבר בתחומי ישראל, אם שנעצר מעצר מינהלי. עם פרוץ האינתיפאדה, ביקש שר הביטחון להשעות את ההוראה היא בגלל המספרים הגדולים של העצורים. לצערי, אינני רואה אפשרות כנתונים הקיימים, כמספרים כאלה, לממש עכשיו את ההמלצה של השופט לגדול. לדעתי, אין לנו די כוח-אדם לעשות זאת. עם זאת, המגמה הזאת צריכה להישמר בלבתינו, וצריך לבוא הזמן שנצליח לממש גם אותה.

אדוני היושב-ראש, אני מציע להעביר את הצעת החוק לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה. מי בעד העברת הצעת חוק לתיקון ולהארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יהודה והשומרון וחבל-עזה — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית), התש"ן—1989, כהצעת השר, לוועדת החוקה, חוק ומשפט? זו הצבעה מס' 4.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אנחנו עוברים להצעת חוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 36), התש"ן—1989, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. יביא את החוק יושב-ראש ועדת הכספים, חבר הכנסת אברהם שוחט. בבקשה.

אברהם שוחט (יו"ר ועדת הכספים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בשם ועדת הכספים, אני מתכבד להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את הצעת חוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 36), התש"ן—1989. המספר של התיקון היה 37 כאשר הוא הוצע, אולם תיקון קודם שהוצע לא נתקבל, ועל כן חל שינוי במספר.

החוקים שבחוק זה אינם יורדים לשורשי ולמטרותיו של החוק לעידוד השקעות הון. אלה עתידים לקבוע דיון לעצמם כאשר תובא מטעם הממשלה הצעה הנמצאת בהכנה. מדובר בהצעה לתיקונים מקיפים יותר בחוק. בהערת ביניים יורשה לי להגיד, שהייתי מציע לממשלה, כאשר היא תבוא אלינו עם תיקון להצעת החוק, שתביא בחשבון כל מה שקורה באזורים המרוחקים, שהחוק לעידוד השקעות הון הוא אחד החוקים המרכזיים בנוגע לפיתוחם הכלכלי.

אעמוד כאן רק על השינויים העיקריים שהכניסה הוועדה בהצעה המצומצמת הזאת. סעיף 2 בא להחליף את סעיף קטן (ב) של סעיף 140 לחוק העיקרי. סעיף קטן (ב) דן במענק הניתן למפעל בשל מכונות או ציוד אשר בעל המפעל לא רכש אותם מאחר אלא ייצר אותם בעצמו. במקרה כזה יש צורך לקבוע כיצד יחושב המחיר של מה שייצר בעל המפעל, ואחת הדרכים הקבועות בחוק לעניין זה הוא לחשב את מחיר העלות ולהוסיף רווח סביר, ובלבד שהרווח לא יעלה על 15% ממחיר העלות. לפי הצעת הממשלה מענק צריך להינתן למפעל לא רק בשל המכונות או ציוד מייצור עצמי אלא גם בשל בניין מבנייה עצמית. הוועדה הסכימה לתיקון המוצע, אבל היא מצאה שאלמנט הרווח במחירו של בניין לעניין המענק שצריך להינתן

שכא לחקן כמה פרוצות שנתגלו לפני שנים רבות על-ידי הפקידות ולאיש לא היה העז והאומץ לחקן, כי תשובות ניתנו במרוצת השנים באמצעות מרכז ההשקעות, אלא שמישהו החליט להעסיק את ועדת הכספים בתיקוני סרק, וזה המוצר המופיע בפנינו.

בעצם, אילו ניתן לי ואילו נתקבלה דעתי, הייתי אומר, שהתיקון הזה לא מעלה ולא מוריד, בוודאי לא מוסיף, ומן הדין הוא שלא להלאות את חברי המליאה ואת חברי ועדת הכספים בעיסוק בו ולהחזיר אותו למשרד התעשייה והמסחר; אלא שדעתי לא נתקבלה ואנחנו עוסקים כאן בכמה תיקוני סרק, שאינם מתקבלים על דעתי.

אני רק מביא כדוגמה: בסעיף 1 מה שחשוב הוא, שבהיעדרו של מי ששר האוצר מינה, ימונה לו ממלא מקום ושמו יהיה ידוע לכול.

בסעיף 2 מדובר על שיטת חישוב המענק לגבי בנייה עצמית. חבר הכנסת צידון, אתה ודאי בקיא בסעיף הזה, שכן אתה בנית והקמת מפעלים בארץ. הסעיף אומר שהרווח הקביל לגבי מי שיבנה את המבנה בעצמו לא יעלה על שיעור של 10%. למה 10%? למה? — ככה. אבל, למשל, עשוי להיווצר מצב לא-נורמלי, שמישהו יקנה מבנה שהעלות שלו למטר-מרובע היא 900 דולר, והוא יקבל על זה 40% מענק, ואילו מישהו אחר שיבנה את המבנה בכוחות עצמו והעלות תהיה רק 300 דולר למטר-מרובע, אצלו יפשוטו ויבדקו את ה-10%, אם יש 10% או אין 10%. כל הסעיף הזה הוא מגוחך, לצניות דעתי.

הגדיל יושב-ראש הוועדה לומר, שהוא שכנע את הוועדה שלא לכלול בהצעת החוק סעיף אחד שנתבקשו לאשרו בהצעת החוק המקורית. החוק הזה, שכא לעורר השקעות הון, היה בו סעיף שאמר, שמי שהביא ציוד וקיבל קו אשראי נוח, האלמנט של קו האשראי יופחת מהעלות שלו והמענק ינתן על העלות נטו לאחר הפחתת קו האשראי. זה הסעיף שהוחלט שלא לכלול אותו בהצעת החוק, המובאת עתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

זו הצעת חוק מזועזעת בחוסר חוכמתה, ואני משתמש בלשון עדינה, נכון? וטוב עשתה הוועדה שלא קיבלה את הסעיף זה. לכן אני סברתי שטוב לו לחוק הזה שלא נולד משנולד, אבל משהוא נולד — מצאתי לנכון להביע את דעתי באשר לתקפות הסעיפים בחוק.

כמובן, אני מוחה על כך שחוק רציני חדש לעידוד השקעות הון אינו מובא לפני הבית. אני מוחה על כך שמדברים על צמיחה ולא עושים דבר כדי לחדש את הצמיחה. ולצערי הרב, גם ב-1990 אנחנו לא נעמוד בפני גידול. התל"ג — תוצר לאומי גולמי — לא יגדל. סך כל ההשקעות נטו ב-1989 הן בסמן של ירידה, ואיני רואה מיין אנחנו ניוושע.

כאמור, אין זה משנה אם תאשרנה ההסתייגויות שלי או לא תאשרנה, משהו מהותי או דרמטי — כפי שהגדיר זאת יושב-ראש ועדת הכספים — לא יקרה בעקבות החוק. אני רואה בזה נדנדוד של פקידים, שהביאו לכאן תיקונים לא משמעותיים, לא מקובלים על דעתי.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. האם אתה דורש הצבעה על ההסתייגויות שלך?

דן תיכון (הליכוד):
לא משנה לי.

ריבית פיגוריס), או בתוספת הפרשי הצמדה וריבית, לפי הסכום הגדול". בסעיף זה פשוט ניתנה הבהרה מדויקת יותר וחד-משמעית להגדרת הריבית שבה יחויב יום שלא מימש את התוכנית ועליו להחזיר את המענק שניתן לו.

אני חוזר ואומר, רבותי, השינויים האלה בחוק אינם שינויים דרמטיים ואינם שינויים הבאים לשנות את אופיו הבסיסי של החוק ואת מה שהוא נותן למשקיע. אלה תיקונים הבאים לתת יתר בהירות ויתר חדות לסוגיות ולבעיות שונות שהתעוררו בזמן ביצוע החוק.

אני, יחד עם חברים רבים בבית הזה, ממתנינים לראות מה תעלה הממשלה וכאילו צורה היא תציע לשנות את החוק, וכפי שאמרתי, אני חוזר ופונה לממשלה: מן הראוי שהחוק החדש, שעוסקים בו כבר די הרבה זמן, לא יחטיא את המטרה ויוכל לתת תשובה נאותה על הבעיות שהחוק הזה צריך להתמודד אתן.

יש כמה הסתייגויות לחוק זה. אענה למסתייגים לפי הצורך. אבקש להעמיד את הצעת החוק להצבעה בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה ליושב-ראש ועדת הכספים. אנחנו ניגשים להסתייגויות. ראשון המסתייגים הוא חבר הכנסת חיים אורון — איני רואה אותו כאולם. רשות לחבר הכנסת דן תיכון לנמק את ההסתייגויות שלו. אני מבקש שינמק את כל ההסתייגויות לכל הסעיפים בכת-אחת.

דן תיכון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חוקים ותיקונים לחוקים לעידוד השקעות הון יש לנו בשפע, אבל השקעות הון אין לנו במשק הישראלי, ומצב זה נמשך כבר שנים רבות. בעצם ניתן לומר, שמאז 1973 מלאי ההון נטו הולך וקטן, זאת אומרת ההשקעות נמצאות בסמן ירידה, אפילו מדאיג, בשנים האחרונות.

הממשלה — כל הממשלות מאז 1973 — מתבססת על החוק לעידוד השקעות, שהוא חוק עתי-יומין, שנחקק כאשר היה מבנה התעשייה הישראלית שונה לחלוטין. ההשקעות היו בעיקר השקעות עתירות ציוד ומכנים. החוק נותן, למעשה, סיוע ועידוד למי שמשקיע בציוד ובמכנים, והוא נותן מענקים בשיעורים אדיכים.

משאין השקעות חדשות במשק, צריכה היתה הממשלה לשאול את עצמה שאלה אחת: מה אנחנו עושים כדי לחדש את הצמיחה במשק הישראלי? במקום להציב בפני הבית חוק חדש ומודרני לעידוד השקעות הון, שיענה על הבעיות הצצות חדשות לבקרים לאחר שהתפתחה כאן תעשייה עתירת מדע בהיקף גדול, בעצם אנחנו נוסעים באותו אוטובוס ישן ומיושן, שהיה טוב כנראה בשנות ה-60, ולא היה טוב בשנות ה-70, ודאי שהיה גרוע בשנות ה-80, שלא לדבר על שנות ה-90.

מה שמאפיין את הממשלה הם חוסר יציבות וחוסר הבנה בכל מה שקשור בחוקים לעידוד השקעות הון. כשמדברים בהשקעות הון, מדברים על יציבות, יזמים רוצים לדעת כמה דברים אמורים כשהם באים להשקיע. הם רוצים שתנאי המשחק יהיו קבועים לשנים רבות. אך ממשלה זו, כמו קודמתה, מוינה אותנו בתיקונים שונים ומשונים לחוק לעידוד השקעות הון.

בפניכם מוצג כרגע תיקון מס' 36 לחוק לעידוד השקעות הון. לא זה מה שחשוב. החוק הזה הוא חוק שולי, לא חשוב,

חבורת ח', ישיבה קכ"ג
— הצעת חוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 36) —

נמנעים 2 —

שם החוק, כהצעת הוועדה, נתקבל.

היו"ר ד' תיכון:

לסעיף 1 בוטלה ההסתייגות. מי בעד סעיף 1 כנוסח הוועדה? מי נגד? זו הצבעה מס' 7.

הצבעה

בעד סעיף 1 12 —

נגד — אין

נמנעים 2 —

סעיף 1, כהצעת הוועדה, נתקבל.

היו"ר ד' תיכון:

לסעיף 2 אין הסתייגות. מי בעד סעיף 2 כנוסח הוועדה? מי נגד? זו הצבעה מס' 8.

ה צ ב ע

בעד סעיף 2 11 —

נגד — אין

נמנעים 2 —

סעיף 2, כהצעת הוועדה, נתקבל.

היו"ר ד' תיכון:

יש הסתייגות, אחרי סעיף 2, לחבר הכנסת מיכאל איתן. מי בעד נוסח ההסתייגות? מי נגד? זו הצבעה מס' 9.

ה צ ב ע

בעד ההצעה של חבר הכנסת

מ' איתן, אחרי סעיף 2 — אין

נגד 12 —

נמנעים 2 —

ההצעה של חבר הכנסת מ' איתן, אחרי סעיף 2, לא נתקבלה.

היו"ר ד' תיכון:

לסעיף 3 אין הסתייגות. גם לסעיפים 4 ו-5 אין הסתייגות. נצביע על סעיפים 3, 4 ו-5 בעת ובעונה אחת. בבקשה להצביע. זו הצבעה מס' 10.

ה צ ב ע

בעד סעיפים 3-5 11 —

נגד — אין

נמנעים 4 —

סעיפים 3-5 נתקבלו.

היו"ר ד' תיכון:

סעיפים 3, 4 ו-5, כנוסח הוועדה, אושרו בקריאה שנייה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, יש עוד מסתייג אחד — חבר הכנסת מיכאל איתן. כיוון שהוא איננו נוכח באולם, תמה רשימת המסתייגים. אני מבקש מיושב ראש הוועדה, אם רצונו בכך, להתייחס להסתייגויות של חבר הכנסת דן תיכון.

אברהם שוחט (יו"ר ועדת הכספים):

אני רוצה להגיד לחבר הכנסת דן תיכון, שאני קצת מתפלא על דבריו בעניין הבנייה. בסיכומי של דבר, עלות הבנייה שעליה משלמים את המענק, גם במקרה של בנייה על-ידי חברה קבלנית, יכולה לנוע בין 400, 600 ו-900 דולר והעמלה ניתנת בהתאם להוצאות בפועל. אין בעניין זה נוהל קבוע, שכן השיטה אינה קובעת מחיר למטר מרובע שממנו נגזר המענק.

הנושא הועלה לדיון, לפי דברי היועצים המשפטיים ואנשי משרד האוצר ומשרד המסחר והתעשייה, והוא נובע מהעובדה שלא היה ברור אם הבנייה העצמית אכן מזכה את היום במענק, אף שגם מניסיונו של חבר הכנסת תיכון וגם מניסיוני שלי — אנחנו יודעים שהיו מקרים שהמענקים האלה שולמו. אינני מבין מה רע בכך, אם נענן זאת בתיקון בחקיקה?

אשר לחוק, גם אני אמרתי שהחוק צריך לעבור שינוי. כל זאת, אי אפשר לומר שהממשלה נשארה אדישה לשוני בין השקעות רבות-הון לבין השקעות בתעשיות מתוחכמות שאינן רבות-הון. על-כן נוצר המסלול החלופי של הקלה במס. אני יודע שלא מעט מפעלים שהשקעת ההון בהם קטנה — כדאי להם הרבה יותר לבחור במסלול של ההנחה המשמעותית במס למספר רב של שנים. ואכן, תעשיות שהשקעת ההון בהן קטנה, חלק גדול מהן בחר במסלול החלופי או במסלול של ההקלה במס.

כפי שאמרתי, אף שהשינויים אינם דרמטיים, אני ממליץ בפני הבית לאשר בקריאה שנייה ובקריאה שלישית את הצעת החוק כפי שאושרה בוועדת הכספים. תודה רבה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. רבותי, אנחנו ניגשים להצבעה בקריאה שנייה. יש הסתייגות של חבר הכנסת אורון לשם החוק. מי בעד? מי נגד? בבקשה להצביע. זו הצבעה מס' 5.

ה צ ב ע

בעד ההצעה של חבר הכנסת

ח' אורון לשם החוק 2 —

נגד 7 —

נמנעים 2 —

ההצעה של חבר הכנסת ח' אורון לשם החוק לא נתקבלה.

שמעון שטרייט (המערך):

חבר הכנסת אלי דיין טעה בהצבעה.

היו"ר ד' תיכון:

מי שהוא בעד שם החוק כהצעת הוועדה — יצביע. זו הצבעה מס' 6.

ה צ ב ע

בעד 13 —

נגד — אין

— הצעת חוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 36): החלטה בדבר תיקון טעות בחוק התקציב לשנת הכספים 1989 (תיקון) —

נגד — 1
נמנעים — 3

חוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 36),
התש"ן — 1989, נתקבל.

היו"ר ד' תיכון:

חוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 36),
התש"ן — 1989, אושר בקריאה שלישית.

שמעון שטריט (המערך):
חבר הכנסת אלי דיין טעה בהצבעה.

היו"ר ד' תיכון:

אנחנו ניגשים להצבעה בקריאה שלישית. מי בעד אישור
החוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 36), התש"ן — 1989,
בקריאה שלישית, יצביע. זו הצבעה מס' 11.

ה צ ב ע

13 —

בעד החוק

ו. החלטה בדבר תיקון טעות בחוק התקציב לשנת הכספים 1989 (תיקון), התשמ"ט — 1989 *

שם המוסד צריך להיות "מדרשת תל-חיים — אור צבי"
במקום "מדרשת נחלת צבי תל-חיים".

ב"תוכנית 25", שם המוסד צריך להיות "מכון יהודית
ליברמן — מדרשה גבוהה לתורה שבעל-פה, ברמות שפירא"

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
תגיד לנו מה הסכום, כמה זה עולה.

אברהם שוחט (יו"ר ועדת הכספים):
האמן לי שאינני יודע. אני אפנה אותך לחוק התקציב, שם
מפורטים גם שמות מוסדות וגם הסכומים.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה יכול להגיד את זה בדולרים.

אברהם שוחט (יו"ר ועדת הכספים):
חס וחלילה.

אני חוזר ואומר: ב"תוכנית 25", שם המוסד צריך להיות
"מכון יהודית ליברמן — מדרשה גבוהה לתורה שבעל-פה
ברמות-שפירא", במקום "מכון יהודית ליברמן".

אלה שני התיקונים, ואני מבקש מהכנסת לאשר אותם.
שמעתי גם את הצעתו של חבר הכנסת דן תיכון, ובפעם הבאה
אתן למישהו אחר את התענוג לקרוא את הבקשות לתיקון
טעויות.

היו"ר ד' תיכון:

כפי שאמר יושב-ראש ועדת הכספים, לא מדובר כאן
בכסף חדש, מדובר בכסף ישן. אנחנו נצביע על כל תיקון בנפרד.

ה צ ב ע

בעד התיקון הראשון (תוכנית 20) — 11

נגד — 1
נמנעים — 2

התיקון הראשון (תוכנית 20) נתקבל.

היו"ר ד' תיכון:

התיקון הראשון אושר. אנחנו עוברים להצבעה על תיקון
מס' 2, תוכנית 25.

ה צ ב ע

בעד התיקון השני (תוכנית 25) — 11

היו"ר ד' תיכון:
אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: החלטה בדבר
תיקון טעות בחוק התקציב לשנת הכספים 1989 (תיקון),
התשמ"ט — 1989. יביא את ההחלטה יושב-ראש ועדת
הכספים, בבקשה.

אברהם שוחט (יו"ר ועדת הכספים):
אני מבין שנפל בחלקי, לאורך כל המושב הזה, התענוג
המפוקפק של תיקון שמות המוסדות למיניהם שהופיעו בחוק
התקציב. אני לא מזלזל, חס וחלילה, בחשיבותו של מוסד
כלשהו שאני מביא את התיקון של שמו, אבל מעולם לא הייתי
חזק בדקדוק ובתיאור שמות; והנה אני רואה, שתפקידי מחייב
אותי אחת לכמה ישיבות להביא תיקוני שמות.

היו"ר ד' תיכון:

תתפלא, אתה יכול לייפות את כוחו של אחד מחברי
הוועדה להביא את התיקון, כך היה מקובל בעבר.

אברהם שוחט (יו"ר ועדת הכספים):
כן? אעשה זאת בפעם הבאה שיהיה צורך לתקן שמות של
מוסדות. אני מקווה שזו השנה האחרונה שאנחנו מתקנים
שמות, ובחוק התקציב הבא לא יופיעו עוד שמות של מוסדות
והדבר יתבצע בדרך אחרת, מסודרת יותר.

אלי דיין (המערך):
התיקונים האלה עולים הרבה כסף.

משה גפני (רגל התורה):
גם אנחנו מקווים.

אברהם שוחט (יו"ר ועדת הכספים):
גם אתם? אני מקווה שכל חברי הבית יעזרו לי ולחברי
בכך שבעתיד לא יופיעו שמות מפורטים, אלא הכספים יחולקו
בדרך אחרת.

שבח וייס (המערך):
אתם בסדר. זה פטנט טוב.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת שבח וייס, מה ההתלהבות הזאת?

שבח וייס (המערך):
דברי שבח.

אברהם שוחט (יו"ר ועדת הכספים):
מכל מקום, כתחום זה אנחנו עדיין פועלים על-פי נוהלי
העבר.

אני מבקש לתקן שמות של שני מוסדות. ב"תוכנית 20",

חברת ח' ישיבה קכ"ג

— החלטה בדבר חיקון טעות בחוק התקציב לשנת הכספים 1989 (תיקון): הצעת חוק הגבלת הפרסומות למוצרי טבק לעישון (תיקון) —

ה"ר ד' תיכון:
גם התיקון השני אושר, וגם כרמות-שפירא יקבלו את הכסף.

נגד
נמנעים
1 —
2 —
התיקון השני (תוכנית 25) נתקבל.

ז. הצעת חוק הגבלת הפרסומות למוצרי טבק לעישון (תיקון), התשמ"ט — 1989 * (קריאה ראשונה)

הפרסום להיקף העישון, האם בגלל פרסום אנשים מתחילים לעשן או עוברים מסיגריה לסיגריה, או אולי הפרסום אינו משפיע עליהם כלל. הרי יש גם פרסום רב נגד העישון, וקל לפרסם נגד העישון, משום שהוא כל כך מסוכן. תקראו את דברי ההסבר של מגישי ההצעה. הוא גורם למוות, לשבץ, לסרטן. מדוע הפרסום נגד העישון אינו נושא פרי? אולי הפרסום לא משפיע?

גישת היוזמים היא, שהעישון לא בריא אבל הוא חוקי, ואסור לפרסם. האלכוהול אינו בריא, אבל חוקי. מחר נתבקש לאסור פרסום של יינות ומיני אלכוהול אחרים. המזון הכולל כולסטרול אינו בריא, אבל חוקי. שמה נתבקש מחר לאסור גם זאת? ואם ניקח דוגמה מהזנות, שאומרים שאף היא לא בריאה, אבל חוקית — אסורנו שידול לזנות, האם הצלחנו? האם העיתונות אינה מלאה בפרסומים עקיפים על נערות ליווי ועל הצעות בילוי וחדלה הזנות מן הארץ?

מורי ורבותי, בעיני נטל השכנוע הוא על המציעים. זו גזירה בלתי מקובלת, מרחיקה לכת, ואם הם מבקשים לשכנע — לי נראה שעדיין לא הרימו את הנטל. אם הם מאמינים באמת ובתמים בסיכון הגדול שבעישון, לעניית דעתי עליהם לבוא באומץ ולדרוש את איסור העישון. מה שחוקי לכאורה ראוי לפרסום. ואם רצינו להגביל במקום שניתן וסביר לעשות זאת, והבלטנו את הסכנות לדעת אלה המאמינים בסכנות האלה, עשינו לא מעט להגבלת הפרסום.

לכן אני הייתי מסתפק בהגבלות הקיימות, אדוני היושב-ראש. נראה לי שהצעה זו באה טרם זמנה. היא לא באה על בסיס חומר מוצק ואיתן המצדיק את המסקנות שהיא מבקשת להסיק.

ה"ר ד' תיכון:
תודה לחבר הכנסת ליבאי. רשות הדיבור לחבר הכנסת שמואל הלפרט, ואחריו — לחבר הכנסת ראובן ריבלין.

שמואל הלפרט (אגודת ישראל):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנושא של הגבלת פרסום לעישון סיגריות מן הראוי שיאחד את כל סיעות הכנסת, ללא הבדל מפלגתי או השקפות של ימין ושמאל. מדובר כאן בסיכון חיי אדם ובפיקוח נפש.

לפי נתונים שפרסם ארגון הבריאות העולמי, מתים כ-2.5 מיליון איש מדי שנה ממחלות הנגרמות מעישון טבק. בישראל, הוכח, שסרטן הריאות הוא הסרטן השכיח ביותר אצל גברים, ומדובר במחלה קשה מאוד לריפוי.

לפי נתונים שפרסמה האגודה הישראלית למלחמה בסרטן, מתים מדי שנה בישראל 5,000 איש בשל עישון. מלבד זאת יש רבים שנעשים נכים ומשוחזקים כתוצאה ממחלות כמו שבץ מוח ומחלות לב הנגרמות עקב העישון, ועוד מחלות שונות.

ה"ר ד' תיכון:

אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום, הצעת חוק הגבלת הפרסומות למוצרי טבק לעישון (תיקון), התשמ"ט — 1989, קריאה ראשונה — של חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי. ראשית אני רוצה לומר שהרשימה סגורה. כל דובר ידבר חמש דקות בלבד. הרשימה ארוכה מאוד. רשות הדיבור לראשון הדוברים, חבר הכנסת דוד ליבאי, ואחריו — לחבר הכנסת שמואל הלפרט.

דוד ליבאי (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בשנת 1983 הגבילה הכנסת את הפרסום לסיגריות. עתה מבקשים לאסור פרסום זה כמעט כליל. סעיף 2 בהצעה קובע, שאדם לא יעשה פרסומות בעל-פה, בכתב, בדפוס, בהקדנה ובכל דרך אחרת למוצרי טבק, בדרך שיש בה לעודד אנשים להשתמש במוצרי טבק.

התלבטתי מאוד בשאלה איזו עמדה נלקט לגבי הצעת חוק זו. אם אצביע בעד הצעת החוק, אני פוגע בעיקרון של חופש הביטוי והפרסום; אני פוגע בזכותו של אדם לפרסם מוצר שייצורו ושיווקו חוקיים; אני יוצר בעזרת החוק מצב של אפליה בין אמצעי התקשורת בישראל לבין אמצעי התקשורת בחוץ-לארץ. שכאן יהיה אסור, ושם יהיה מותר; אני יוצר אפליה בין האינטרדיין ברמת-גן לבין אינטרדיינים בחוץ-לארץ. שכן אם "מכבי" תליאכבי תשחק באינטרדיין ברמת-גן — אסור יהיה ל"דובק" לפרסם שם, ואם היא תשחק בחוץ-לארץ — תוכל "דובק" לפרסם שם והמראות ייראו; אני פוגע באופן כלכלי בתעשיית הסיגריות הישראלית, זאת כשייבוא הסיגריות מחוץ-לארץ חופשי; אני פוגע באמצעי התקשורת שלנו, וידוע שהמודעות הן מקור הכנסה חשוב להם.

אם כך, מדוע אני נדרש לפגוע בערכי יסוד או באינטרסים שהזכרתי? אומרים לי: להגנת הבריאות. אומרים מגישי ההצעה: העישון לא בריא, אנשים מתים בגללו בכל יום, הוא גורם שבץ לב, סרטן ריאה ונזקים בלתי הפיכים. והדברים מפורשים בדברי ההסבר של מגישי ההצעה. אם כך הדבר, מוטב שנאמר לעצמנו: עורר נרדמים, איך אחם מרשים את העישון אם נזקיק כל כך חמורים? ואם העישון הוא חוקי — אולי לא כצעתה?

מגישי ההצעה אומרים, שהפרסום מעודד צעירים להתחיל לעשן. לי אישית חסר מחקר רציני שיצביע ויראה מדוע צעיר מתחיל לעשן. ראיתי את בתי, תלמידת שמינית, מעשנת — אני אינני מעשן — ואינני חושב שהפרסומים הם הגורם או הגורם המרכזי לעישון. אבל אינני יודע, ואיני בא לגזור גזירות משום הספקות.

עוד אומרים מגישי ההצעה: הפרסום מרחיב את חוג המעשנים הבוגרים. עיניתי בחומר שהועבר אלי, גם על-ידי משרד הבריאות, וגם כאן חסר לי מחקר על הקשר בין היקף

היא נעשית כתשלום או בטובת הנאה אחרת. רבותי חברי הכנסת, אחת משתיים: או שהעישון הוא חוקי, או שהעישון אינו חוקי. אם הוא חוקי ואנחנו באים לאסור פרסום, ראו זה פלא: האם לאסור, למשל, פרסום תוכניות ספורט שבהן משתתפות מכוניות מירון ועליהן נמצאים, כספונסרים, כתובות ודוגמאות וסימנים מסחריים של חברות סיגריות? או, יותר מכך: האם לא יגיע היום שחבר הכנסת וירשובסקי או חבר כנסת אחר — מתוך אותם נימוקים שהעישון כל כך מזיק לבריאות, מתוך אותם נימוקים שהעישון מביא לידי כך שכמעט 5,000 איש מקפחים חיינם בשנה כאן בארץ מעשן סיגריות — יבוא ויאמר, שכל סרט קולנוע, שהוא גם בבחינת יצירת אמנות, ובו אחד השחקנים המשתתפים מעשן סיגריות, או אחת הסצנות המוקדמות מראה אדם מעשן סיגריות — מתוך אותם נימוקים ומתוך אותו היגיון משפטי, ציבורי, בריאותי, אסור להקריין סרטים כאלה בכתב-קולנוע בארץ או בטלוויזיה. והרי אני הוא זה ששוכנע עלייך חבר הכנסת וירשובסקי לבוא ולהצביע, כהצבעה הראשונה שלי כחבר הכנסת, בעד ביטול הצנזורה בארץ.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום): אתה משוה?

ראובן ריבלין (הליכוד):

חלילה וחס, אינני משוה.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ראובן ריבלין (הליכוד):

כל סרט קולנוע היום, בין שהוא יצירת אמנות ובין שהוא סרט מסחרי, נעשה עבור טובת הנאה, שכן השחקן מקבל טובת הנאה, המפיק משתלם להשיג טובת הנאה, והרי אני יכולים היום לבוא ולומר, מכל אותם נימוקים בדברי ההסבר, כפי שהם באים לידי ביטוי בהצעת חוק זו, כי אסור לנו להקריין כל סרט שבו יש שמץ של רמיזה שאחד השחקנים או המשתתפים מעשן סיגריות.

חיים קורפו (הליכוד):

אין ספק שייפסל סרט שבו ייראה ילד מעשן סיגריות.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אין כל ספק בכך, שכל פרסום שיראו בו ילד מעשן סיגריות נוכל לפסול מטעמים אחרים, ואין צורך בחוק הזה.

יותר מכך: אני בהחלט רואה בחומרה רבה את הפגיעה בחופש העיתונות הישראלית ובעצמאותה, כעצם הגבלת הפרסום. והרי בכך לא נועל, להערכתי — ולא קיבלתי שום מחקר אחר שקובע אחרת — לא נגביל או נצמצם את תופעת העישון. אנו עלולים להיקלע שוב למצב שבו רק העיתונים "דבר" ו"על המשמר" יופיעו, משום ששאר העיתונים לא יוכלו לכלכל את תקציבם ולהופיע מדי יום כיומו כעיתונים חופשיים. הלא אנחנו נגביל בצורה חד-צדדית את הפרסום גם בעניין זה.

אני חושב בהחלט, שאם היה אסור לעשן, ממילא היינו אוסרים גם את הפרסום. אבל כל עוד עישון מותר בארץ הזאת — ולהערכתי חוק שיאסור את העישון יהיה בבחינת תקנה שאין הציבור יכול לעמוד בה, וכל אותן זעקות וקריאות האומרות שהפרסום הוא הגורם, כביכול, להגברת העישון, דבר שאין לו ראייה אמיתית, לא הובאו בפנינו מחקרים רציניים — אני חושב בהחלט שאנחנו צריכים להביא בחשבון גם את השיקול של חופש העיתונות. האפשרות לפרסם בעיתונים בהחלט מגבירה חופש עיתונות זה.

אין ספק בכך שיש קשר ישיר בין מחלות סרטן לבין עישון. ולפיכך מטלת עלינו חובה להציל נפשות מישראל, ולכן יש לתמוך בחוק המוצע.

אומנם העיתונות ומפעלי הסיגריות מנסים להיתמם, כאילו הפרסומת אינה משפיעה על הצטרפות מעשנים חדשים והיא מיועדת רק לבחירת סוג הסיגריות. אך הדבר אינו נכון. ממילא יש בארץ רק בית-חרושת אחד המייצר סיגריות, והמפעל החדש שהחל זה עתה לפעול אינו מהווה תחרות לו, לפחות בתוצרת המקומית. אינני חושב שהחברה היתה משקיעה כל כך הרבה כספים בפרסומת, אם לא היה הדבר משכנע צעירים להצטרף אל המעשנים הוותיקים.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אין זה סוד כי יש נערים צעירים המתחילים לעשן כבר בגיל בית-הספר. תופעה זו הולכת ומתרחבת, ויש להתריע על כך בתוקף. מעישון סיגריות עלולים להגיע לעישון דברים מסוכנים עוד יותר, ולא מעט נערים ואפילו ילדים נתפסו והודו בעישון סמים. לדעתי, משרד החינוך חייב לצאת בהסברה מקיפה בכל בתי-הספר היסודיים והעל-יסודיים ולהוכיח בכל דרך אפשרית, לרבות אמצעי המחשה וסרטונים, את הנוזקים הכבדים הנגרמים לאדם המתרגל לעשן.

העם היהודי, שחיי כל אדם יקרים לו — "עולם מלא" — חייב לעשות את המקסימום להגבלת העישון, לנוכח הסכנות הכבדות הטמונות בו. מחקר קבע, ש-52% מהפרסומות משפיעות בעיקר על נוער ומסייעות להתחלות עישון. זוהי סיבה נוספת לתמוך בהצעת החוק שלפנינו.

הגאון רבי משה פיינשטיין, זכר צדיק לברכה, שהיה גדול הפוסקים בדור האחרון והיה מקובל על כל שכבות הציבור, ללא יוצא מהכלל, פסק, שמכיוון שיש חשש למחלה הנגרמת עקב העישון, מן הראוי להיזהר מכך. למדנו מדבריו, שאפילו ללא מחקרים ברורים שפורסמו, אלא רק על סמך החשש שיכולה להיגרם מחלה, חייב כל יהודי לקיים את הפסוק "ונשמרתם מאד לנפשתיכם" ולהימנע מעישון.

חברי הכנסת, לא אאריך בנושא, שכן יש שפע של סטטיסטיקות. מחקרים ודוגמאות שאפשר לצטט. כל אחד מחברי הכנסת קרא בוודאי את החומר שסופק בעניין זה בשכונות האחרונות, הן מצד תומכי החוק והן מצד מתנגדיו — העיתונות והמפרסמים. אולם ברצוני לשאול את שוללי החוק רק שאלה אחת: לו ידע מישו שחוק זה יציל ילד קרוב שלו, או בן משפחה אהוב, האם היה מהסס לנקוט את כל האמצעים להצלת ילדיו או בן משפחתו?

חברי הכנסת, יחשבו לעצמו כל אחד, שבחוק זה הוא עשוי להציל אנשים רבים, לעתים אפילו קרובים אליו, אשר לא יושפעו מהפרסומת, לא יתחילו לעשן, או יפסיקו לעשן. תודה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת ראובן ריבלין, ואחרי — לחבר הכנסת גדעון גדות. אם הוא לא יהיה — לחבר הכנסת מיכאל בר-זהר, ואם הוא לא יהיה — לחברת הכנסת נאוה ארד. בבקשה, חבר הכנסת ריבלין — חמש דקות.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני אתנגד להצעת החוק ואצביע נגדה בגלל רבים מהטעמים שהשמיעו חברי הכנסת לפני עלותי לדוכן, ואני רוצה להוסיף כמה נימוקים.

הגדרת הפרסום, כפי שהיא באה לידי ביטוי בהצעת החוק, ריילת הצגה לציבור של הסימן המסחרי של המוצר, אם

אותי לא מעניינת העיתונות, לא מעניינת אותי הפרסומת וחשיבותה בשביל העיתונים. אין לי שום קשר אתם, לא זה מעניין אותי. לא מעניינת אותי חברות הטבק. הרווחים שלהן לא מעניינים אותי. מעניין אותי חופש האדם. אם אדם רוצה לעשן סיגריה, תנו לו לעשן את הסיגריה שלו. תפסיקו להתנהג בצורה פטרנליסטית כזאת. אתם מחליטים מה טוב בשבילנו ומה לא טוב בשבילנו.

שושנה ארבל-אלמזליו (המערך):
מה עם המעשן הפסיכי, למה אתה לא רואה לו?

מיכאל בריזהר (המערך):
תעזבי את המעשן הפסיכי, שהוא ידאג לעצמו.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת צ'רלי ביטון, מה ההתרגשות?

קריאות:

היו"ר ד' תיכון:

רבתי, המשך הדיון בוועדת הכלכלה.

מיכאל בריזהר (המערך):

אני לא רוצה לתמוך בשום חוק — — —

שושנה ארבל-אלמזליו (המערך):

אבל הוא מגן על המעשנים, תגן גם על הלא-מעשנים.

מיכאל בריזהר (המערך):

קודם כולו, לא הגנתי על המעשנים.

שושנה ארבל-אלמזליו (המערך):

אתה מעשן, חבר הכנסת בריזהר?

מיכאל בריזהר (המערך):

לא, אני לא נוגע בסיגריה.

אורה נמיר (המערך):

חשוב שתגיד את זה.

מיכאל בריזהר (המערך):

אמרתי את זה לפני שנייה, אבל היא היתה עסוקה בבניית תיאוריות נגדי.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אני התחלתי לעשן בגלל הצעת החוק הזאת.

מיכאל בריזהר (המערך):

חברת הכנסת ארבל-אלמזליו, את יודעת שאיני מעשן. תפסיקו לשים כל אדם שאיננו מקבל את הדעות שלכם במחנה השני. זה לא מקובל עלי. אמרתם לא לעשן במקומות ציבוריים — קיבלתי, זה לטובת הכלל. אבל להתחיל עם הפרסומות? תראו איזה חוק דרקוני. אלה שמפרסמים בחוץ-לארץ, נתפוס אותם. אם זה יצא ב"טיים מגזין" בהולנד, נתפוס אותם, נעניש, נכפיל את העונשים ככסף ובמאסר.

רבתי, מה כל העניין הזה? מה כל עשיית הנפשות הזאת? יסלחו לי החברים הדתיים, זה היה היום כמו החזרה בתשובה. רצו אחרי אנשים במזנון הכנסת, תפסו אותי כשולי הכנר ואמרו לי: תפסיק עם זה; מה זה צריך להיות?

עדנה סולודר (המערך):

גם נציגי השוללים וגם נציגי המחייבים.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. חבר הכנסת גדעון גדות איננו באולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת מיכאל בריזהר — בבקשה, ואחריו — לחברת הכנסת נאוה ארד. אני חוזר: חמש דקות.

מיכאל בריזהר (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מכבד מאוד את חבר הכנסת וירשובסקי ואת יוזמותיו, וחלק מחוקיו הם בהחלט חוקים חשובים ביותר. תמכתי בהם ואוסיף לתמוך בהם בהודמניות אחרות. אולם איני יכול לתמוך בחוק הזה. אני רוצה לשאול את חבר הכנסת וירשובסקי: האם שמעת על דבר שקוראים לו "אסבסט"?

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כן.

היו"ר ד' תיכון:

לא, רק חבר הכנסת צבן שמע.

נאוה ארד (המערך):

גם אנחנו שמענו.

מיכאל בריזהר (המערך):

אסבסט הוא חומר הנמצא היום במחצית מדינת ישראל: בתים, בתי-מגורים, חנויות, בתי-ספר, מועדוני נוער. בכל העולם הנאור סילקו את האסבסט, כי הוא אחד החומרים המסרטנים ביותר הקיימים. איפה אתם? מדוע אינכם קמים נגד זה?

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אם תעלה הצעת חוק על איסור האובסט, אצטרף אליך. הראשון יהיה חבר הכנסת צבן, אני השני.

מיכאל בריזהר (המערך):

תודה רבה. אני חושב שיש איזה אובדן מוחלט של פרופורציות בהצעת החוק הזאת, אובדן מוחלט של כל חוש מידה. אם צריך להוציא חוק שיאסור את זה, באותה מידה צריך להפסיק את השימוש באסבסט.

יותר מזה: אמרו לי מומחים — שבאו להסביר לי כמה העישון הוא נורא — שסטייק על האש שווה 200 סיגריות מבחינת הסכנה הבריאותית. מדוע אינכם מוציאים חוק נגד סטייק ונגד בשר? אני רואה כל ערב כל מיני גבירות נחמדות המופיעות ומפוזות בטלוויזיה ושרות על "הטלה המעולה", או על "עגל רך". איפה אתם, כל הלובי של הבריאות? מדוע אתם לא מסלקים את זה מהטלוויזיה? זו סכנה לבריאות.

אורה נמיר (המערך):

והמנגלים שקונים אותם כמתנה של ועדי עובדים.

מיכאל בריזהר (המערך):

ודאי. והגבירות, רבותי תומכי הבריאות. מועצת החלב אומרת: תאכלו גבינה כזאת וגבינה כזאת. אתם לא מכירים רופאי לב? כל הרופאים יגידו לכם שאכילת גבינות מסוכנת, מפני שהיא מביאה להסתידות העורקים ולהתקפי לב. מה עם שוקולד? זה טוב? איפה הפרסומות נגד שוקולד? למה לא מפסיקים אותן? ותרנגול יגידו. אתם זוכרים את הפרסומת על הודו? למה על זה אתם לא קמים? אני יכול להביא לכם כל מאכל ולהוכיח שהוא מסוכן.

היה בזמנו חוק רבו הציעו לאסור עישון במקומות ציבוריים כי זה עלול לפגוע באנשים אחרים. זה מקובל עלי. היום הפכנו את האנשים המעשנים למצורעים של החברה.

הפרסום. לפחות לפי ניסיוני, לפי מיטב ידיעתי — אני לא מתיימרת לדעת הכול — הרבה מאוד צעירים וצעירות במדינת ישראל מתחילים לעשן בצבא. צריך לבדוק היטב מתי מתחיל העישון. בעבר זה קרה מוקדם הרבה יותר. חלק גדול מהנוער שלנו מתחיל לעשן בצבא.

אני באה ואומרת: אם רוצים לבוא ולומר מה מסוכן — והיו פרסומות לא רעות נגד העישון בטלוויזיה, אפשר אולי להגביר אותן — אני, ואני מעשנת, בעד זאת. אבל מה אומרים לנו כאן? קודם כול באים ואומרים לנו, שיאסרו על הכול. זה נראה כאמת מזור. אבל נותנים תקופת מעבר. כלומר זה חצי פיוס עם אמצעי התקשורת, עם העיתונות וכיוצא בזה.

מציעי החוק בכנסת ישראל מתחילים להיות מפרסמים, קופירייטרים, גרפיקאים. הם כותבים בדיוק בהצעת החוק, בסעיף 16, איך בדיוק יהיה מותר לפרסם. בעצם גם לא צריך חברות. אני חושבת שהכנסת תוכל להוציא פרסום, כי כאן כתוב בדיוק שגודל הפרסום יהיה רבע עמוד, ורק בשני צבעים: כשחור וכלבן. כמה מותר וכמה אסור. הכנסת נהפכת להיות משרד הפרסום, הגרפיקאי, הקופירייטר. בכלל, מכתיבים איך יהיה מותר לפרסם שנתיים. למה? אם זה כל כך נורא, למה מותר לפרסם שנתיים? מי שם אותנו? מה אנחנו, פרסומאים? אנחנו המומחים לדבר?

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האדם ולשלום):
מותר לשאול משהו?

היו"ר ד' תיכון:
לא, לא. אסור.

נאוה ארד (המערך):

כשאני אצביע, ואחליט כרגע לפי מיטב ידיעתי המקצועית כאמצעי הפרסום, אני אצביע על כל סעיף 16. זה נראה לי איראן. אם הלכת לקיצוניות כל כך גדולה, תעזוב את זה. תחליט: מיום תחילת החוק, מאז פרסומו ברשומות — אסור. מה השנתיים האלה? זה לא לכאן ולא לכאן.

יש עניין נוסף, ואמר זאת חבר הכנסת בריזהר. אנחנו מרגישים, גם אלה שמעשנים, מה קורה היום מבחינת האזורים שמותר או אסור לעשן בהם. בעצם, מאחר שהגיעו למסקנה שלא יהיה אפשר לאכוף את החוק אומרים: כדי להקל את העומס הרב המוטל על המשטרה והפרקליטות, מציעים לקבוע הוראה דומה לזו הקבועה כיום בחוק הדרכים, שילוט. אני לא יודעת מה זה שייך. מציעים שגוף ציבורי יהיה רשאי להגיש קובלנה פלילית בשל עבירה על חוק זה. אם כן, מה שיעשו בעצם, וזה בהמשך לדברים שאמר חבר הכנסת מיכאל בריזהר, יביאו למצב שקבוצות, ולא חסרות כאלה, יהיו במקום המשטרה ובמקום הפרקליטות ויתחיל עיסוק חדש: לחפש את מי שעובר על החוק. אני השלט כותב כך או כתוב אחרת.

אני מציעה לכל הדואגים, הבה נחשוב על דרך אחרת על מנת להסביר את נוקי העישון. אל נחוק בכנסת ישראל חוק, שרוב מדינות העולם, ואמר זאת שר הבריאות, לא חוקקו אותו.

היו"ר ד' תיכון:
תודה. את עדיין מעשנת?

נאוה ארד (המערך):
כן.

היו"ר ד' תיכון:
רשות הדיבור לחבר הכנסת אלי דיין, ואחריו — לחבר הכנסת חגי מירום. בבקשה.

אורה נמיר (המערך):
אלי לא ניגשו.

מיכאל בריזהר (המערך):
מפני שהם חשבו שאת מצביעה בעד החוק.

אורה נמיר (המערך):
לא, לא.

מיכאל בריזהר (המערך):
הם יודעים עם מי שיש להם עסק. כנראה לי יש שם אחר.

חברי הכנסת, אני בכל אופן חושב, שחוש מידה הוא דבר חשוב ביותר, לכל הכיוונים. יותר מדי מלח ויותר מדי סוכר מקדיחים כל תבשיל, יותר מדי לחץ ויותר מדי כניסה לחיי הפרט. תנו לאנשים להחליט לבדם.

שושנה ארבלילאמזוליני (המערך):
מה זה שייך לפרט?

מיכאל בריזהר (המערך):
זה שייך לפרט.

כבר אמרו לי: במערב כולו זה קיים. זה לא נכון. זה לא קיים במערב כולו. אומרים לי: כן, אבל קנדה. ידעתי. קנדה לא מעניינת אותי. למה בכל אירופה זה לא קיים? למה בארצות-הברית זה לא קיים? הבריות לא חשובה בארצות-הברית? אנשים הגיעו למסקנה, שלא צריך להגשים.

אני מציע שלא לקבל את הצעת החוק הזאת ולא להצביע בעד חוק המגביל פרסומת לעישון.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחברת הכנסת נאוה ארד, ואחריה — לחבר הכנסת אלי דיין. חבר הכנסת וירשובסקי, אני רושם כאן את דעות האנשים. העקוב אחר התפלגות הדוכרים. חברת הכנסת נאוה ארד, בבקשה.

נאוה ארד (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה לומר לחברי חבר הכנסת וירשובסקי, שלפעמים תפסת מרובה לא תפסת. בהצעת החוק הזאת, בצורה שהיא מנוסחת, להערכתך, וכן נדמה לי תהיה התוצאה, אנחנו לא נתמוך, ואני רוצה לנמק.

שר הבריאות אמר בדיון הקודם: לא נהיה בין הראשונים. אנחנו באמת לא בין הראשונים שמציעים הצעת חוק זאת. אבל רוב מדינות העולם עדיין לא אימצו את הנוהג הזה. אפילו לא רוב המדינות הדמוקרטיות. אנחנו לא מוכרחים להזדנב מאחור.

אני רוצה לומר לשר הבריאות, שאחת הטענות של חבר הכנסת וירשובסקי, שהציג את החוק הזה, ושל חברים וחברות אחרים שתומכים בו היתה, בין היתר, שלמעשה החוק שהעבירו בפעם הקודמת, ויש חוק, אי-אפשר לאכוף אותו. הווי אומר, יש חוק, בחוק הזה תמכו חברי הכנסת, כי החוק הזה לא היה מגביל, לא היה חוק מוגזם, ובמידה רבה סעיפים מסוימים בו ממש מקוממים. אבל היה חוק שגם אנשים שמעשנים וגם אנשים שאינם מעשנים, מתוך דאגה לבריאות נתנו לו יד. לפי הדברים שנאמרו, אין אכיפה של החוק הזה.

אני גם משוכנעת שחברים רבים שיצביעו היום נגד החוק הזה לא יתנגדו אם יבואו ויציעו דרך שבה הסכנה שבעישון והנזק שהוא גורם יהיו יותר מודגשים, עם מחשבה מיוחדת. אני לא מקבלת שהנוער במדינת ישראל מתחיל לעשן בגלל

להצעת החוק הזאת יש חשיבות גדולה, כי היא נועדה למעשה להקטין את השפעת הפרסומת למוצרי סיגריות וטבק על הצטרפות קבוצות חדשות מהאוכלוסייה למעגל המעשנים, ובמיוחד צעירים, ילדים ובני נוער, והיא נועדה להציל חיי אדם, פשוטו כמשמעו. החוק איננו בא לאסור עישון, ואיש איננו מתכוון לאסור עישון, לא עכשיו ולא בעתיד. זו זכותו של הפרט להחליט מה שהוא רוצה. יש פעולות הסברה נגד עישון, שבחלקן משפיעות ובחלקן לא משפיעות. גם כשכאבים חברי הכנסת למזנון, ואומרים להם שיש שלט האומר "אסור לעשן", הם אומרים: אה, תפסיקו. מזלזלים ולא מתחשבים בזכויות הזולת שאינו מעשן, שהוא מעשן פסיבי. כשם שאני רוצה להתחשב בזכותו של המעשן, חייבים להתחשב בזכותו של הלא-מעשן; כבוד הדדי. אבל לא, המעשנים חושבים שהזכות היא בלעדית שלהם.

כדאי שהכנסת תקדיש מחשבה מעמיקה יותר למשמעות הנתונים שהובאו בפני הוועדה. הופיעו בפניה רופאים ופרופסורים מומחים למחלות לב וסרטן, והם דיברו על 5,000 חולים שמחים מדי שנה עקב העישון. זהו מספר מדהים, העולה על מספר הנפטרים כתוצאה מתאונות דרכים, מתאונות עבודה, משימוש בסמים למיניהם, ממלחמות וממעשי טרור ביחד. אם לא נעשה דבר להקטנת המספר הזה, ימותו בישראל כ-50 השנים הקרובות רבע מיליון בני אדם מעישון סיגריות ומוצרי טבק.

בפני הוועדה הופיעו עורכי-דין שייצגו יצרני סיגריות בארץ ובחורף-לארץ. עורכי-דין אלה ניסו לשכנע אותנו כי הפרסומת לסיגריות גורמת לאנשים לעבור מסוג אחד של סיגריות לסוג אחר, אבל איננה מרחיבה את מעגל המעשנים. הקשבנו לטענה זו ודחינו אותה, מכיוון שהמציאות איננה כזאת. יש קבוצות שטרם התחילו לעשן והן קורבן של הפרסומת.

באחד הדיונים שקיימו בוועדת הכלכלה נכחו נציגים של תנועות הנוער, והם הביעו כאופן הברור ביותר את דעתם השלילית בנוגע להשפעת הפרסומת עליהם. זו היתה עדות חיה של קבוצה שעליה למעשה פועלת הפרסומת. הם טענו: אנחנו בהחלט מושפעים מהפרסומת המופיעה לפנינו.

בשבוע שעבר, ביום זכויות הילד, נכחו בוועדת הכלכלה נערים וילדים רבים בגיל 14, 15 ומעלה. חבר הכנסת זלמן שובל שאל אותם: מה אתם אומרים על הפרסומת לעישון, האם היא משפיעה עליכם או לא? הכנות אמרו: מה זאת אומרת, כשאני רואה אשה יפה עם סיגריה ביד, אני רוצה להיות כמוה, אני מחקה אותה. אותו דבר אמרו הנערים. הם מחקים אותם בחורים שתמונותיהם מתפרסמות, והפרסומת משפיעה עליהם להתחיל לעשן. זה חיקוי.

על מה אתם מדברים? אני לא באה להשפיע על חברת הכנסת נאוה ארז שתפסיק לעשן, זו זכותה, שתמשיך לעשן עד 120. אני מבקשת להשפיע על בני הנוער שלא יעשנו, שלא יתחילו לעשן, שייבנו את הסכנה הכרוכה בעישון. החוק שהתקבל בעבר ואפשר למשרד הבריאות לפרסם את השורה הקטנה, שאפילו עם זכויות מגדלת קשה לראות את הכתוב בה על קופסת הסיגריות, ולפיה העישון מסוכן לבריאות — לעומת מודעה ענקית כזאת בעיתון, מופיעה שורה אחת למטה. איזו השפעה יש לזה, מי רואה את זה בכלל?

אמרתם שאנחנו המדינה הדמוקרטית היחידה שתפגע בחופש הפרט. על איזה חופש פרט אתם מדברים? נורבגיה איננה מדינה דמוקרטית? ארצות סקנדינביה אינן דמוקרטיות?

אלי דיין (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, יש לצאת באמת בהסברה נגד העישון, כי העישון מסוכן, העישון לא בריא. אנשים נפטרים כתוצאה מעישון יותר מאשר מתאונות, ממלחמות, ממעשי איבה ומפעולות טרור ביחד. מספר האנשים בארץ המתים כל שנה מעישון מתקרב ל-5,000. רבים נותרים נכים ומשותקים כתוצאה ממחלות כמו שבץ-מוח הנגרם עקב העישון. 30% ממחלות הלב הכליליות, 15% מהתמותה מסרטן — 90% מהם מתים מסרטן ריאות — נובעים מהעישון. העישון גורם למחלות קטלניות ולסבל גם ללא-מעשנים הנחשפים לעשן הסיגריות.

בישראל הוערך, כי העישון עולה למשק הישראלי 500 מיליון דולר בשנה, כלומר חלק נכבד ביותר מתקציב המדינה.

אם הסעיף הזה הוא האחרון, אני מציע לשר הבריאות ולממשלת ישראל להקציב 20 מיליון דולר מתוך 500 מיליון הדולר לפרסומת בעיתונות ולהסברה בבתי-הספר נגד העישון, כדי לצמצם את הנוק הכספי, וכמובן כדי למנוע תמותה, המגיעה לממדים מדהימים.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אבל?

אלי דיין (המערך):

זה מה שאני מציע, ולא הצעת החוק המובאת בפנינו. זוהי הצעה בלתי-סבירה, בלתי-הגיונית, ששום מחוקק אינו יכול לקבל אותה. היא פשוט לא עומדת בסטנדרטים היסודיים ביותר שצריכים להדריך כל מחוקק במדינה דמוקרטית נאורה.

אני מצפה שלא תטרידו את ועדת הכלכלה בהצעות מסוג זה. מן הראוי להביא לפני הוועדה הצעות שישפרו את המצב הכלכלי, ושיש בהן כדי לתרום משהו. הצעות מסוג זה אינן יכולות לתרום מאומה.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

יושב-ראש הוועדה דווקא מעוניינת שיעבירו אליה הצעות כאלה.

ראובן ריבלין (הליכוד):

זו הצעה מרגיזה, הגורמת לאנשים לעשן.

אלי דיין (המערך):

כמי שאינו מעשן והוא נגד עישון הייתי מציע שנרכז את המאמצים שלנו באמצעים שיכולים באמת לצמצם את העישון ולא באמצעים המובאים בפנינו, שלא זו בלבד שלא ישיעו על העישון, אלא עלולים אף להרגיז ולגרום לעישון-יתר. תודה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. חבר הכנסת חגי מירום איננו באולם, חבר הכנסת אוריאל לין איננו באולם, חבר הכנסת יוסף עוזר איננו באולם, חבר הכנסת אריאל ויינשטיין איננו באולם, חבר הכנסת חופיק טובי איננו באולם, חבר הכנסת אריה אליאב איננו באולם, רשות הדיבור לחברת הכנסת שושנה ארבל-אלמולוני, בבקשה, ואחריה — לחברת הכנסת עדנה סולודר.

שושנה ארבל-אלמולוני (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת החוק של חבר הכנסת וירשובסקי נדונה בוועדת הכלכלה לאחר הקריאה הטרונית, ועדת הכלכלה הקדישה מספר רב של ישיבות וביררה את הנושא באופן יסודי ביותר, ולא נשאר גורם שביקש להופיע בפניה ולא הופיע.

בוועדה לאחר הקריאה הראשונה. אני רוצה אכן לקוות שהכנסת תאשר את העברת החוק להכנתו לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

היו"ר ד' תיכון:

תודה לאחר המשפט הקצרצר. אמרת משפט אחד, חשבתי שאת גומרת.

רשות הדיבור לחברת הכנסת עדנה סולודר, אחריה — לחבר הכנסת יאיר שפרינצק, ואחריו — לחבר הכנסת אליעזר מזרחי.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, קודם כול אני רוצה לשבח את חבר הכנסת וירשובסקי ואת ועדת הכלכלה, שהעלו את נושא העישון ואת הצורך למנוע את התפשטות העישון. אבל אני מוכרחה לומר, שכמעט פסיבית, נפגעת של תרבות אי-התחשבות של המעשנים האקטיביים, עברתי גלגול כלשהו מראשיתו של הדיון הזה ועד לרגע זה, ועדיין אינני בטוחה שאחייב את הצעת החוק המובאת כאן. וזאת מדוע?

אני חושבת שאת הלבטים שלי הטיב לבטא בדיון הזה חבר הכנסת ליכאי. מצד אחד, נדמה לי שכל הדוברים כאן הסכימו על הסכנה שבעישון. השאלה היא, באיזו דרך נוכל למנוע את העישון. האם הגבלת הפרסומת בצורה כל כך דרקונית, כפי שמוצעת בחוק המונח לפנינו, היא זו שתביא למניעת העישון, או אולי אכיפת — — —

חיים קורפו (הליכוד):
מדוע דרקוני?

עדנה סולודר (המערך):
אולי התואר דרקוני מוגזם מדי, אבל זו הצעה תקיפה וכוללת מאוד.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
חברת הכנסת סולודר, גם הסרטן הוא תקיף.

עדנה סולודר (המערך):

אמרתי שאני נמצאת בדילמה. אני מודעת לסכנות. אני לך יותר מזה, אני חושבת שאני עצמי משמשת ככנסת פרסומת חיה נגד עישון: כל מי שרואה אותי מכבה מייד את הסיגריה. עם זאת, אני חושבת שיש כאן בעיה שאי-אפשר להתעלם ממנה. אם נגביל היום את הפרסומת לעישון, מחר נגביל את הפרסומת לדברים אחרים, ואני שייכת למי שחושבים שצריך לחפש כל דרך — — —

חיים קורפו (הליכוד):

מה ההיגיון בהנחה האומרת, שאם נאסור פרסום עישון מפני שיש בו סכנה לבריאות, אנחנו נידרדר הלאה? מה עוד נאסור?

עדנה סולודר (המערך):

חבר הכנסת קורפו, לא שמעת אותי אומרת שנידרדר הלאה. אני אודה לך מאוד אם תיתן לי לגמור את המשפט ואת הרעיון.

אין פה חילוקי דעות לגבי הסכנה שבעישון ולגבי הצורך בהקטנת מספר המעשנים. אבל, השאלה היא מהי הדרך האפקטיבית — האם דרך של חקיקה, שתאסור כל פרסום ובכל צורה שהיא, או אולי אותה דרך שהציע קודם חבר הכנסת אלי דיין, שנשקיע סכומים דווקא בהסברת יתר על הנוק שבסיגריות. יכול להיות שהסברה אפקטיבית על הנוק

קנה איננה מדינה דמוקרטית? איטליה איננה מדינה דמוקרטית? אני יכולה למנות לכם עוד שורה של ארצות שכבר קיבלו את החוק הזה. לא נקטנו בוועדה קיצוניות כמו חבר הכנסת וירשובסקי. רצוני לאמץ לעצמנו את המודל של החוק הקנדי, ובהתאם לכך גיבשנו את הצעת החוק המובאת היום בקריאה ראשונה.

על מה אתם מתרעמים כל כך? כאילו מדינת ישראל היא המדינה היחידה. הלואי שהיא היתה המדינה היחידה, ואחריה היו הולכות מדינות רבות אחרות, כי אצלה חיי אדם הם קדושים והצלת כל נפש היא דבר חשוב מאין כמוהו. לנו יש רגישות לחיי אדם.

חיים קורפו (הליכוד):

נהיה לא רק אור לגויים אלא גם עשן לגויים.

שושנה ארבל-אלמוזלינו (המערך):

לא יכולנו לקבל את עמדתם של נציגי העיתונות הכתובה. לפי הנתונים שמסרו לנו, הרי הפרסומת לסיגריות מהווה כיום כ-2% מכלל הפרסומת בעיתונות לעומת 0.5% לפני שנתיים. אנו מאמינים, שניתן יהיה להתגבר על אוכדנס של 2% אלה, שרובם לא היו בנמצא עד לפני שנתיים. החלטנו ללכת לקראת נציגי העיתונות בכך, שהאיסור המוחלט על הפרסומת לסיגריות בעיתונות יכנס לתוקף רק בעוד שנתיים. אני רוצה לקוות שהם בעצמם יגיעו למסקנה הזאת, כפי שהגיעו עיתונים מכובדים בארצות-הברית בעצמם להחלטה על הפסקת הפרסומת לעישון, אפילו גרם להם הדבר לווייתור הכנסה. מה זה 2%? תמצאו מקורות הכנסה חלופיים להכנסה הזאת.

ברשותך, אדוני היושב-ראש, אני רוצה לומר משפט אחרון. הזכרתי קודם את המכירות המסיביות ואת הפרסומת העצומה הנעשית בשנה וחצי האחרונות לסיגריות אמריקניות. מסתבר שבארצות-הברית עצמה נמתחה ביקורת קשה ביותר על ייצוא מוצרי הטבק הממית, המתבצע מארצות-הברית לארצות אחרות.

צ'רל ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
רק הציטוט הזה הוא נאום-שלם.

ארבלי אלמוזלינו (המערך):

וכן אמר חבר הקונגרס וייטיגר בנואמו בקונגרס ביום 4 במאי 1988: "אנו מייצאים את מוצרי הטבק הממיתים שלנו למדינות אחרות, ועוסקים בפרסומת מסיבית כדי שאותן ארצות יגיבו בחיוב לסיגריות שלנו. למשל, תרמנו להישג המפוקפק ביפן, שאחוז התלמידות המעשנות בה גבוה פי חמישה מאשר בדור של אמותיהן. לעתים קרובות אנו מותחים ביקורת על מדינות הפועלות כמכשיר בידי המסחר בסמים. איך יכולים אנו במצפון נקי להמשיך ולשגר אמצעי זה של מוות, ללא אפליה, לארצות אחרות רק כדי לתמוך בתעשיית הטבק? האם באמת אנו מתנהגים טוב יותר מאשר אומה המייצאת אופיום, קוקאין או מריחואנה? על הקונגרס לשקול פעולה מהירה כדי לאטום את הפרצה העצומה בחוקים שלנו בנושא פרסומת לסיגריות, והמאפשרת את הגישה הזאת של 'הכול הולך' כדי לקדם מכירת מוצרי טבק בארצות תוך".

אני פונה לחברי הכנסת אשר הביעו כאן התנגדות להצעת החוק, לחשוב ולשקול היטב, אין בזה שום דבר נגד חופש הפרט. כסך הכול אנו באים להציל קבוצות גדולות מאוד של נערים, של ילדים שמתחילים לעשן בגיל 13, 14 ואף קודם לכן, ומחקים את המבוגרים ואת אלה שמפרסמים בעיתונות. אם ניתנו את ידכם לכך — יכול להיות שצריך שינויים, נעשה זאת

עדיין לא פרסמה נתוני הערכה, אבל שיעור המעשנים שם כיום הוא 30% בלבד, והצריכה של טבק לנפש היא מן הנמוכות ביותר באירופה.

בעלי העיתונים מודעים כמובן לכלל, שההגנה הטובה ביותר היא ההתקפה, והם מאשימים את יוזמי האיסור בחוסר אומץ-לב. כך הם כותבים: "אם חושבים מציעי החוק כי העישון הוא גרוע עד כדי כך שהם מוכנים למנוע מהציבור ליהנות ממנו — יתייצבו בגלוי ויודיעו לו את החלטתם. אדרבה, יפעלו המציעים לחקיקת חוק למניעת עישון ולא יסתתרו מאחורי איסור הפרסום, שהוא אולי גלימה נחמדה לעטות עצמם בה אך אין בה ממש וכל-כולה חוסר רצון אמיתי להתמודד עם הבעיה".

ובכן, בהיסח הדעת מודים הגנעטלמנים מהעיתונות שהבעיה האמיתית, הבעיה שאתה צריך להתמודד, היא עצם העישון, והפתרון הרדיקלי שהם ממליצים עליו בלי משים הוא איסור העישון. אני מקבל את האתגר ומוזין את העיתונאים להטיף יחד אתה אחת לחקיקה שתאסור את העישון. אבל כדי שההצעה תהיה רצינית ובת-ביצוע, עלינו לחתור יחד להקמת מערכת ציבורית של שירותי גמילה. במצב הנוכחי של משק המדינה, הרעיון אינו נראה מציאותי, אבל כדאי אולי לטפח אותו כמשימה לעתיד.

חברי הכנסת, אם יש בכית הזה אנשים בעלי תודעה ליברלית החוששים שיש באיסור על עישון ואפילו בהטלת הגבלות על פרסומת לסיגריות משום פגיעה בחופש הפרט, אזכיר להם שקיימות עוד כמה וכמה הגבלות על חופש הפרט. האם החובה לחגור חגורת בטיחות במכונית אינה הגבלה, וכן חובת הפרט לבנות מקלט בכיתו, וכן האיסור על צריכת סמים? הרי ברור שקורבנות העישון, מלבד הסבל ולפעמים הכליה שהם מביאים על עצמם, מהווים גם נטל על סביבתם ועל הציבור כולו.

אדוני היושב-ראש, אני מסתכן בכך שירגמו אותי באבנים ויאשימו אותי בחוסר רגישות חברתית, אך אינני חושש לומר לכם שלא אצטער אם בתי-החרושת לסיגריות ייסגרו. אני בטוח שהמדינה לא תפקיר את העובדים שישתחררו עקב כך, ואולי גם הם ישמחו אם ייצור הסיגריות ייפסק, שכן אפשר להניח שבתוך מאות המשפחות של עובדי "דובק" שחתמו על העצומה נגד איסור הפרסומת לסיגריות מצויים לא מעט צעירים מעשנים בכוח, ואולי חייהם של כמה מהם יינצלו אם יכוער נגע העישון. תודה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אליעזר מזרחי, ואחריו — לחבר הכנסת רפאל פנחס.

חיים קורפו (הליכוד):

אמרו שאיסור פרסום מגדיל צריכת הסיגריות. העובדים מעוניינים — — —

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת קורפו, אתה בעד או נגד? לא הבנתי.

חיים קורפו (הליכוד):

בעד.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. אני מנסה ללמוד איך תהיה ההצבעה. אני רואה שזה מתאזן.

שכסיגריות מצד אחד, מניעת העישון במקומות ציבוריים — אכיפתו של החוק הקיים — והדגשת האזהרה המתנוססת היום על קופסאות הסיגריות, אלה יוכלו להביא להקטנת מספר המעשנים יותר מאשר חקיקה. כפי שמוצע לנו היום.

אמרתי שאני עדיין מתלבטת, ואנחנו דנים על העברת החוק בקריאה ראשונה. אחרי הקריאה הראשונה ניתן עוד לעשות שינויים בחוק המובא אלינו, וכבר ראיתי חוקים שצורחם שונתה כמעט לבלי הכר כשהם הגיעו לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. לכן אמרתי שאני עוד שומרת לי את זכות ההתלבטות עד לרגע ההצבעה, אבל אני לא יכולה לומר, שבאתי עם דעה מוצקה. שלא השתנתה כאן במהלך הדיון. נאמרו כאן בהחלט דברים המבטאים את ההתלבטות בנושא זה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר שפרינצק, ואחריו — לחבר הכנסת אליעזר מזרחי.

יאיר שפרינצק (מולדת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בקרב האנשים שהביעו התנגדות לחוק האוסר פרסומת לסיגריות לא היה אחד שכפר בעצם העובדה, שהעישון מזיק לבריאות וגורם לגידולים ממאירים ולמחלות לב המפילות חללים רבים. גם לא שמעתי עוררים על הנתון הסטטיסטי שלפיו מגיע מספר המחים בישראל כתוצאה מעישון ל-5,000 בשנה.

ומי הם המתנגדים לאיסור הפרסומת? אלה שהעישון משמש להם מקור פרנסה — יצרני הסיגריות והעיתונים המפרסמים מודעות המשוכלות את הציבור לקנות אותן. מאחר שהם יודעים שהשפעתו הקטלנית של העישון היא עובדה מוכחת זה שנים רבות, הם מנסים להיזקק לנימוקים של "משחק הוגן", כביכול.

ראשית, טוענים הם, אם יאסרו על העיתונים המקומיים לפרסם מודעות, תהיה בכך הפלייתם לרעה לעומת עיתונות חוץ. כיצד? מפני שבישראל מופצים מדי חודש עשרות אלפי עותקים של עיתונים מרחבי העולם, המכילים מודעות לסיגריות. זוהי טענה מאוד לא סבירה, מפני שהתפוצה של עיתונות חוץ בישראל בטלה בשישים לעומת תפוצת העיתונות המקומית, ומותר גם להניח שקוראיהם הצעירים של העיתונים הלועזיים הם מעטים יחסית.

עוד טוענים בעלי העניין, כי בשום מקום בעולם לא הוכח שהפרסום גורם למישור לעשן, והם מרחיקים לכת וטוענים שהוכח ההיפך, כלומר, הוכח שנסיעות חברתיות הן הגורם הבלעדי-כמעט לעישון, וכל מה שעושה הפרסום מסתכם בהדפסת מוצר על פני משנהו מצד המעשן בפועל.

לא בדיוק כך אני למד מדוח שהמציאה לי באדיבותה האגודה למלחמה בסרטן. מהדוח עולה, שאומנם לא קל לקבוע מה היתה השפעתו של איסור הפרסום לסיגריות, שכן באותן ארצות שבהן הוטל איסור כזה ננקטו במקביל גם צעדים אחרים לצמצום העישון וקשה לבודד את השפעת הגורמים השונים. אבל בכמה ארצות היה אפשר בכל זאת להסיק מסקנות. באיסלנד, למשל, איסור מלא על פרסומת נכנס לחוק ב-1970. שיעור המתבגרים — עד גיל 18, המעשנים, ירד מ-22% בשנת 1974 ל-9% בשנת 1986. בנורבגיה מראים הנתונים על נוער בגילים 13, 14 ו-15 על גממה ברורה של קשר בין איסור פרסומת לבין אי-התחלת עישון. בפורטוגל קיים איסור מוחלט על פרסומת לסיגריות ממרס 1983. אומנם ממשלת פורטוגל

מספקת מקום עבודה למשפחות רבות. כמו כן יש פרסומת ענפה בנושא העישון, אשר גם סביבה מתפרנסים אנשים רבים. דבר זה הפך את הגבלת העישון גם לבעיה כלכלית, שכן כל ירידה במספר המעשנים, שהיא לטובת בריאותם ולטובת בריאות הציבור, פירושה פגיעה כלכלית בבתי-החרושת לסיגריות ובמפרסמים. אלה מנסים מצדם למנוע את הירידה במספר המעשנים, ובין השאר מתנגדים לחוקים כמו החוק הזה.

אף הליברלים הידועים, הדוגלים בחופש הפרט להזיק לעצמו מבחינה רוחנית ופיסית על-ידי תמונות תועבה ומחזות פורנוגרפיים וכדומה, מסכימים כי בעניין העישון יש לחפש דרכים להביא לידיעת הציבור את הנזק שהעישון גורם. לשם כך הם תומכים בהצעות להגבלת הפרסומים בעד עישון ולמצאית דרכים להביא לידיעת הציבור, גם על חשבון בתי-החרושת לסיגריות והמפרסמים של מוצר זה, מה צפוי לו אם ימשיך לעשן.

בהתאם לעיקרון ההלכתי כי "חמירא סכנתא מאיסורא", וכי כאן מדובר במוצר מזיק, אנו תומכים בהצעת החוק הנוכחית, ואיננו בעד אי-התערבות המחוקק בעניין, כפי שאנו דורשים התערבות המחוקק גם בעניינים אחרים הגורמים נזק לפרט ולכלל. לכן עקרונית אנו תומכים בחוק, אולם חלק מפרטיו טעונים שיקול נוסף והבהרה. אנו מקווים שהוועדה שתטפל בהכנת החוק לקריאה שנייה ושלישית עוד תיתן את דעתה על ליטוש נוסף של החוק.

אשר לשיקול הכלכלי, כשיש סכנה בריאותית אין להביאו בחשבון. מוכן שבאותה מידה אין להביא בחשבון נזקים כלכליים. בנושאי עבודה בשבת, או חוק איסור חזיר, ואני מקווה שחברי הכנסת התומכים בחוק זה יצטרפו גם להצעותינו בחוקים הנוכחים לעיל — —

פסח גרופר (הליכוד):

בזה אתה טועה. הם יצביעו נגדך.

הי"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת גרופר, אני רואה שהחזירו אותך מתל-אביב במיוחד.

פסח גרופר (הליכוד):

לא נסעתי לתל-אביב. אני יושב פה כל הזמן.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

— — ולא יעלו שם את הטענות הכלכליות, שנדחות כאן, בצדק, וראויות להידחות גם שם.

הי"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר לוי — הוא איננו באולם; רשות הדיבור לחבר הכנסת גולדמן — גם הוא איננו באולם; רשות הדיבור לחבר הכנסת נואף מסאלחה — גם הוא איננו באולם. רשות הדיבור לחברת הכנסת שרה דורון — שותה כוס קפה. רשות הדיבור לחבר הכנסת פסח גרופר, שתתן הגיעה.

עדינה סולודר (המערך):

חבר הכנסת גרופר, אתה תומך?

הי"ר ד' תיכון:

הוא תומך בחקלאים.

פסח גרופר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הרבה שנים אני יושב בכנסת והרבה הצעות חוק ודברי חקיקה שונים ומשונים הובאו

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
יהיו לך הפתעות, ייכנסו לאלום חברים נוספים.

אליעזר מזרחי (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, המדרש מספר על אחד התנאים שהניח רגלו על פתח מערה שהיה בה נחש מסוכן שהטיל חיתתו על תושבי המקום, ולו לא קרה מאומה. הוא אמר לנמצאים שם, שלא הנחש ממית אלא החטא ממית. זה לא בא, כמוכן, לשנות את דעת הרופאים, אלא לצמצם את התלות בעישון.

עיתוי מוזר ומעניין הוא, שכמה ימים לאחר שהחל לפעול מפעל חדש לסיגריות במדינת ישראל, דווקא עכשיו מועלית בכנסת הצעת חוק להגביל את הפרסומת למוצרי טבק לעישון ולמנוע עבודה בתקופה קשה בתחום התעסוקה. הדבר מוכיח עד כמה מסוכן הנושא ועד כמה יש צדדים לכאן ולכאן בעניין זה.

ברצוני להעיר כמה הערות. ראשית, תושבים רבים כבני-ברק הביאו לתשומת לבי את העובדה, שמדי בוקר וכן אחר-צהריים מתקהלים פועלים ערבים רבים ליד מפעל "דובק" הממוקם במרכז בני-ברק. אינני מבין מדוע צריך להביא פועלים ערבים למפעל זה כאשר יש מובטלים יהודים רבים, שחלק מהם היה מוכן בוודאי לעבוד ב"דובק". הבעיה אינה רק של עבודה. זוהי בעיה ביטחונית חמורה, שיש לתת עליה את הדעת.

אם הזכרתי את מפעלי הסיגריות, לדעתי יש צורך לבדוק היטב את נושא סכסוד הטבק. אומנם הצעת החוק שלפנינו מדברת על הגבלת הפרסומת למוצרי טבק לעישון, אך נדמה לי שהגיעה השעה לבחון את הגבלת הסובסידיה.

לכסוף, לפי ספרי הלכה רבים שיצאו לאור בשנים האחרונות על אודות העישון, ואין ספק שלאור דעת הרופאים, ייתכן שצריך לאסור את העישון בבחינת "ונשמרתם לנפשותיכם". חוששני שאם נתמך באיסור פרסום, יימנעו המפרסמים לפרסם פרסומת המסבירה את הכדאיות שבאי-עישון.

הי"ר ד' תיכון:

תודה. אתה נגד החוק? אתה נגד החוק. מעניין אם יש כאן מאבק חופשי ולא פוליטי.

רשות הדיבור לחבר הכנסת רפאל פנחסי, ואחריו — לחבר הכנסת יאיר לוי.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בעיית העישון קשורה בהרגלי חיים. העישון חדר לחברה המערבית והתקבל בכל חוגיה. גם בתוך הציבור היהודי בכלל והציבור הדתי בפרט, עניין זה נפוץ. תמיד היתה טענה, כי זהו בזבוז כספים שלא לצרכים חיוניים. אך רק בשנים האחרונות עמדו הרופאים על הנזק הרב והכבד שהעישון גורם למעשנים ולאלה שבסביבתם. כל עוד היה מדובר בהשערות בלבד, לא הגיע העניין לפוסקי ההלכה. אולם משעמדו מומחים רפואיים בצורה החלטית על הנזק הגדול שהעישון גורם, עד כדי מחלות ואפילו קיצור חיים, הרי שגם רבים מפוסקי ההלכה הביעו דעתם והכרעו ההלכתית, שיש להימנע מעישון, ובכלל זה צריך להימנע מלהזיק לאחרים על-ידי עישון בנוכחותם.

ידוע שסביב העישון התפתחה תעשייה שלמה של ייצור סיגריות ושל ייצור מקטרת ושאר אביזרי עישון. תעשייה זו

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת גרופר.

פסח גרופר (הליכוד):
מה אני רוצה לומר לכם? אם חברי הכנסת חושבים שמדינת ישראל והיהודים שגרים בה יחיו לפי חוקים — אתם חיים בטעות.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
למה רק היהודים, תדבר גם על הערבים.

פסח גרופר (הליכוד):
חבר הכנסת דראושה, זה חוק נגד מיעוטים. זה חוק נגד מי שמגדלים טבק בגליל. תזכור את זה. תזכור זאת היטב. הם לא מתחשבים באלה שמגדלים את הטבק. אני מקווה שאתה מבין איך להצביע.

אני מציע לכל חברי הבית: הפסיקו עם השטריות. יש לנו כמה לדון במדינה הזאת. אנחנו יודעים איך להציל אנשים, אבל לא באמצעות חוק הגבלת הפרסומת למוצרי טבק. תודה רבה. אדוני היושב-ראש.

היו"ר ד' תיכון:
תודה רבה לחבר הכנסת גרופר. רשות הדיבור לחברת הכנסת שרה דורון, בבקשה. אחריה — לחבר הכנסת שמעון שטרית.

שרה דורון (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לעתים קרובות עולים חברי כנסת אל דוכן הנואמים — גם אני בתוכם — ומדברים על נושאים שהם לא כל כך בקיאים בהם. היום אני באה לדבר על עישון ועל החוק המונח לפנינו. אני יכולה לומר על עצמי, שהניסיון שלי בעישון משתרע על כמה עשרות שנים. לכן אינני מדברת באופן תיאורטי, לא באופן אבסטרקטי, אלא על סמך ניסיון אישי מאוד.

אני רוצה לומר כאן, שלהתחלת העישון, המשך העישון והחלפת סוג הסיגריה — יש הרבה מאוד סיבות ונימוקים. סיבה אחת בוודאי איננה מקובלת עלי, שמעשנים ככדים כפי שאני הייתי — בין שהפסיקו ובין שממשיכים לעשן — הושפעו ממודעות בעיתון. במשך עשרות השנים שבהן הייתי מעשנת ככדה מעולם לא עישנתי את אחת הסיגריות הזוכה לפרסום בעיתונות הישראלית והלועזית. לא זה היה הגורם, כפי שאמרתי, לא להתחלת העישון, לא להיותי מעשנת יותר ככדה ולא לסוג הסיגריות שהחלטתי לעשן.

חברת הכנסת שושנה ארכלי-אלמוליונו אמרה, שעיתונים חשובים וגדולים בחוץ-לארץ הפסיקו מרצונם הטיב את פרסום המודעות על סיגריות. אני מחזיקה בידי עיתון, אולי לא כל כך ידוע ולא כל כך נפוץ. קוראים לו "טיים מגזין". אומרים שזה השבועון הנפוץ ביותר בעולם, בוודאי מן השורה הראשונה. מה אנחנו רואים? על עמוד שלם בעיתון "טיים מגזין", שיש לו אחוז קריאה גבוה מאוד מאוד — יש כמה עיתונים ישראלים שהיו שמחים מאוד להגיע לתפוצה של "טיים מגזין" — ולא פעם אחת אלא כל שבוע, יש מודעת ענק על סיגריות. "פיטר סטיואיינסנט". אף שעשרות שנים אני מנויה על "טיים מגזין" ורואה את המודעה כל שבוע, זה מעולם לא השפיע עלי לנסות את הסיגריה המופיעה כאן בצורה כל כך צבעונית וכל כך יפה. לכן, הכה לא נגיד שהפרסום בעיתונות מכאי לעישון. אין כל קשר בין העישון, שזאת חולשת אנוש, ואינני ממליצה לעשן — עובדה שהפסקתי לעשן —

לכנסת שלנו. אבל החוק של איסור פרסום — מנסים להסביר לי — יביא את הישועה, הוא יפסיק את העישון במדינה, הוא יפסיק את הסרטן והוא יביא בריאות לעם ישראל.

למי אנחנו מתכחשים ועל מה אנחנו מדברים? אלה שמעשנים מעשנים בגלל הפרסום? אלה שמעשנים לא רואים כלל את הפרסום, זה משפיע עליהם? זה עניין של חינוך, זה עניין של בית, את זה רואים, זה הנוער שלנו. יש לנו צבא ואנחנו יודעים מה קורה בצבא, אנחנו מכירים את המתחים והלחצים. החיילים בצבא, הבנים שלנו, מעשנים בגלל הפרסום? רק הפרסום יפסיק את זה?

את בעלי החוק מעניינים עוד כמה אלפי מובטלים? פה, בכנסת הזאת, יושבים ימים ולילות ודנים על נושא האבטלה, על פרנסה. והנה, באים ובהינף יד אחת אומרים: אילו אפשר היה לחוקק חוק לסגור את בתי-החרושת לסיגריות, צריך היה לעשות זאת. אם כך, צריך לסגור גם בתי-חרושת לייצור משקאות חריפים. צריך לעשות הכול כדי שהעם הזה יהיה בריא ברוחו ובגופו.

העם הזה מונה בסך הכול 4 מיליונים. יש עמים המונים מאות מיליונים, והם לא פחות חכמים מאתנו. מה הם עשו? הם אסרו? אנחנו יודעים מה קרה בארצות-הברית בתקופת היובש. אז גדלה השכרות, אז התפתחו המאפיות. כל העולם עסק בזה. לאחר ארבע שנים ביטלו את האיסור ומיסדו את העניין. כך חיים כל העמים. אבל אנחנו עם נאור, אנחנו עם מיוחד במינו.

לכוא ולומר למגרלי הטבק שלא יחיו בארץ? כולם מבני המיעוטים. יש מי שיכול להגיד להם מה לגדל במקום זה? אפשר להטיל איסור על גידול טבק בארץ.

יאר שפרינצק (מולדת):
יגדלו עשבים בקולומביה.

פסח גרופר (הליכוד):
אתה מדבר על קולומביה, אני מדבר על קליפורניה. אתה יודע מה קורה בקליפורניה? שם מגדלים את הטבק הכי טוב בעולם, את הווירג'יניה. העם האמריקני הוא עם טיפש, אדוני חבר הכנסת שפרינצק?

אילו התיכזו יותר בחקיקה שתועיל לנו, בחקיקה שתביא תועלת, נחא. אבל בחקיקה כזאת? יש לי רושם שזה פרינצק, גישה של קבוצת חברי כנסת שחרתה על דגלה שהנה מכאים את הפתרון לחלק ממחלות הסרטן. אני מעשן יותר מ-40 שנה. תקראו לזה מעשן כבד, תקראו לזה מעשן קל, ברוך השם, בינתיים הרבה מאוד מחברי שלא עישנו מתו מסרטן; הרבה מאוד מהחברים שלי. הכרתי עשרות אנשים שעשו ג'ויג'ינג והלכו לסאונה ולא עישנו ושמרו על בריאותם. והם חלו בכל מיני מחלות — והם מתו. מה קורה לנו? גם האנשים האלה מתים.

ובכן, הבה נחוקק חוק המחייב התעמלות בכל בוקר. יהיה חוק שכל אדם שקם בבוקר יתעמל חצי שעה.

אברהם שוחט (המערך):
לך ולי זה לא היה מזיק.

פסח גרופר (הליכוד):
אני חושב שגם אתה וגם אני לא נתעמל עד שמישהו יקום פה ויחוקק חוק. אז נקום בבוקר, נקרא את ספר החוקים של מדינת ישראל ונגיד כך: בשעה שבע — התעמלות. בשעה שמונה — ארוחת בוקר קלה. בצהריים קצת יין. אחר הצהריים — סיגר אחד מותר אבל לא יותר מאחד.

אלי דיין (המערך):

מה השפיע עלייך להפסיק לעשן?

שרה דורון (הליכוד):

זו היתה החלטה שלי. אם תזמין אותי לשחות קפה אספר לך. עכשיו הזמן שלי מוגבל.

אלי דיין (המערך):

אני אזמין אותך.

חיים קורפו (הליכוד):

המפרסמים טוענים להיפך, שהפרסום רק עוזר למעבר מסיגרית לסיגרית. ואת טוענת שזה לא השפיע עלייך בכיוון זה.

שרה דורון (הליכוד):

סליחה, אדוני המלומד, מה שאני רוצה לומר, על סמך ניסיוני האישי, הוא, שאם אדם מעשן או לא — זה לא בגלל פרסום. הפרסום והרגל עישון אינם קשורים זה בזה.

גם כעיה שאני חושבת שצריך להתמודד אתה, בעיית האלכוהול, איננה קשורה לפרסום. כאן באים ואומרים, עם הנמקה מלומדת מאוד: העישון מוזק לא רק למעשן עצמו אלא גם לסביבה. אני יודעת גם על נזקים לסביבה כתוצאה מצריכת יתר של אלכוהול, נשים מכות, למשל. תאונות דרכים ממיתות, לדאבוני, יותר אנשים מאשר מחלת הסרטן. רבות מן התאונות נגרמות בארץ ובעולם בגלל שימוש יתר באלכוהול. לא נעים לי להגיד, אבל ראיתי חבר כנסת מכובד אוכל מוס שוקולד במוזון חברי הכנסת. ואומרים שכולסטרול הוא מגורמי המוות העיקריים ביותר. מי שאוהב לאכול מוס שוקולד — בסדר, אין לי טענה.

השכם והערב אנחנו וארצות אחרות בעולם נאבקים נגד נגע הסמים. שמעתי אותך, ידידי חבר הכנסת ריבלין, מדבר כצער ובזעזוע על התמכרות לסמים. במקום שכנסת ישראל תתרכז במאבק כמה שמסכן את החיים, את העתיד, וקוטל חיים, גם כזה"ל וגם בקרב הנוער, אנחנו עוסקים כמה שאינו בריא. יש הרבה מאוד דברים לא בריאים. נאמר, העיקר הבריאות, אבל אין לקבל חוקים קיצוניים מדי, מרחיקים-לכת, הפוגעים בחופש הפרט. הנוקים לבריאות הפרט רבים מאוד. אם כך, ייתכן שנקבל את ההצעה של חבר הכנסת פסח גרופר. חבר הכנסת פסח גרופר, אני דווקא בעד חוק שתתעמל כל בוקר ותאכל ארוחת בוקר קלה.

אדוני היושב-ראש, אני מציעה לדחות את הצעת החוק ולהיאבק בדברים שבאמת פוגעים בנו ובבריאותנו, כמו תאונות דרכים, אלכוהול וסמים.

הי"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לאחרון הדוברים, חבר הכנסת שמעון שטרית, בבקשה. תמש דקות.

שמעון שטרית (המערך):

אדוני היושב-ראש.

הי"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, אני מקיים היום את ההצבעה.

שושנה ארבל-אלמולזינו (המערך):

למה? אם מבקשים לדחות את ההצבעה, למה לא לדחות?

הי"ר ד' תיכון:

אילו הודיעו בתחילת הדיון שיש בקשה כזאת, הייתי מבין. בבקשה, חבר הכנסת שטרית.

שמעון שטרית (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, זו אחת מהצעות החוק שבחקופת כהנתי הקצרה מאוד בכנסת אני מתלבט מאוד כיצד להצביע לגביה. מצד אחד, יש שיקולים עקרוניים נגד הצעת החוק הזאת, משום שיש בה פגיעה בחופש הביטוי, אם כי חופש הביטוי המסחרי. יש בה גם התערבות יתר של המחוקק בדרך של חקיקה פלילית כלפי פרסום מסוים, ויש בה גם התערבות בתחום שבו המחוקק צריך להירתע מלהתערב. מצד שני, יש שיקול רציני בהחלט. למשל, אם לצטט את מנהל מכון-שרת בבית-החולים "הרסה" בירושלים, המסתובב כאן במסדרונות — וההתערבות שלו דווקא מבורכת, בניגוד להתערבות של גורמים אחרים, בלתי מוכרזים לפעמים — הוא, שלפי הנתונים שבידיו ולפי מה שהוא למד, המצטרפים החדשים מושפעים מן הפרסומות. ואומנם בחלק מן המדינות ההסדר המוצע לפנינו הונהג.

לאחר התלבטות ממושכת מאוד — ושמעתי פה בקשר רב את המצדדים ואת המתנגדים להצעת החוק — אצביע נגד הצעת החוק הזאת מן הטעמים שהזכרתי.

הי"ר ד' תיכון:

תודה. רבותי, נא להיכנס, אנו ניגשים להצבעה.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, אני מבקש להעיר.

הי"ר ד' תיכון:

כן, חבר הכנסת וירשובסקי, בבקשה, גש אל המיקרופון.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, יש לי הזכות להשיב כמציע הצעת החוק. היו פה הרבה מאוד נאומים, חלק מהדברים קיבלתי, חלק לא קיבלתי. על חלק אחר אני רוצה לחשוב. הרי זו איננה הצעה סיעתית, זו איננה הצעה פוליטית.

קריאות:

— — —

הי"ר ד' תיכון:

רבותי, רבותי, נא לתת לו לדבר.

פסח גרופר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש.

הי"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת גרופר, מדבר חבר הכנסת וירשובסקי.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

חברי הכנסת, אני פונה אליכם: מדובר בהצעת חוק שאיננה הצעת חוק מפלגתית. גם חלק מאנשי סיעתי אינם תומכים בחוק, אינם מצביעים נגדו, אבל אינם משתתפים בהצבעה. זה דבר אישי. ראינו כאן לאורך כל הדיון, שכל מפלגה, כל סיעה, נחלקה בנושא. הנושא רגיש. היתה גם ועדה שעבדה על החוק, ועדת הכלכלה, וליבנה את הבעיות. זה לא דבר קל להוריד אותה מסדר-היום או לאשר אותה.

אני מבקש כאופן חברי, שההצבעה תדחה לשיבה אחרת, כשאוכל להופיע על הבמה ולהשיב על הטענות שהושמעו. אינני יכול היום להשיב על כל הטענות.

הי"ר ד' תיכון:

אני שמעתי, חבר הכנסת וירשובסקי.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני רוצה להביא סטטיסטיקה, אני רוצה להביא נתונים.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, החשובה שאני יכול להשיב בהכרח לא תהיה מלאה, אלא רק חלקית, מפני שהדברים מחייבים התייחסות רצינית. אני לא חולק על חלק ניכר מהטענות ששמעתי, שהן טענות חשובות, שצריך להתייחס אליהן ולהתמודד אתן. אבל לזה צריך להתכונן, ויש לעבור על הדברים, מה שלצערי לא ניתן לי. והדבר לא ניתן לי, לצערי, משום שאני חושב שיש פה אינטרסים גדולים מאוד נגד החוק הזה.

אני רוצה להזכיר לחברי הכנסת, ואני מדבר בכל הכנות, שכאשר עבר החוק הזה בקריאה טרומית, פה במשכן, והוא עבר פעמיים, הוא אושר פה-אחד על-ידי המליאה פעמיים.

שושנה ארכליאלמוזלינו (המערך):
גם בוועדה.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
בוועדה היו שבעה חברי הכנסת בעד, ואחד, נדמה לי, התנגד.

היתה אפוא התייחסות חיובית לחוק הזה, שאיננו המצאה ישראלית ואיננו המצאה חדשה. הוא אינו המצאה ישראלית, מפני שהוא קיים בתריסר, לפחות, מדינות בעולם, שאינן פחות דמוקרטיות ממדינת ישראל ואינן יותר דמוקרטיות ממנה. מקיימים בהן את החוקים ומפעלים לא נסגרים, ואחוז המעשנים יורד. זה לטובת הציבור.

החוק הזה גם איננו חדש, אדוני היושב-ראש, מפני שבשנת 1982 או בשנת 1983, ברגע זה אינני זוכר, אסרה הכנסת את פרסום מוצרי הטבק בטלוויזיה וברדיו ובפרסום חצות. עכשיו אני שואל את חבר הכנסת דוד ליכא, שהוא אחד האנשים המעטים שאני כמעט מעריך: מדוע יש מצרך אחד, כמו הטבק, שמרשים על-פי החוק של הבית הזה לאסור את פרסומו ברדיו ובטלוויזיה? אם דמוקרטיה, אם לאפשר עישון, בבקשה — מדוע לא יגידו את זה בטלוויזיה וברדיו? אבל כאן אמרו: לא.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):
בטלוויזיה בכבלים יהיה פרסום באמצעות הלוויינים.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אינני יודע. חבר הכנסת פורז, אני יודע שאתה ככול לטלוויזיה בכבלים הרבה זמן. אבל אני חושב שאפשר להתגבר גם על הכביה הזאת.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת פורז, הרי גם שם כבר אסרת לפרסם.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, עכשיו אני שואל: יש לנו איסור פרסום חצות, למה? למה יש לנו חוק הדרכים, שאינו מאפשר לשים שום שלט בדרך ראשית? האם זו איננה פגיעה בדמוקרטיה? אבל מצאנו בכנסת הזאת, לא בקדנציה הזאת, שטוב למנוע כיעור ברחובותינו, ולכן אסרו את פרסום החוצות בדרכים הבין-עירוניות, וזה חוק דמוקרטי, והוא מופעל, ולא היו אנשים שקמו נגדו.

עכשיו אני רוצה להגיד לכל החברים החוששים ממניעת פרסום מידע, שמחר לא יאפשרו פרסום דברים אחרים: יש

אולי אצליח בדיון האישי הזה — והרי זה דיון אישי — לשכנע את חברי הכנסת להצביע בעד הצעת החוק. לכן אני מבקש, שלא להסיר בחיפזון כזה את ההצעה ולחלל עבודה של חודשים. כל מה שאני מבקש הוא, שההצעה תידחה. האם זו דרישה מוגזמת? הרי מדובר בהצעת חוק, שאם היא תוצבע בשכנו הבא או בעוד שבועיים, המאזן לא ישתנה במקרה, אלא, אולי, על-ידי שכנו.

התייעצתי גם הבוקר, ונאמר לי במזכירות הכנסת — ואני לוקח את האחריות, אני הייתי צריך לבדוק — שאם אינני מסכם — וזו זכותי על-פי התקנון לסכם — אין הצבעה כאותו יום. על סמך זה פעלתי. על סמך זה אמרתי גם לכמה אנשים שהם אינם צריכים להישאר להצבעה.

אני מבקש ממך, אדוני היושב-ראש, ההחלטה בידך, וכדיך בלבד. לדחות את ההצבעה לתאריך אחר, לאחר שאוכל לנמק, למה אני חושב שהחוק הזה הוא חשוב לנוכח כל הדברים שהושמעו כאן.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. חבר הכנסת וירשובסקי, הדיון הזה איננו דיון ראשון. הוא בכחינת המשך לדיון שהתקיים לפני כמה שבועות, ואתה ידעת שאני עומד לסיים את הדיון היום.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
לא ידעתי.

היו"ר ד' תיכון:

אילו רצית לדחות, הייתי צריך להודיע לי על כך בתחילת הדיון, ואז הייתי משחרר את כל הקהל ואת חברי הכנסת שנשארו כדי להשתתף בהצבעה. לפיכך אני מחליט לקיים את ההצבעה. אתה רוצה להשיב?

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כן.

היו"ר ד' תיכון:

בבקשה, זו זכותך.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
למסכם יש זכות לדחות את הסיכום.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת תופיק טובי, אתה ותיק ממני בכנסת, ואני אציע לך לאחר מכן לפנות לוועדת הפירושים. זו החלטתי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כשהמסכם מבקש לדחות את הסיכום, יש להיענות לבקשתו.

היו"ר ד' תיכון:

אם תמצא לי את זה בתקנון, אודה לך מאוד.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כן נהוג.

היו"ר ד' תיכון:

אה, נהוג. חבר הכנסת וירשובסקי, בבקשה.

קריאה:

אתה צריך להתחשב.

היו"ר ד' תיכון:

אתה צודק. אבל אני הייתי מתחשב, אדוני. הרעיון הזה צץ, ואתה יודע מתי ובשל מה. שער בנפשוך, שכל פעם שתיווצר סיטואציה כזאת, אנחנו לא נצביע.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אם יש חברי כנסת שרוצים להצביע בעד החוק — הם
יוכלו לעשות זאת בפעם הבאה. מי שרוצה להסיר את החוק —
רוצה לעשות זאת היום. יש לי תחושה כזאת.

אם לא באתי וביקשתי קודם, זה מפני שרציתי לשמוע
את הדיון, רציתי להתרשם מדברי חברי הכנסת. אדוני
היושבראש, אני אומר לך בכל הכנות — אתה מכיר
אותי, אינני משקר, זה לא הנוהג שלי — יצאתי מתוך הנחה
שאני יכול לבקש אי-סיום הדיון היום. השאלה אם הייתי
מבקש זאת לפני רבע שעה או 20 דקות או עכשיו — הרי
זה לא צריך לעלות או להוריד מבחינת השיקול שלך.

חברי הכנסת, מה יהיה? נניח שאתם מסירים את החוק.
אנחנו, חברי הכנסת המאמינים שאפשר להציל כמה מאות
אנשים — הרי אי-אפשר להציל את כל ה-5,000 שמתים
ממחלת הסרטן, אבל כמה עשרות או כמה מאות — לא נגיש
מחדש את הצעת החוק? לא ניאבק מחדש על הצעת החוק?

אליהו בן-מנחם (המערך):
כבר אמרת זאת.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני שואל אתכם: איזה אימפקט זה יעשה על הנוער ועל
הציבור הצעיר, שפתאום יתברר להם שהכנסת מורידה חוק כזה
מסדר-היום?

עבדיאלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
איזה?

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
לכן, חברי הכנסת, אני מבקש מאוד שתתחשבו גם במאבק
שהתנהל פה. מצד אחד, אדוני היושבראש — ושיירשם
בפרוטוקול — נעשה פה במשך שבועות "לוביינג"
ו"בריינינג" שאין שני לו ולא היה שני לו. לפני חודשים
עשו גם מעשים שאני לא יודע בכלל איך להגדירם: רימו את
יושבראש הכנסת ושיקרו לו.

ראובן ריבלין (הליכוד):
אתה לא מתאר לעצמך שזה יכול להשפיע.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
חברי הכנסת, מצד אחד באו אנשים שיש להם אינטרס
כספי וכלכלי ישיר, והם רוצים להיבנות ממחלתם של אנשים
ומהכנסתם של צעירים למעגל המעשים, ומצד שני באו
רופאים שהתנדבו להגיד: רבותי, היהורו ואל תעשו את
המעשה הזה.

לכן, אדוני היושבראש, אתה אומנם החלטת, אבל הפה
שאסר הוא הפה שיתיר. אני מבקש פעם נוספת את דחיית
ההצבעה. אם אתה לא עושה זאת ואתה רואה בזה סטייה מן
הנוהל התקין והנוהג הרגיל, אני פונה לחברי הכנסת להצביע
בעד החוק ולאפשר להתמודד עם הבעיות שהוא מעורר ועם
המגמות שהוא רוצה להשיג ועם הבריאות של הציבור. לא
שמעתי קול אחד האומר שהעישון אינו מזיק.

אני מבקש שהחוק יעבור לוועדה כדי שאפשר יהיה
להתמודד עם הבעיה. אני מבקש זאת לא כאיש סיעה, לא כאיש
מפלגה, אלא כאחד מכם, כמי שנאבק על דבר שאני חושב
שראויה להיאבק עליו.

הבדל בין מידע ובין דחיפה של אנשים לעשן, בייחוד של
אנשים צעירים.

חברי הכנסת, יש מחקרים — ואני חושב שמחקרים
הנעשים על הטבע האנושי טובים גם למדינת ישראל —
המוכיחים, שהפרסום מכניס למעגל המעשים את האנשים
הצעירים, בני 16 ו-20, אלה שקוראים את העיתונים המקומיים,
את המגזינים המקומיים. הם לא כל כך קוראים את "טיים" ולא
קוראים את "לייף" ולא קוראים את "ניוזוויק". הם קוראים את
העיתונים הישראליים ומושפעים מהם. אתם רוצים לאפשר
ליצרנים ולאנשים אחרים שנכנסים ממכירת רעל וסרטן להמשיך
להתעשר, בלא להקטין להם את מעגל הקליינטורה? הרי על כל
אדם שמת נכנסים למעגל המעשים צעירים בני 16 ו-20.

ראובן ריבלין (הליכוד):

מדוע לא לאסור על כל בוגר לעשן על יד נער צעיר?

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
חבר הכנסת ריבלין, שאלו אותי פה כמה מהחברים:
למה לא תאסור את העישון בכלל? אני יכול להגיד:
א. אני רוצה לדעת אם אותו חבר ששאל אותי זאת היה נותן
את ידו לחוק שיאסור את העישון? ודאי שלא. יתירה
מזאת, אינני מציע חקיקה שאינה ניתנת לכיצוע. איסור
עישון — א. אני מתנגד לו; ב. אני חושב שהוא לא ניתן
לכיצוע בדיוק כשם שאיסור משקאות משכרים בארצות-
הברית בזמן ה"Prohibition" לא עבד והיה צריך לבטלו.
אבל, למנוע מודעות ופרסום בעיתונות — אין שום סיבה
שלא לאכופר זאת בצורה מוצלחת, יותר מוצלחת ממה שקורה
היום.

חברי הכנסת, היום אסור לפרסם תמונות של אנשים מתחת
לגיל 40 במודעות פרסום. אסור לגרות בתמונות. תסתכלו על
הפרסומים, על הצבעים ועל הגילים ועל האנשים ועל
המציאות שיש במודעות האלה. יש הפרה טוטלית של החוק.
בשעה שחוק כזה אפשר להפעיל רק אם הוא יהיה הרבה יותר
מרחיק לכת. הוא לא יהיה דרקוני, כפי שאמרה חברת הכנסת
עדנה סולודר. אני לא חושב שקנדה היא ארץ דרקונית. אני
לא חושב ששבדיה היא ארץ דרקונית. אני חושב שבכמה
חוקים שאנחנו מחוקקים במדינת ישראל בתחומים שונים אנחנו
הרבה יותר דרקוניים ממדינות אחרות.

אמרו כמה חברי כנסת, כי יש כמוכרן אפשרות לשנות את
החוק, לתקנו ולשפרו. להקל את ביצועו, להקטין את עוצמתו.
אבל שאתם פה תסירו את החוק הזה מסדר-היום בלי לאפשר לו
התמודדות בוועדת הכלכלה, לאחר שוועדת הכלכלה אישרה
אותו ברוב גדול? יש לכם רוב קואליציוני. יש לכם קואליציה
גדולה מאוד בנושא הזה, כמעט מקיר לקיר. אפשר יהיה לשפר
את החוק בוועדת הכלכלה. במתי יד להסיר פה הצעת חוק?

אליהו בן-מנחם (המערך):

מניין אתה יודע? עוד לא הצבענו.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
יש לי תחושה, אם אני שופט מהאנשים ששמעתי —

—

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת גרופר, לא תצליח, חזור למקומך.

פסח גרופר (הליכוד):

עד שהוא ירד מהדוכן יש לי זמן.

חברת ח'. ישיבה קב"ג, י"ג בכסליו התש"ן (11 בדצמבר 1989)
— הצעת חוק הגבלת הפרסומת למוצרי טבק לעישון (תיקון) —

נגד — 19

נמנעים — 2

ההצעה להעביר את הצעת חוק הגבלת
הפרסומת למוצרי טבק לעישון (תיקון).
התשמ"ט — 1989, לוועדה לא נתקבלה.

היו"ר ד' תיכון:

החוק אינו עובר לוועדה להכנה לקריאה שנייה ולקריאה
שלישית, והוא מוסר כמוכן מסדר-היום עד לפעם הבאה.

רבותי, ישיבת הכנסת — מחר בשעה 16:00.

ישיבה זו נעולה. תודה רבה.

הישיבה ננעלה בשעה 20:39.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. רבותי. עד שישוב חבר הכנסת וירשובסקי למקומו.
אני יכול לומר שהיו היום פניות ליושב-ראש הכנסת בבקשה
לדחות את הדיון, והוא סירב. לפיכך, אני מחליט לקיים את
ההצבעה. ההצבעה תהיה כזה הנוסח: מי בעד אישור הצעת
החוק בקריאה ראשונה והעברתה להכנה לקריאה שנייה
ולקריאה שלישית — בעד, נגד ונמנעים. רבותי, ברגע שאומר
שאפשר להצביע — נא להצביע ולהקפיד; לא תהיה הצבעה
חוזרת. בבקשה, אפשר להצביע, רבותי. זו הצבעה מס' 14.

ה צ כ ע ה

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לוועדה — 9